

USKO JA LEIKKI

Kristilliset leikit ja leikki-ikäiset

Karoliina Eräste
Opinnäytetyö, syksy 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön
suuntautumisvaihtoehto
+ lastentarhanopettajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Eräste, Karoliina. Usko ja leikki. Kristilliset leikit ja leikki-ikäiset. Diak Etelä, Helsinki, syksy 2012. 97 s., 6 liitettä.

Diakonia ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia leikkiä ja sen suhdetta kristilliseen kasvatukseen ja tarkoituksena auttaa seurakunnan lastenohjaajia lisäämään ohjatun leikin määrää seurakunnan päiväkerhoissa. Projektin osaksi työstettiin leikki-ikäisille lapsille suunnattu leikkivihko seurakuntien päiväkerhojen käyttöön. Leikkivihko on väline seurakuntien lastenohjaajille kristillisen kasvatuksen toteuttamiseen ja ohjatun leikin käyttämiseen seurakuntien lastenkerhoissa. Leikkivihkoon on kehitetty kristillistä sanomaa sisältäviä sääntöleikkejä. Leikkivihkon toimivuutta testattiin järjestämällä leikkihetket Nurmijärven seurakunnan Kuusirinteen ja Klaukkalan päiväkerhoissa.

Leikin merkitystä lapsen kasvu- ja kehityksellä sekä kristinuskon suhdetta leikkiin käydään lävitse kirjatietoon perustuvassa teoriaosuudessa. Teoriaosuudesta esiinnousseita ilmiöitä tutkittiin havainnoimalla lasten päiväkerhotoimintaa ja leikkihetkiä sekä haastatteleamalla kolmea Nurmijärven seurakunnan lastenohjaajaa. Teoriatiedon ja aineiston pohjalta leikkiä pidetään tärkeänä elementtinä lapsen kasvu- ja kehitykselle. Leikin käyttäminen osana kasvatusta tukee leikki-ikäisen oppimista kokeilemisen ja toiminnan kautta. Leikin avulla on mahdollista opettaa lapsille kristillisiä arvoja, kuten toisen ihmisen kunnioittamista, sekä opettaa heille Raamatun kertomuksia. Leikki on erottamaton osa lapsuutta ja seurakunnan lastenohjaajia tulee rohkaista käyttämään ohjattua leikkiä osana kerhotoimintaa. Lapsia ohjaavien aikuisten tehtävä on tarjota lapsille turvallinen leikkiympäristö ja ohjata lapsia leikin maailmaan.

Leikkivihko on havaintojen ja haastattelujen perusteella toimiva työväline seurakuntien lastentoimintaan. Sen sisältämät leikit soveltuvat parhaiten yli neljävuotiaille lapsille noin kymmenen hengen leikkiryhmissä. Leikkivihkon leikit ovat vapaasti käytettävissä, kopioitavissa ja muokattavissa.

Asiasanat: leikki-ikä, seurakunnat, päiväkerhot, sääntöleikit, kristillinen kasvat-
tus, lapsen kehitys, leikkivihko

ABSTRACT

Eräste, Karoliina

Faith and Play – The significance of Christian plays for 3-6 years old children.

97 p., 6 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Fall 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services, Education and Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The main purpose of the thesis was to study interrelationship between structured play and Christian upbringing. The thesis consists of three parts: theory, play guide and evaluation. The theory part includes children's development, the development of children's faith, studies how playing influences children's learning and information on children's activities in parishes. The play guide contains Christian plays and games that were created for children aged three to six years. The play guide is mainly targeted for the children's instructors of parishes. The aim of this thesis is to encourage the instructors to use more structured plays in teaching stories from Bible, teaching good habits and in amusing children.

The thesis is a qualitative study. Two playtimes were organized in two children's clubs in the Parish of Nurmijärvi. In addition, three children's instructors were interviewed. The playtimes and interviews were arranged in September 2012 after the theory part and the play guide were completed. Participative observation was used in this study.

Main results of the study show that the play guide is a welcomed tool for workers and children. Parishes do not have similar Christian play guide in their use and all children's instructors regarded that they could use more structured plays in their clubs. By observing playtimes it can be stated that children do learn from plays. Playing is a functional method which enables children to participate in the teaching and re-live stories from Bible. Based on the data it is argued that playing is an important part of childhood. Adults have to make playing possible for the children by offering a safe environment and enough playtime. Observations showed that the plays apply best for over four-year-old children in small groups. The play guide is available to everyone.

Keywords: children, play, development, parish, play guide, functional method

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS	8
2.1 Teoriakehys tukemassa hanketta	8
2.2 Leikkivihko välineenä seurakunnan työntekijöille	9
2.3 Aikaisemmat tutkimukset	9
3 LEIKKI-IKÄISEN KEHITYSVAIHEET JA USKON KEHITTYMINEN	11
3.1 Lapsen kehitysvaiheet 3–6-vuotiaana	11
3.2 Lapsen uskon kehittyminen 3–6-vuotiaana	13
4 LEIKIN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSESSÄ	15
4.1 Leikki	15
4.1.1 Leikki ja oppiminen	16
4.1.2 Sääntöleikit	17
4.2 Aikuinen tukemassa lapsen leikkiä	18
5 LEIKKI OSANA KRISTILLISTÄ KASVATUSTA	20
5.1 Kristillinen kasvatusta	20
5.2 Kasvatuksen merkitys uskon kehittymiseen	21
5.3 Kristillistä kasvatusta leikin avulla	22
5.4 Kristinuskon suhde lapsiin historiassa	24
5.4.1 Lapset antiikin maailmassa	24
5.4.2 Lapset Lutherin opetuksessa	25
5.4.3 Lapset myöhäiskeskiajalta uudelle ajalle	26
5.5 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lasten toiminta	27
5.6 Seurakunnan strategia - kohti leikkivää kirkkoa	28
6 LEIKKIVIHKON SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	30
6.1 Leikkivihkon suunnittelu	30
6.2 Leikkivihkon toteutus	31
7 LEIKKIVIHKON KÄYTTÄMINEN	33
7.1 Leikkivihkon käyttö- ja arviointiprosessi	33
7.2 Yhteistyötaho, Nurmijärven seurakunta	34
7.3 Leikkihetkien ohjaaminen ja ohjaajan tehtävät	35
7.3.1 Leikkihetkien suunnittelu	36

7.3.2 Leikkihetket Kuusirinteen ja Klaukkalan päiväkerhoissa	37
8 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI.....	40
8.1 Aktivoiva osallistuva havainnointi	40
8.2 Teemahaastattelu	42
8.3 Tuloksien analysointi.....	43
8.3.1 Tulosten analysointimenetelmät	45
8.3.2 Aineistoanalyysiluokat.....	46
8.3.3 Aktivoivan osallistuvan havainnoinnin tulokset	47
8.3.4 Työntekijöiden haastatteluiden tulokset	50
8.3.5 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset	53
9 POHDINTA.....	57
9.1 Opinnäytetyöprosessi.....	57
9.2 Opinnäytetyö ja ammatillinen kasvu.....	58
9.2.1 Ammatillinen kasvu sosionomiksi	59
9.2.2 Ammatillinen kasvu diakoniksi	61
9.2.3 Ammatillinen kasvu lastentarhanopettajaksi	63
9.3 Opinnäytetyön kehittämisen ja kestävyysarvointi	64
LÄHTEET	67

KUVAT

KUVA 1. Opinnäytetyön kulku.....	34
KUVA 2. Hermeneuttinen kehä	46

LIITTEET

LIITE 1: Haastattelukysymykset.....	74
LIITE 2: Leikkihetkien suunnitelmat	75
LIITE 3: Havainnointitaulukko	78
LIITE 4: Aineistoanalyysiluokat	79
LIITE 5: Kertomus Nooasta.....	81
LIITE 6: Leikkivihko	82

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihe kristilliset leikit ja leikki-ikäiset lapset lähti liikkeelle koke-
muksestani seurakunnan kerhonohjaajana. Seurakunnan kerhonohjaajat käyt-
tävät aikaisempien havaintojeni perusteella kerhoissa paljon kristillisiä lasten-
lauluja ja lukevat kristillisiä tarinoita. Kristillisessä perinteessä on jo vuosisatojen
ajan ollutkin vahvasti mukana kertomusten kulttuuri (Luumi 2005, 16), mutta
ohjattujen leikkien kehittäminen on jäänyt vähemmälle. Halusin opinnäytetyös-
säni työstää kristillisiä leikkejä sisältävän leikkivihkon apuvälineeksi seurakunti-
en kerhonohjaajille.

Leikki ilmiönä on useista tutkimusyrityksistä huolimatta säilynyt arvoituksellise-
na. Jokaisella on kokemus lapsuutensa leikeistä, mutta se ei useimmiten auta
aikuista määrittelemään leikkiä. Aikuisen tulisi leikin täydellisen määrittelyn si-
jaan löytää leikkiin näkökulma, joka auttaa tukemaan ja ohjaamaan leikin kehi-
tystä. (Hakkarainen 2004, 160.) Opinnäytetyössäni pyrin tuomaan esiin, kuinka
aikuinen pystyy seurakunnantoiminnassa tukemaan lapsen kasvua ja kristillistä
kasvatusta leikin avulla.

Opinnäytetyöni koostuu kolmesta osuudesta: Ensimmäinen osuus luo teoreet-
tista pohjaa leikkikirjan hyödyllisyydelle. Teoriaosuudessa kerrotaan 3–6-
vuotiaan lapsen kehitysvaiheista, leikin merkityksestä lapsen kehitykselle ja lap-
sen uskon kehittymisestä. Lisäksi kerron evankelis-luterilaisen kirkon suhteesta
lapsiin ja leikkimiseen. Opinnäytetyöni toinen osuus kuvaa leikkivihkon ko-
koamisprosessia ja sen vaiheita. Kokonaisuudessaan leikkivihko on opinnäyte-
työn liitteenä (LIITE 6). Kolmas osuus on opinnäytetyöni ja leikkivihkon arvioin-
tia. Leikkivihkon arviointia varten kävin Nurmijärven seurakunnassa kahdessa
lastenkerhossa pitämässä ohjatun leikkihetken ja haastattelemassa kolmea las-
tenohjaajaa. Arviointiosuudessa pohdin havaintojeni ja seurakunnan lastenoh-
jaajien haastattelujen perusteella leikkivihkon onnistumista ja käytettävyyttä
seurakunnan lastentoiminnassa. Lisäksi pohdin teoriaosuudesta nousseiden
väittämien paikkaansa pitävyyttä havaintojeni ja haastatteluiden perusteella

Jokaisella lapsella on jo syntyessään valmiina hengelliseen kasvuun vaadittavat elementit. Lapsen elinympäristö alkaa varhaisessa vaiheessa määrittää mihin suuntaan lapsen hengellinen kasvu kehittyy. (Kinnunen 2011, 22–23.) Lapsen hengellisen kasvun kannalta on tärkeää, että hänelle annetaan elinympäristösään mahdollisimman paljon mielekkäitä virikkeitä (Halme 2010, 62). Lapsen kanssa leikkiminen ja leikin kautta oppiminen antavat lapsen tasapainoiselle uskonnolliselle kehitykselle hyvän ponnistuslaudan. Opinnäytetyöni tavoitteena on painottaa leikin tärkeyttä lapsen kehitykselle ja tarkoituksena auttaa seurakuntien kerhonohjaajia toteuttamaan kristillisiä leikkihetkiä päiväkerhoissa.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS

2.1 Teoriakehys tukemassa hanketta

Opinnäytetyöni teoriaosuus keskittyy kuvaamaan leikin merkitystä lasten kehitykselle erityisesti uskontokasvatuksen näkökulmasta. Teoriakehityksen tarkoituksena on tukea ja auttaa tutkimuksen tai hankkeen toteuttamisessa (Metsämuuronen 2008, 9). Teoriaosuuden kirjoittaminen opetti minulle paljon uutta aiheesta ja pystyin hyödyntämään oppimaani leikkivihkoa valmistaessa ja leikkihetkien suunnittelussa sekä työn arvioinnissa. Teoria koostuu kokoelmasta selittäviä käsitteitä (Metsämuuronen 2008, 9). Opinnäytetyöni teoriaosuudessa näitä käsitteitä ovat esimerkiksi leikki-ikäinen lapsi, lapsen kehitys, leikki ja kristillinen kasvatusta.

Teoriaosuuteni on osana perustelemassa leikkivihkon toteuttamista ja rakentaa kokonaiskuvaa leikkien vaikutuksesta leikki-ikäisen lapsen uskon kehitykseen ja kristinuskon suhteesta leikkiin. Teorian avulla perustelen leikkivihkon tarpeellisuutta. Tietämällä leikki-ikäisen lapsen kehitysvaiheista ja leikin merkityksestä aikuisen on helpompi käyttää lapsen kehitykselle sopivia virikkeitä hänen kasvunsa tukemisessa.

Opinnäytetyön teoriaosuus tulee keskittymään kirjalliseen tietoon. Tärkeää on muistaa lähdekritiikki. Vilkan (2006, 121) mukaan lähdekritiikki voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen lähdekritiikkiin. Ulkoisen lähdekritiikin perusteena on tekstin ulkomuoto. Esimerkiksi, millä tavoin kirjoittajat tai julkaisijat ovat merkitty lähteeseen. Sisäiseen lähdekritiikkiin vaikuttaa taas tekstin sisältö, esimerkiksi tekstin kirjoitusasu tai tutkimusmenetelmät. Opinnäytetyöni teoriaosuudessa olen kiinnittänyt huomiota monipuolisten ja luotettavien lähteiden etsimiseen.

2.2 Leikkivihko välineenä seurakunnan työntekijöille

Opinnäytetyöni teoriaosuus tähtää leikkivihkon eli hankkeen toteuttamiseen. Hankekirjoittamisen on tärkeää olla työelämlähtöistä. Hankkeiden lähtökohtana pitäisi olla tasavertainen vaikutussuhde työelämän kanssa. (Pikkarainen 2010, 174.) Hankkeisiin liittyy tiiviisti kehittämisen näkökulma. Kehittäminen voidaan nähdä niin kutsuttuna kahden virikkeen menetelmänä. Ensimmäinen virike on työntekijälle annettu ongelma, johon hänen tulee löytää ratkaisu. (Lambert 2010, 17.) Opinnäytetyössäni tämä ongelma on, että seurakunnan kerhonohjaajat haluaisivat käyttää enemmän kristilliseen sanomaan pohjautuvia leikkejä, ja sitä varten he tarvitsevat materiaalia. Toinen virike on apuväline, jonka avulla he voivat alkaa ratkaista ensimmäistä ongelmaa (Lambert 2010, 17). Tämä virike on koostamani leikkivihko, joka toimii ideapankkina ohjaajille.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on antaa ideoita ja virikkeitä lapsille ja seurakunnan työntekijöille. Leikkivihkon leikit ovat yksinkertaisia sääntöleikkejä, joita voi käyttää viihdykkeenä tai ottaa osaksi kristillistä kasvatusta. Leikkivihkon leikeillä on raamatullisen sanoman lisäksi tarkoituksena ohjata lapsia toteuttamaan käytännössä kristillisyyden perusajatuksia, kuten lähimmäisen rakkautta ja toisen ihmisen kunnioittamista. Leikeissä toimitaan yhdessä toisen ihmisen kanssa ja kannustetaan lapsia yhdessä tekemiseen. Leikeillä ei ole tarkoitus ruokkia voitaja-häviöjä-asetelmaa, vaan opettaa lapsille yhdessä olemisen ja tekemisen riemua. Leikkien ohjaaminen ja niihin osallistuminen antaa aikuiselle mahdollisuuden päästä toimimaan yhdessä lapsen kanssa. Kristillisessä ajattelussa, me kaikki voimme oppia toinen toisiltamme. Leikkivihkon leikkien avulla toivon myös aikuisten oppivan lapsilta.

2.3 Aikaisemmat tutkimukset

Leikkimiseen ja sen tärkeyteen on alettu kiinnittää huomiota yleisesti vasta 1800-luvun lopussa. Suurkaupungit alkoivat kasvaa Keski-Euroopassa ja Amerikassa ja epidemiat levisivät likaisissa ja ahtaissa ympäristöissä. Kadut eivät

olleet enää turvallinen paikka leikkiä. Samaan aikaan alkoi herätä kiinnostus lapsuutta ja lapsen kehitystä kohtaan. Lapsille alettiin rakentaa kaupunkeihin puistoja, joissa he saivat leikkiä vapaasti. Yleisesti 1800-luvun loppua painotti, kuitenkin ajatus, että lapsi on pieni aikuinen ja lapsityövoiman käyttö oli hyväksyttävää. Laajemmin leikin merkitykseen alettiin kiinnittää huomiota vasta 1900-luvulle siirryttäessä, kun psykoanalyttinen suuntaus vahvistui. Erik Erikson, Anna Freud ja Johan Huizinga liittivät leikin osaksi lapsen kehitystä ja loivat pohjaa leikin tutkimiseen. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 199–200.) Suomalaisia tunnettuja lapsuuden ja leikin tutkijoita ovat muun muassa Pentti Hakkarainen ja Marjatta Kalliala, joiden artikkeleita leikin vaikutuksesta lapseen olen lainannut opinnäytetyössäni.

Kristinuskon suhdetta leikkiin on tutkittu jonkun verran. Kuuluisimpana tutkijana ja menetelmäkehittäjänä tunnetaan Jerome W. Berryman ja hänen kehittämänsä Godly Play (suomeksi Suuri leikki) -menetelmä. Jerome W. Berrymanin mukaan leikin teologiasta oltiin kiinnostuneita 1970-luvulla, mutta sen jälkeen on kristinuskon ja leikin yhteensovittamisessa ja tutkimisessä ollut noin kolmenkymmenen vuoden tauko (Privett 2009, 123). Jerome W. Berrymanin kehittämä Godly Play on montessoripedagogiikkaan perustuvaa uskontokasvatusta, joka käyttää mielikuvitusta työvälineenä lasten kanssa toimimisessa. Menetelmä pohjautuu olettamukselle, että lapsella on kokemus Jumalan läsnäolosta, mutta häneltä puuttuu kieli ja ymmärrys sen toteuttamiselle. Godly Play -menetelmä tarjoaa lapselle paikan, ajan ja juhlatilaisuuden kuunnella Raamatun kertomuksia ja pohtia niitä yhdessä aikuisten kanssa. (Berryman 2005, 4–5.)

Suomessa kristinuskon ja leikki on otettu huomioon Kohti leikkivää kirkkoa Seurakuntien Lapsityön Keskus ry:n missiossa, visiossa ja strategiassa vuonna 2010. Strategian tarkoituksena on rakentaa Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa kohti lapsiystävällistä ja ihmettelevää instituutiota. Kohti leikkivää kirkkoa strategia on synnyttänyt ympärilleen keskustelua ja artikkeleita aiheesta, jotka on koottu Kalevi Virtasen (2005) toimittamaan teokseen Kohti leikkivää kirkkoa. Myöhemmin opinnäytetyössäni syvennyn lisää aiheeseen ja kerron, kuinka strategia nostaa leikin ja lapsen keskiöön kristillisessä elämässä.

3 LEIKKI-IKÄISEN KEHITYSVAIHEET JA USKON KEHITTYMINEN

3.1 Lapsen kehitysvaiheet 3–6-vuotiaana

Opinnäytetyössäni olen määritellyt leikki-ikäisen lapsen 3–6-vuotiaaksi. Leikki-ikäen määritelmä vaihtelee kirjallisuudessa ja monissa teoksissa leikki-ikä voidaan määritellä 1–6-vuoden sisälle. Mielestäni yksivuotiaan lapsen mukaan ottaminen sääntöleikkeihin viisi ja kuusivuotiaiden lasten rinnalle on haastavaa, koska lapsen kielellinen ja motorinen osaaminen eivät ole vielä kovin kehittyneitä. Valitsinkin määritelmän, jossa 1–3-vuotias lapsi elää varhaislapsuutta ja 3–6-vuotias lapsi leikki-ikää (Pajanen 2006). Eniten opinnäytetyössäni painottuvat 5–6-vuotiaat lapset, joiden kehitysvaihe tukee sääntöleikkeihin osallistumista.

Unkarilainen lapsipsykologi Margaret Mahler on kehittänyt teorian lapsen psykologisesta syntymästä. Psykologisella syntymällä tarkoitetaan lapselle heräävää käsitystä omasta itsestään viisivaiheisessa prosessissa. Psykologinen syntymä kehittyy lapselle kolmanteen ikävuoteen mennessä. Tätä prosessia varten lapsi tarvitsee turvallisen ja luotettavan henkilön hoivaa elämänsä ensimmäisiksi kolmeksi vuodeksi. Kolmivuotiaana lapsen tulee pystyä erottamaan itsensä häntä hoitavasta henkilöstä ja hyväksyä, että he ovat kaksi erillistä persoonaa. (Rusanen 2011, 25–26.) Lapsi alkaa kolme–neljävuotiaana ymmärtää, että muilla ihmisillä on erilaisia tavoitteita ja ajatuksia kuin hänellä (Salo 2002, 70).

Kolmen vuoden ikää voidaan pitää lapsen kehityksessä rajapyykkinä. Lapsi siirtyy taaperosta leikki-ikäiseksi. Kolmevuotiaana lapsen kehitys mahdollistaa eron hänen pääasiallisesta hoitajastaan. Lapselle on syntynyt luottamus siihen, että hoitaja palaa. (Rusanen 2011, 27–28.) Lapsi kykenee myös kehittyneen muistinsa avulla palauttamaan mieleensä muistoja hoitajastaan erotilanteessa (Rusanen 2011, 48). Leikki-ikäiselle lapselle alkaa kehittyä tunteiden säätelyjärjestelmä ja hän alkaa pystyä kontrolloimaan käyttäytymistään. Lapsi pystyy tietoisesti säätelämään tunteitaan, esimerkiksi odottamaan paremmin vuoroaan. Lapsi kykenee entistä enemmän kontrolloimaan tunnereaktioitaan ja rakenta-

maan toimintasuunnitelmia tavoitteidensa saavuttamiseksi. (Rusanen 2011, 80–81.) Kolmevuotiaana lapsi pystyy sanallisesti vertailemaan esineitä ja kertomaan niiden sijainnin. Lapsi alkaa myös ymmärtää, että esineiden paikka saattaa vaihdella riippuen katsojan paikasta. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 99–100.)

Neljävuotiaana lapsi pystyy jo erottamaan toden ja kuvitellut asiat toisistaan (Salo 2002, 70). Neljä–viisivuotias lapsi alkaa huomioida toisten tunteita entistä enemmän ja itsekeskeisyys alkaa vähitellen väistyä. Lasta tulee tässä kehitysvaiheessa rohkaista ja kannustaa aloitteellisuuteen ja leikkiin. Lapsen sosiaalisuuden kehittyminen vaatii tukea ja egosentrisyydestä pois siirtyvää lasta on hyvä rohkaista moraaliseen ajatteluun. Neljä–viisivuotias lapsi kykenee aikuisten ohjeistamana yksinkertaisiin sääntöleikkeihin. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. a.)

Viiden ja kuuden ikävuoden vaihteessa lapsen itsenäisyyden tarve kasvaa. Hän haluaa olla iso ja näyttää selviytyvänsä, mutta samalla hän tarvitsee aikuisen tarjoamaa hellyyttä ja turvaa. Tämän ikäinen lapsi kykenee yhteisleikkiin ja neuvottelemaan samanikäisten kanssa. Lapselle on alkanut kehittyä muistitoiminnot, jotka mahdollistavat esimerkiksi vuoden takaisten asioiden muistelun. Hän alkaa pohtia yhä enemmän moraalisia kysymyksiä, kuten reilun ja epäreilun eroa ja tarvitsee pohdintoihinsa aikuisten tukea. Lapsi on usein myös kiinnostunut erilaisista ilmiöistä ja testaa niitä käytännössä erilaisilla kokeilla. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. b.) Viiteen ikävuoteen mennessä lapsi pystyy puheessaan tuottamaan ajanmääreitä ja kuvaamaan tapahtumien aikajärjestystä. Viisivuotiaan tulisi hallita äidinkiellensä sanojen yhdistämistä ja taivutusmuotoja koskevat perussäännöt. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 99–100.)

Saavuttaakseen ikätasonsa kehitystavoitteet lapsi tarvitsee turvallisen aikuisen lisäksi tarpeeksi virikkeitä. Lapsen kanssa puuhastelu, esimerkiksi leikkiminen, puhuminen ja laulaminen, tukevat lapsen tieto-aidollista kehittymistä. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 116.) Aikuisen tehtävänä on turvallisen oppimisympäristön luominen. Kehittymistä varten lapsi tarvitsee oppimisympäristön, tässä tapauk-

sessä turvallisen ja virikkeellisen leikkiympäristön (Brotheus, Hytönen & Krokfors 2002, 87). Aikuinen takaa suotuisat olot leikkiympäristölle varaamalla lapselle tarkoituksen mukaisia välineitä ja järjestämällä lapselle aikaa leikkiä (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 208). Leikkimällä ja tekemällä yhdessä lapsen kanssa aikuiset aktivoivat lapsen luontaisen kyvyn leikkiä ja kuvitella. Nämä taidot auttavat lasta kehittymään ja selviämään elämässä. Aktivoimalla lapsen aistit aikuiset aktivoivat lapsen aivojen hermoradat ja mielen. (Airas & Brummer 2002, 163.)

Lapsen kehitystä kuvatessa täytyy muistaa, ettei lapsi ole ainoastaan passiivinen vastaanottaja, vaan myös aktiivinen toimija. Kolmevuotias pystyy esimerkiksi tekemään päätöksiään pitkälti oman päänsä mukaan ja lapsen temperamentti piirteet vaikuttavat hänelle tarjottuun hoitoon ja kasvatukseen. (Helkama 2002, 133.) Jokainen lapsi vaatii kehittyäkseen oman aikansa, joten ikäryhmien kehitysvaiheet ovat suuntaa-antavia (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. a).

3.2 Lapsen uskon kehittyminen 3–6-vuotiaana

Uskontoja on ollut olemassa niin kauan kuin historian tutkimustakin. Uskonnot vastaavat ihmisen ydintarpeisiin. Ne tuottavat ihmiselle turvaa, lohdutusta ja tuttuja rutiineja sekä pyrkivät selittämään ihmisen ymmärryksen ulkopuolelle jääviä teemoja, kuten kuolemaa. Uskonnon avulla ihminen voi selittää maailmaa ja omaa olemassaoloaan. Uskonnolla on lisäksi ihmisiä yhdistävä merkitys. Yhteisölliset rituaalit, kuten konfirmaatio tai avioliittoon vihkiminen, lisäävät yhteenkuuluvuudentunnetta. (Puustjärvi 2010, 157–158.) Jo kehityksensä alussa lapsi alkaa kehittää uskonnollisia ajatuksia lähiympäristönsä tukemana (Kinnunen 2011).

Alle kouluikäinen lapsi on lapsen uskonnollista elämää tutkineen James Fowlerin mukaan uskonnon ymmärtämisen ensimmäisellä portaalla. Tätä porrasta James Fowler kutsuu induktiivis-projektiiviseksi vaiheeksi. Sille on tyypillistä lapsen uskon rakentuminen aikuisen uskon pohjalle. Uskon rakentumiselle ovat

tärkeitä aikuisen esimerkki, toimintatavat ja aikuisen kertomat tarinat. (Exploring Spiritual Development 2009). Tälle kehitysportaalle kuuluu lapselle heräävä tietoisuus sukupuolisuudesta ja kuolemasta sekä niihin liittyvistä tabuista (Räsänen 2006, 137). Alle kouluikäisen lapsen on uskon kehittymistä ajatellen tärkeää saada turvallisen aikuisen avulla positiivinen kuva hengellisestä elämästä (Exploring Spiritual Development 2009).

Lapsen ajatusmaailma on ensimmäisellä portaalla James Fowlerin mukaan egosentristä eli itsekeskeistä, ja lapsi kokee omat tarpeensa tärkeämmäksi kuin muiden (Exploring Spiritual Development 2009). Tässä vaiheessa lapsi uskoo Jumalan olevan olemassa pitääkseen huolta hänen tarpeistaan. Lapsen itsekeskeisyyttä ei tule sekoittaa itsekkyyteen. Lapsen uskonelämän kehityksen kannalta on hyvä, että lapsi kokee Jumalan olevan olemassa häntä varten. Tässä vaiheessa lapsen on helppo sisäistää ajatus, että Jumalalle voi puhua kaikista asioista ja että Jumalan rakkaus koskettaa häntä. (Kinnunen 2011, 25.) Siirtyäkseen seuraavalle portaalle uskon kehityksessä lapsen tulee pystyä operationaaliseen ajatteluun, jossa hänen on mahdollista erottaa tarinat tosiasioista (Exploring Spiritual Development 2009).

Leikki-ikäisen lapsen ajattelu on konkreettista. Lapsen kehitys ei ole vielä sillä tasolla, että hän voi eheästi hahmottaa uskonnollisia käsitteitä, vaikka niitä käytettäisiin hänen kuultensa. Leikki-iässä lapselle voi opettaa uskonnollisia ilmaisuja. Vaikka lapsi käyttäisi puheessaan uskonnollisia käsitteitä, se ei tarkoita, että hän ymmärtäisi niiden merkityksen. Lapsen ajatusmaailman konkreettisuuden vuoksi lapsen Jumala on tässä kehitysvaiheessa ihmisen kaltainen. Lapsi, jolle on puhuttu Jumalasta, liittää Häneen usein suuria ja mahtavia mielikuvia kuten voimakas, majesteetti tai vanha. Lapsi ei vielä kykene käsittämään ajatusta Jumalasta henkenä, joka on kaikkialla. Lapsen uskon kehittyminen kulkee yhtä matkaa hänen psyykkisen kehityksensä kanssa. Uskoon vaikuttavat lapsen tiedollinen kehittyminen, kielellinen kehittyminen, tunne-elämän kehitys ja ulkoiset tekijät kuten perhe. (Kinnunen 2011, 21–25.) Lapsen uskon kehitystä ei voi nopeuttaa, vaan lapselle tulee tarjota oman ikätasonsa mukaista hoitoa ja virikkeitä.

4 LEIKIN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSESSÄ

4.1 Leikki

Terve ja tasapainoinen lapsi nauttii leikkimisestä (Airas & Brummer 2002, 163). Leikkiminen on yleismaailmallinen ilmiö, lapset leikkivät kaikkialla maailmassa. Sen kuvaaminen ei ole silti helppoa. Yksi leikin tunnuspiirteistä on sen vapaaehtoisuus. Leikkiin ei voida pakottaa ilman, että se veisi leikistä pois jotain olennaista. Leikkimään sitoudutaan tiedostamatta ja se tempaa lapsen mukaansa mielikuvituksen ja yhdessä tekemisen maailmaan. (Kalliala 2002, 186–187.) Leikissä lapsi pystyy kehittämään oman maailmansa (Airas & Brummer 2002, 164). Leikki ei ole ainoastaan lapselle. Jo vuonna 1938 tutkija Johan Huizinga esitti, että leikkiminen ei ole pelkästään lapsien toimintaa vaan osa ihmisen perusominaisuuksia. Hänen mukaansa ihmisellä on luontainen halu kokea kaikkea näennäisesti tarpeetonta ja uppoutua leikin maailmaan, jossa todellisen maailman säännöt eivät päde. (Kauhanen 2005.)

Psykoanalyttikkojen mukaan lapsen halu ja tarve leikkiä kumpuavat hänen ensimmäisestä ihmissuhteestaan. Lasta hoitava aikuinen tuottaa lapselle turvan ja hyvän olon kokemuksia, mutta myös ensimmäisiä hylkäämiskokemuksia. Kokemukset jäsentyvät lapselle mielikuvajatkumoksi ja ne alkavat näkyä hänessä leikin avulla. (Airas & Brummer 2002, 162–163.) Lapsia tutkineen psykologi Lev Vygotskin mukaan lapsi alkaa leikkiä noin kolmevuotiaana, koska lapsella on tuossa iässä paljon tavoitteita, joita hän ei voi välittömästi toteuttaa (Helenius 2004, 14). Leikki on tuolloin lapselle luonnollinen tapa ilmaista itseään. Leikkimässään lapsi prosessoi tunteitansa ja kokemuksiansa. Samalla lapsi siirtää sisäistä kokemusmaailmaansa itsensä ulkopuolelle. Näin hän voi tutkia ja jäsentää omaa toimintaansa ja tunneilmastoaan. (Airas & Brummer 2002, 164–165.)

Leikki ja leikkisyys ovat osa lasta, mutta niiden toteutuminen vaatii, että lapselle syntyy turvallisuuden tunne. Lapsi, jonka on täytynyt käyttää kaikki energiansa turvallisuuden tunteen synnyttämiseksi, ei pysty käyttämään voimavarojaan

leikkimisen aloittamiseen. Vakavasta hoidon puutteesta kärsineet lapset eivät tutkimusten mukaan enää osaa leikkiä. (Sinkkonen 2004, 71.) Turvallisen aikuisen rooli on todella tärkeä, etenkin leikin kehityksen alkuvaiheessa.

4.1.1 Leikki ja oppiminen

Vaikka leikillä ei tarvitse olla päämäärää, on leikillä monia suotuisia vaikutuksia lapsen kehitykselle. Leikkiessä lapsen kieli kehittyy ja hänen sosiaalis-emotionaaliset taitonsa paranevat, jolloin lapsen empatiakyky kehittyy ja hän oppii säätelemään tunteitaan. Leikkiessään yksin tai ryhmässä lapsen ongelmanratkaisutaidot kehittyvät ja hän oppii toimimaan yhteistyössä muiden kanssa. (Kalliala 2002, 188.) Leikin avulla lapset pohtivat eettisiä ja filosofisia kysymyksiä. Toisinaan pohdinta tapahtuu leikin yhteydessä ja joskus leikin jälkeen lapset jatkavat keskustelua aiheesta. Näin leikki muuttuu ei-leikiksi, arkiseksi keskusteluksi. (Hännikäinen 2004, 150.)

Erityisesti leikkiminen kehittää ihmisen sosiaalisia taitoja (Räsänen 2008, 300). Jean Piagetin mukaan leikki tiivistää ja jäsentää lapselle vakiintuneet käyttäytymiskaavat (Hännikäinen 2004 b, 360). Leikkien avulla lapset oppivat ryhmätoiminnan perusteita: johtamista, itsekuria, sääntöjen noudattamista, toisten huomioonottamista ja joustavuutta (Räsänen 2008, 300). Aikuisten ohjaamissa sääntöleikeissä korostuu sääntöjen noudattamisen ja keskittymiskyvyn oppiminen. Sääntöleikeissä voidaan oppia toimimaan ryhmässä (esimerkkinä rosvot ja poliisit) tai oppia itsenäistä työskentelyä (esimerkkinä kuurupiilo). Usein lapsen aikaansaannoksia aletaan arvioida jo varhaisessa vaiheessa, jolloin lapsen vapaaleikkisyys alkaa haihtua ja lapsi pyrkii miellyttämään aikaansaannoksillaan muita. Jos lapsi saa leikkiä ja kokeilla vapaasti erilaisia asioita, tulevat hänen omat luontaiset kykynsä ja mieltymyksensä esille. Esimerkiksi joku lapsi saattaa nauttia palikoilla rakentelusta ja osoittaa näin olevansa spatiaalisesti lahjakas (lahjakas geometrisessä ajattelussa) ja kehittävänsä taitojaan. (Uusikylä 2004, 181–184.)

Leikkiessä lapsen mielikuvitus ja kuvittelun taito vahvistuvat. Mielikuvituksen kehittyminen tukee lapsen muistin ja huomiokyvyn kehittymistä. Kuvittelun ja toden hahmottaminen leikissä opettaa lasta hahmottamaan erilaisia vaihtoehtoja ja löytämään oman tahtonsa. Leikkiminen rakentaa pohjaa lapsen oppimisen potentiaalille myöhempää oppimista varten. (Hakkarainen 2004, 161–162.) Tämän vuoksi ulkopuolisen silmissä täysin sisällöttömältä näyttäytyvä leikki voi lapsen kehittymisen ja oppimisen kannalta olla korvaamattoman tärkeää.

4.1.2 Sääntöleikit

Pelaamisen ja leikkimisen välille on vaikeaa vetää rajaa. Joissakin kielissä peliä ja leikkiä ei erotella toisistaan, vaan niistä käytetään yhteistä nimitystä. Sääntöleikit ovat pelien ja leikkien välissä. Sääntöleikeissä leikin ideana ovat kaikkia koskevat säännöt. Esimerkiksi perinteiset pihaleikit, kuten peili tai rosvo ja poliisi ovat sääntöleikkejä. Sääntöleikeissä ei ole samanlaista voittaja-häviäjä-asetelmaa kuin peleissä. Osaltaan sääntöleikkien viehäytys perustuu kuitenkin kilpailuviettiin, joka luo leikille jännityksen. (Kalliala 2002, 201–202.) Eniten sääntöleikeistä nauttii viisi–kuusivuotias lapsi, mutta jo kolmevuotiaat lapset kykenevät yksinkertaisiin liikunta- ja muistileikkeihin (Karling, Ojanen, Sívén, Vihunen & Vilén 2009, 206). Tosin suomalaisessa kansanperinteessä on pieniä sääntöleikkejä, niin sanottuja sylittely- ja hypityisleikkejä, joihin lapsi voi osallistua jo ennen kuin hänestä tulee itsenäinen toimija (Helenius 2004, 15).

Elämäntapojen muutos on vaikuttanut sääntöleikkien esiintymiseen. Lapsuuden laitostuminen, perheiden rikkoutuneet päivärytmit ja aikaisin aloitettu harrastustoiminta selittävät osaltaan, miksi lapset eivät enää löydä yhteistä aikaa pihaleikeille. Yhteisten leikkihetkien kadotessa leikkiaika korvautuu helposti aikuisten ohjaamalla harrastustoiminnalla. Kilpailulajeissa lasten suorituksia aletaan arvioida jo hyvin varhaisessa vaiheessa ja lapset jaetaan usein joukkueisiin sukupuolen mukaan. Sääntöleikkeihin ovat puolestaan tervetulleita kaikki, jotka osaavat säännöt. Leikissä ollaan yksi joukon jäsenistä, usein tytöt ja pojat yhdessä. (Kalliala 2002, 202–203.) Jean Piaget on kuvannut sääntöleikkien tärke-

ää tehtävää: "Yhteistoiminnassa on moraalikasvatuksen ydin, siinä toteutuu vastavuoroisuuteen perustuva keskinäisen kunnioituksen etiikka, jota esimerkiksi sääntöihin sitoutuminen edustaa" (Brotheus, Hytönen & Krokfors 2002, 197).

Marjatta Kallialan mukaan on lapsia, jotka eivät ole koskaan kuuluneet pihojen leikkiyhteisöihin, ja perinteiset sääntöleikit ovat unohtumassa nuoremmilta sukupolvilta (Kalliala 2002, 203). On tärkeää antaa lapsille aikaa leikkiä keskenään, mutta aikuiset voivat vaikuttaa sääntöleikkien siirtymiseen sukupolvelta toiselle. Aikuisten ohjaamat leikkituokiot harrastustoiminnoissa ovat tärkeä osa leikkikasvatusta. Esimerkiksi seurakunnan päiväkerhoissa, joiden luonteeseen ei kuulu kilpailutoiminta, voidaan viedä leikkiperinnettä eteenpäin ja opettaa lapsille perinteisiä pihaleikkejä ja yksinkertaisia sääntöleikkejä.

4.2 Aikuinen tukemassa lapsen leikkiä

Lapsi voidaan ottaa mukaan leikkimään jo ennen kuin hänestä tulee itsenäinen toimija. Aikuiset voivat leikkiä pienten lasten kanssa loru-, laulu- ja piiloleikkejä. Aikuista seuratessa lapsi oppii jäljittelyn ja vuorovaikutuksen perusteet, joita hän tarvitsee aloittaakseen itsenäisen leikkimisen. Leikin kehitys vaatii aikuisen osallistumista, sillä aikuinen tukee lapsen leikkimistä ja vie sitä tarvittaessa eteenpäin. Erityisesti lapsen kehityksen siirtymävaiheissa lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea leikkimiseen. (Helenius 2004, 18–20.) Lapsen itsenäisen leikinohjaamisessa aikuisella tulisi olla lähinnä epäsuoran ohjaajan rooli. Aikuisten tehtävä on järjestää tilaa ja aikaa leikkimiseen. James L. Hootin mukaan kyvykkäitä ja toisista välittäviä ihmisiä ei kasva ilman leikkiä. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että hyvät leikkijät menestyvät usein myöhemmin elämässä vaativissa opinnoissa. (Kinnunen 2003, 68.)

Aikuisten osallistuminen lasten leikkeihin on tärkeää. Tutkimuksissa on osoitettu, että aikuisiän huumorintaju perustuu pitkälti lapsuuden leikkeihin ja erityisesti aikuisten malliesimerkkiin sekä tahtoon osallistua vuorovaikutukselliseen leikkiin

lapsen kanssa. (Hännikäinen 2004, 157.) Aikuisten tulisi tarjota lapselle mahdollisuus monipuoliseen toimintaan. On kuitenkin tärkeää huomata ero leikkisän toiminnan järjestämisessä ja systemaattisen opettamisen välillä. Aikuisen järjestämän leikkitoiminnan ei tule olla lapsen kehitystason jatkuvasti ylittävää ja mahdollisimman nopeaan kehitykseen tähtäävää. (Uusikylä 2004, 184–185.) Tärkeää on, että aikuinen on toiminnassa läsnä lasta varten ja on valmis kuuntelemaan lapsen tarpeita. Lastenpsykiatrian erikoislääkäri Janna Rantalan (2009) mukaan lapsen leikki kehittyy tietyssä järjestyksessä ja ottaa oman aikansa. Aikuinen ei saa painostaa lasta, jonka leikkitaidot ovat ikätasoonsa nähden puutteelliset, leikkimään niin sanottuja oman ikäluokkansa leikkijä. Aikuisen tulee tukea ja leikityttää lasta sillä tasolla, millä lapsen omat taidot ovat. (Rantala 2009.)

Vygotskilaista suuntausta edustavat tutkijat puhuvat usein, että aikuisen päämääränä lasten leikin ohjaamisessa tulisi olla lasten itsenäinen leikkiminen. Aikuinen ei tulisi heidän mukaansa suunnitella leikin jokaista yksityiskohtaa. Aikuiset voivat auttaa pieniä lapsia roolin ottamisessa ja neuvotteluissa ja myöhemmin puuttua leikinsisältöihin, kun ne liittyvät esimerkiksi äidinkielen oppimiseen. (Hännikäinen 2004 b, 363.) Minun mielestäni aikuisella on kuitenkin oikeus ja velvollisuus osallistua lapsen leikkimiseen. Kuten aikaisemmin tekstistä on tullut ilmi, lapsi tarvitsee aikuisen apua, mutta myös aikuisen läsnäoloa ja seuraa. Aikuinen osallistuminen lapsen leikkiin ei mielestäni tarkoita, että lapsen oma mielikuvitus jäisi sivuun, vaan se antaa mahdollisuuden vuorovaikutuksen ja luottamuksen syntymiselle. Lisäksi aikuinen voi välittää lapsen kanssa leikkiesseen leikkikulttuuria ja moraalista ajattelua lapselle. Leikkiessä lapsi unohtaa usein vierauden tunteen ja leikki virittää lasten sekä aikuisten välille yhteistoimintaa. (Riihelä 2004, 35.) Kuuntelemalla lasta leikin aikana, rakentuu aikuisen ja lapsen välillä luottamus, joka on arvokas lahja molemmille osapuolille (Heikinheimo 2006, 229).

5 LEIKKI OSANA KRISTILLISTÄ KASVATUSTA

5.1 Kristillinen kasvatus

Uskontokasvatuksen, uskonnollisen kasvatuksen ja kristillisen kasvatuksen suhde on usein epäselvä. Uskontokasvatusta voidaan käyttää terminä, jolla tarkoitetaan katsomuksellisesti sitoutumatonta kasvatusta ja opetusta eri uskonnoista. Uskonnollinen kasvatus ymmärretään taas kasvatuksena, jonka lähtökohtana on tietty uskonnollinen maailmankatsomus. Tällöin kristillinen kasvatus voidaan nähdä uskonnollisen kasvatuksen yhtenä osa-alueena. Kristillisen kasvatuksen sisään mahtuu eri tunnuskuntien painotuseroja. Opinnäytetyössäni käsittelen kristillistä kasvatusta evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmasta. Tällöin kristillinen kasvatus nähdään kristillisten perinteiden välittämisenä sukupolvelta toiselle. (Muhonen & Tirri 2008, 66–67.)

Kristillisen kasvatuksen pohjana on kristillinen ihmiskäsitys. Ihminen on vastuussa omista teoistaan itselleen, toisille ihmisille ja Jumalalle. Kristilliseen kasvatukseen kuuluu ajatus rakastavasta Jumalasta, jonka pyyteetön rakkaus herättää ihmisessä pyrkimyksen vastarakkauteen. Ihminen nähdään Jumalan työtoverina maailmassa ja hänen pyrkimyksensä on toteuttaa oikeudenmukaisuutta ja rauhaa. (Räsänen 2008, 287–288.)

Kirkon lapsityö määritellään usein kristilliseksi kasvatustyöksi (Launonen 2008, 221). Kristillisellä kasvatuksella kirkko pyrkii kristillisten perinteiden välittämisen lisäksi auttamaan ihmistä elämään mielekkäästi. Tämä mielekkyys löytyy kristinuskon käsityksen mukaan Jumalan rakkaudesta, jonka ihminen voi löytää uskon avulla. (Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma 2008, 10.) Kristillisellä kasvatuksella voidaan tukea pientä lasta löytämään kristillisen perinteen kautta elämälle mielekkyys ja herättää kiinnostus uskon asioihin.

Seurakuntien järjestämä lapsityö: päiväkerhotoiminnat, perhekerhot, pyhäkoulut, varhaisiän musiikkikasvatus ja kaikki lapsiperheille suunnatut tapahtumat

ovat osa kirkon varhaiskasvatusta. Kirkon varhaiskasvatustyön perusta tulee kaste- ja lähetyskäsytystä sekä lasten evankeliumista. (Seurakuntien lapsityön keskus ry i.a.) Varhaiskasvatus määrittää lapsen eri kasvuympäristöissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Varhaiskasvatuksella pyritään tukemaan lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. (Halme 2010 b, 11.) Kirkon varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea kotien kristillistä kasvatusta ja olla osana lapsen turvallista kokonaiskehitystä (Sakasti.evl.fi i.a.).

5.2 Kasvatuksen merkitys uskon kehittymiseen

Uskoa ja uskontoa ei tule sekoittaa keskenään. Puhuttaessa lapsen uskosta tarkoitetaan lapsesta itsestä avautuvaa suuntautumista ja tarvetta. (Halme 2010 a, 62.) Usko on tapa selittää maailmaa, nähdä itsensä suhteessa ympäristöön ja selittää elämäntarkoitusta. Usko on uskovalle ihmiselle absoluuttisesti totta. (Räsänen 2006, 133.) Uskonto taas määrittää jonkin yhteisön käsitykseksi uskonnollisista asioista. Lapsen uskon kehityksen kannalta on tärkeää, että hänelle annetaan virikkeitä uskon kasvulle, mutta lasta ei pakoteta tai alisteta uskonnon nimissä. (Halme 2010 a, 62.)

Jo syntyessään lapsella on valmiina hengelliseen kasvuun vaaditut elementit. Lapsi luottaa häntä hoitavaan aikuiseen ja ryhtyy vuorovaikutussuhteeseen tämän kanssa. Syntymän jälkeen lapsen elinympäristö määrittää, mihin suuntaan hänen hengellinen elämänsä lähtee kehittymään. Leikki-ikäinen lapsi ajattelee ja uskoo tyypillisesti samalla tavalla kuin hänen kasvattajansa. (Kinnunen 2011, 22–26.) Mallioppimisen kautta, aikuisten esimerkkiä seuraamalla, lapsen on mahdollista oppia käyttäytymis- ja toimintamalleja, jotka auttavat häntä hahmotamaan maailmaa (Salo 2002, 70–71). Toisen ihmisen malliesimerkistä oppimista nimitetään sosialisatioksi. Pienen lapsen uskon kehitys tapahtuu sosialisatian ehdoilla, kasvattajilta ja lähimmiltä aikuisilta oppimalla. Kodin arvojen välittyminen lapselle koko aikuisiän kestäväksi maailmankatsomukseksi vaatii luottamussuhdetta lapsen ja aikuisen välillä. (Kinnunen 2011, 27.)

Suotuisia tekijöitä lapsen ajatusmaailman kehitykseen ovat vanhempien väliset hyvät suhteet, lapsen läheinen suhde molempiin kasvattajiin ja lapsesta huolehtiminen (Pulkkinen 2004). Lapsen, joka on kokenut rakkautta ja hellyyttä läheisiltään, on helpompi omaksua ajatus Jumalan rakkaudesta ja Hänen turvallisesta sylistään (Puustjärvi 2010, 161). Lapsen uskon kehityksen kannalta lapsen hyvä ja arvostava kohtelu on tärkeää. Lapsi tulee nähdä arvokkaana ja uskoa hänen mahdollisuuksiinsa. (Halme 2010 b, 25.) Varhaislapsuuden positiiviset mielikuvat uskonnosta ja uskonnollisuudesta auttavat ihmistä myöhemmin elämässä jäsentämään teologiaa ja uskonnollisia käsitteitä (Holm 2004, 44).

5.3 Kristillistä kasvatusta leikin avulla

Lapsien on tyypillistä oppia tekemällä. Tekemällä oppiminen on hauskaa ja vahvistaa lapsen sosiaalisuutta. (Kinnunen 2011, 109.) Leikkiessä kristillisten perinteiden oppiminen ja uskon kasvu alkavat lapsella kuin itsestään. Lapsen uskon kehitystä kuvattaessa on tärkeää muistaa, että uskonto ei ole pelkkiä teologisia käsitteitä. Uskonnoissa on paljon lauluja, leikkejä ja pelejä, joita lapsi voi oppia jo nuorena. Leikkiessä tai laulaessa lapselle välittyy paljon uskonnon sisältöä, vaikka hänelle vaikeat abstraktit käsitteet jäävät taka-alalle. (Holm 2004, 29.) Aikuisen osallistuessa lasten leikkiin, hän voi nostaa leikin aikana esille eettisiä kysymyksiä. Leikkitilanteessa lapset unohtavat helpommin aikuinen-lapsi-asetelman ja vastaavat kysymyksiin luontevammin. Havainnoimalla ja olemalla läsnä lasten leikkitilanteissa aikuinen auttaa lasta pohtimaan vastauksia eettisiin kysymyksiin ja tukee perusarvojen muodostumista (Sinivuori & Sinivuori 2007, 181).

Leikki on toiminnallinen oppimismenetelmä. Toiminnallisissa menetelmissä oppiminen tapahtuu tekemällä, kokeilemalla ja osallistumalla. Toiminnan tavoite on oppiminen ja siksi kasvatustyölle on asetettava päämäärää (Räsänen 2008, 299). Kristillisen kasvatuksen päämääräksi voidaan asettaa esimerkiksi lapsen tutustuminen Raamatun kertomuksiin ja henkilöihin. Leikkiä voi lasten kanssa käyttää samassa merkityksessä kuin keskustelua aikuisten kanssa (Räsänen

2008, 300). Esimerkiksi aikuisten pitäessä raamattupiirejä ja keskustellessa Raamatun henkilöistä voivat lapset korvata keskustelun Raamattuun perustuvilla leikeillä. Lapsen kristillinen kasvatusta on sidoksissa lapsen psykologiseen ja fyysiseen kehitykseen. Kolmenvuoden iässä, lapsen siirtyessä taaperosta leikkikäiseksi, lapsen kehitysvaihe mahdollistaa lapsen osallistumisen toimintaa ja vuorovaikutuksessa olemisen muiden lasten ja aikuisten kanssa. (Rusanen 2011, 27–28.)

Ennen lapset osallistuivat merkittävästi perheen toimeentuloon tekemällä pikku töitä vanhempiensa apuna. Tekemällä töitä lapset omaksuivat perheen arvoja ja viettivät aikaa vanhempiensa kanssa. Nykyään lapset ovat usein palvelua vastaanottavana osapuolena. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 12.) Lapset eivät enää osallistu perheen töihin ja he viettävät paljon aikaa erossa vanhemmista, vanhempien käydessä töissä. Nykyään kristillistä kasvatusta varten on hyvä olla lapsille tarjolla erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Osallistuessaan toimintaan lapset kokevat arvot itselleen läheisemmiksi ja niiden välittäminen on helpompaa (Sinivuori & Sinivuori 2007, 13). Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työnteon merkitys lapselle. Monipuolinen työhön osallistuminen kehittää lapsen fyysisiä taitoja ja kasvattaa vastuuntuntoa. Aikuisen kanssa työtä tehdessä lapsi oppii vuorovaikutuksesta ja lapsi saa viettää aikaa aikuisen kanssa. Tyypillinen esimerkki suomalaisessa varhaiskasvatuksessa lapsen työhön osallistumisesta on päiväkotien tapa ottaa lapsia toimimaan ruoka-apulaisina. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 235–236.)

Kristillinen kasvatusta vaatii tietämystä uskontokasvatuksesta, kristillisestä kasvatuksesta ja kirkon opista. Kasvattajan on hyvä tietää lapsen psykologisista ja uskonnollisista kehitysvaiheista. Tuntemalla eri vaiheet osataan suunnitella lapselle mieluista ja kehittävää toimintaa. (Kallioniemi 2004, 52.) Kasvatusta on toteuttava siten, että lapsi pääsee tutustumaan oman uskontonsa traditioihin, tapoihin, kertomuksiin ja symboleihin. Kristillisen kasvatuksessa lapselle välitetään kristillistä elämäntapaa ja -tulkintaa. Toiminnan kautta lapsi kykenee itse hahmottamaan miten opittu asia jäsentyy osaksi hänen elämäänsä. (Kallioniemi 2004, 58–59.)

5.4 Kristinuskon suhde lapsiin historiassa

Jeesuksen luo tuotiin lapsia, jotta hän koskisi heihin. Opetuslapset moittivat tuojia, mutta sen huomattessaan Jeesus närkästy ja sanoi heille: Sallikaa lasten tulla minun luokseni, älkää estäkö heitä. Heidän kaltaistensa on Jumalan valtakunta. Totisesti: joka ei ota Jumalan valtakuntaa vastaan niin kuin lapsi, hän ei sinne pääse. (Mark. 10:13–15.)

Yllä oleva Raamatun kohta on nykyään kristityille tuttu. Siinä olevaa radikalismia on vaikea huomata tämän päivän kontekstissa. Jeesus oli kuitenkin aikansa radikaali nostaessaan lapset esikuvaksi opetuslapsille. Jeesukselle lapsi ei ollut vain kasvatuksen kohde vaan Jumalan aito edustaja maan päällä. (Virtanen 2008, 435.) Kristillisen ihmiskuvassa ihminen nähdään arvokkaana juuri sellaisena kun hän on. Hänestä ei tule arvokas kasvatuksen saatuaan, vaan Jumalan silmissä ihminen on aina kaunis. Lapsi on arvokas ilman tekoja ja ilman omia ansioita. (Riekkinen 2008, 88–90.)

Vaikka Jeesuksen sanat kumpuavat kristinuskon syntyajoilta, on kristinuskon historiassa lapsen asema muuttunut aikojen myötä. Se on yhteyksissä kasvatuskulttuuriin ja ympäröivään yhteiskuntaan. Nykyaika pistääkin pohtimaan, millainen asema lapsella on kristinuskossa tänä päivänä. Kohti leikkivää kirkkoa, Suomen Lapsityön Keskus ry:n missio, visio ja strategia vuodelta 2010 nostaa lapsen ja leikin nykykirkon esikuvaksi. Tieto lapsen asemasta kristinuskon historian eri aikakausina auttaa meitä ymmärtämään, miten paljon olemme oppineet lapsuudesta aikojen saatossa. Toivottavasti näemme tulevaisuudessa kirkon, jossa lapset ovat keskiössä, kuten Jeesus meille aikoinaan opetti.

5.4.1 Lapset antiikin maailmassa

Antiikin maailmassa lapsia ei juuri arvostettu. Syntyvyys oli tärkeää kansakuntien eloonjäämisen takia sekä vanhempien vanhuuden turvana, mutta lapsien persoonaan ei kiinnitetty yleisesti huomiota. Lapsuutta pidettiin vain välivaiheena ennen aikuisuutta. Esimerkkinä tästä on vanha roomalainen tapa antaa tyttö-

rille nimiksi järjestysnumerot syntymäjärjestyksen mukaan. Myös ei-toivottujen lapsien heitteillejätto ei ollut harvinaista. (Virtanen 2005 a, 39.)

Juutalaisessa kulttuurissa lapsia pidettiin Jumalan siunauksena (Virtanen 2005 a, 43). "Lapset ovat Herran lahja, kohdun hedelmä on hänen antinsa" (Ps. 127:3). Lapset olivat Jumalan lahja, joista vanhemmilla oli vastuu (Kinnunen 2011, 11). Lapsettomuutta pidettiin kirouksena ja suvun jatkamisen suojelemiseksi oli säädetty lakeja. Juutalaiset pitivät suvun jatkamista osana Jumalan kanssa solmimaansa liittoa. Erikoistehtävän saaneen kansan piti jatkua vahvana. Lapsia ei kuitenkaan juutalaisessa kulttuurissa arvostettu yksilöinä, eikä Vanha testamentti pidä lapsia viattomina. Juutalaisen käsityksen mukaan lapset tarvitsit sovitusta ja kuritusta kuten aikuisetkin. Kasvatuksen tarkoituksena oli tehdä lapsista Jumalaa pelkääviä liiton jäseniä. (Virtanen 2005 a, 43–45.)

Tuntemalla lapsen aseman Jeesuksen aikana voi huomata, kuinka radikaaleja Jeesuksen teot ja toimet olivat aikalaisten mielestä. Lapsi oli aina vastaanottavana osapuolena ja opetus suuntautui aikuiselta lapselle. Jeesuksen esimerkki oli päinvastainen: keskiöön tuli nostaa pienin ja heikoin lapsi. (Virtanen 2008, 435–436.)

5.4.2 Lapset Lutherin opetuksessa

Martti Luther käynnisti Saksassa 1500-luvun alussa uskonpuhdistuksen, jonka myötä syntyi luterilainen kirkko. Luterilaisuuden perusajatuksiksi muodostui käsitys armosta pelastuksen lähtökohtana. Luther piti pelastusta lahjana kaikille kastetuille uskoville. (Evangelis-luterilainen kirkko i.a. a.) Uskonpuhdistuksen lisäksi Martti Lutherilla oli aikalaistensa näkemyksen mukaan ennen kuulumattomia ajatuksia kasvatuksesta ja vanhempien tehtävästä (Kinnunen 2011, 12).

Martti Luther oli alun perin munkki, mutta perusti myöhemmin perheen karanneen nunnan Katariina Von Boran kanssa. Luther oli moderni isä, joka esimerkiksi leikki lastensa kanssa. Hänen kerrotaan sanoneen, ettei hänen omatun-

tonsa syytä häntä lasten kanssa leikkimisestä, vaan siitä ettei hän ole leikkinyt heidän kanssaan tarpeeksi. Keskiaika mitätöi yleisesti lapsuuden merkitystä, mutta Lutherin mukaan lapsuuden aika oli korvaamaton. Lutherin tärkeysjärjestyksestä kuvaa hyvin hänen sanansa: "Tärkeämpää on kasvattaa lapsensa kunnolla kuin rakentaa kirkkoja, pitää messuja tai tehdä muuta sellaista." (Kinnunen 2011, 12–13.) Lutherin elinaikana lapsien ruumiillinen kuritus oli kuitenkin yleistä ja lapsien tuli olla kuuliaisia vanhemmilleen. Vanhempiaan kunnioittavat ja hyvin käyttäytyvät lapset olivat perheelle siunaus. (Orme 2003, 81–85.)

5.4.3 Lapset myöhäiskeskiajalta uudelle ajalle

1900-luvulle asti lapsen ajateltiin olevan Jumalan oma. Jumalan tahto määritteli perheen kasvatuksen ja normit. (Karling, Ojanen, Sívén, Vihunen & Vilén 2009, 25.) Tuohon aikaan vallitsi vahvana ajatus perisynnistä. Ajatuksen mukaan ihminen on jo syntyessään syntinen ja ansaitsee tuomion. Lapsen fyysisen rangaistamisen ajateltiin olevan oikeutettua ja synnin lähtevän lapsesta rangaistuksen kautta. (Riekkinen 2008, 87.) Lapsen tuli olla täysin kuuliainen vanhemmilleen. Vanhempien tuli kasvattaa lasta lempeydellä, mutta Herran nuhteessa ja kurissa. Aikuiset olivat arvoasteikolla lapsen yläpuolella ja lapsen tottelemattomuus oli Jumalan tahdon vastaista toimintaa. Vitsan käyttämistä suositeltiin yleisesti vasta viimeisenä keinona kuritonta lasta kasvatettaessa. (Karling, Ojanen, Sívén, Vihunen & Vilén 2009, 26.)

Kristillisessä kasvatuksessa arvostettiin lapsen totuttamista työntekoon ja ahkeruuteen. Yleisesti pidettiin tärkeänä, että lapsi osallistui perheen töihin mahdollisimman pienestä pitäen. Lapselta ei kuitenkaan tullut odottaa liikoja ja hänellä tuli olla mahdollisuuksien mukaan aikaa leikkimiseen. (Karling, Ojanen, Sívén, Vihunen & Vilén 2009, 26.)

5.5 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lasten toiminta

Seurakuntien lastentoiminta alkoi kehittyä Suomessa 1800-luvulla, kun anglo-amerikkalaiseen herätyskristillisyyteen pohjautuva pyhäkoulutoiminta saapui Suomeen. Samaan aikaan perinteinen suomalainen opetukseen keskittyvä pyhäkoululiike alkoi vahvistua. Pyhäkoululiikkeen suosio alkoi laskea vasta 1970-luvulla. Perheiden elämäntavat olivat muuttuneet lauantain tultua yleisesti vapaapäiväksi ja syntyvyyden ollessa laskussa. Seurakunnat alkoivat kehittää pyhäkouluja muuttuneiden tarpeiden mukaan muun muassa muuttamalla niiden kokoontumisaikoja ja kehittämällä opetuksellista sisältöä. Pyhäkoulua kehitettiin vielä 1990-luvun alussa korostamalla jumalanpalveluksen merkitystä lapselle. Pyhäkoulusta alettiin työstää lasten kirkkoa, jossa lapsella olisi mahdollisuus kohdata Pyhän olemassaolo. (Alopaesus-Karhunen & Wennermark 2004, 13–16.) 1900-luvun alussa pyhäkoulun opettajille alettiin tarjota kursseja. Pyhäkouluopettajien koulutus oli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ensimmäinen vapaaehtoistyöntekijäkoulutus. (Porkka 2008, 162.) 1990-luvun lama palautti pyhäkoulujen diakonisen ulottuvuuden, kun niin kutsutuissa kaakaopyhäkouluissa alettiin tarjota lapsille välipalaa (Alopaesus-Karhunen & Wennermark 2004, 16).

Seurakuntien lapsityössä päiväkerho on tärkeä osa toimintaa. Sen alkuajankohdtaa ei voi tarkkaan määrittää, sillä se on toiminut siellä missä sitä on tarvittu. Yksi ensimmäisistä päiväkerhoista on ollut Turussa jo vuonna 1945. Alun perin päiväkerhot ovat alkaneet suurissa kaupungeissa ja levinneet sieltä maaseudulle. Päiväkerhot alkoivat usein vanhempien toiveesta järjestää lapsille kehittävää tekemistä, koska kaikki lapset eivät päässeet kunnalliseen päivähoitoon. (Alopaesus-Karhunen & Wennermark 2004, 17–18.) Päiväkerhojen johtajiksi palkattiin lastentarhanopettajia ja muiksi työntekijöiksi opiskelijoita ja kotiäitejä. 1967 päiväkerhoissa työskenteli yhteensä 727 osa- tai täysiaikaista työntekijää. (Porkka 2008, 173.) Päiväkerhotoiminnan laajentuessa alettiin kirkon sisällä kiinnittää huomiota kirkon kasvatustyöhön. 1969 järjestettiin Kauniaisten Raamattuopistolla ensimmäinen kirkon lastenohjaajien koulutus ja 1970 piispainkokous hyväksyi lastenohjaajien koulutussuunnitelman. (Alopaesus-Karhunen & Wennermark 2004, 19–20.) Päiväkerhotoiminta jatkoi voimakasta kasvua 1970–

1980-luvuilla. Vuonna 1979 seurakunnan päiväkerhoihin osallistui yli puolet 4–6-vuotiaista lapsista. 1990-luvulla päiväkerhon suosio alkoi laskea ja 1997 voimaan tullut uusi päivähoitolaki laski seurakunnan kerhojen suosiota entisestään. Lisääntyneet työntekijäresurssit kuitenkin takasivat, että päiväkerhoissa pystyttiin aloittamaan uusia työmuotoja ja esimerkiksi perhekerhot alkoivat kehittyä. (Porkka 2008, 181.)

Nykyään Suomen evankelis-luterilainen kirkko tarjoaa monipuolista lapsi- ja perhetyötä. Seurakunnat järjestävät muun muassa päiväkerhoja, koululaisten iltapäiväkerhoja, pyhäkouluja, partiotoimintaa ja leirejä (Evankelis-luterilainen kirkko i.a. b). Seurakunnan toiminnassa on mahdollista saada vertaistukea ja luoda verkostoja. Seurakunnat tekevät myös yhteistyötä päiväkotien kanssa, kutsumalla päiväkotiryhmiä erilaisiin tilaisuuksiin. Vaikeissa elämäntilanteissa kirkon lapsi-, perhe- ja diakoniatyö voivat tarjota taloudellista apua, varata keskustelu-aikoja tai ohjata kirkon perheneuvontaan. Kirkko ylläpitää lisäksi Palvelevaa nettiä ja Palvelevaa puhelinta, joista lapsiperheet voivat saada kriisitukea ja apua. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 55.)

Seurakuntien lapsi- ja perhetyön synnylle ja olemassa ololle voidaan kysyä perusteita. Yksi voi pitää perusteena Raamattua, Jeesuksen esimerkkiä nostaa lapsi keskiöön ja Hänen asettamaa lähetyskäskyä. Toinen voi viitata kristillisten perinteiden siirtämiseen sukupolvelta toiselle. Kolmas saattaa ajatella seurakunnan auttavan lasta ja perhettä löytämään vastauksia elämän peruskysymyksiin: kuka olen, mihin kuulun ja mikä on elämäni tarkoitus. (Virtanen 2005 b, 63–64.) Seurakunnan lapsi- ja perhetoiminnassa tulee pitää esillä kaikkia perusteita. Tukemalla lasta ja perhettä monesta näkökulmasta tehdään seurakuntatyötä avoin yhteisö, johon kaikki perheet ovat tervetulleita.

5.6 Seurakunnan strategia - kohti leikkivää kirkkoa

Kohti leikkivää kirkkoa on Suomen Lapsityön Keskus ry:n missio, visio ja strategia vuodelta 2010 (Suomen Lapsityön Keskus ry 2005, 135). Strategioita työs-

tämällä haetaan vastauksia peruskysymyksiin esimerkiksi: miksi seurakunta on olemassa tai mihin seurakuntatyö tähtää. Strategiat pyrkivät pitämään seurakunnan alkuperäisessä tehtävässään. (Virtanen 2005 b, 58.) Kohti leikkivää kirkkoa strategia on suunnattu tukemaan, kehittämään ja ohjaamaan lapsi- perhetyötä ja vaikuttamaan muuhun työhön lasten ja perheiden hyväksi seurakunnissa ja yhteiskunnassa (Suomen Lapsityön Keskus ry 2005, 135).

Leikkivä kirkko on näkökulma seurakunnassa tehtävään perustyöhön. Tavoitteena on, että lapsen tarpeet ja ominaislaatu tiedostettaisiin seurakunnan työssä. (Heinonen 2005, 67.) Leikkivän kirkon ominaislaatu ja tavoitteet tulevat näkyviksi strategian visiossa. Visiossa kirkko sitoutuu suojelemaan lapsuutta ja tukemaan lapsen kasvua, näkemään lapsen ja elämän suurena ihmeenä, kysymään itseltään, miksi Jeesus asetti lapsen meille esikuvaksi. Kirkko sitoutuu sallimaan lasten luoda kirkon todeksi leikeissään, ottamaan kaikki aistit käyttöön Pyhän kokemisessa ja elämään armosta, rakentamaan siltaa sukupolvien välille, vahvistamaan spiritualiteettia, jonka ideana on antaa lasten rikastuttaa jumalanpalveluselämää ja jumalanpalveluselämän rikastuttaa lapsia ja heidän lähimmäisiään sekä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. (Suomen Lapsityön Keskus ry 2005, 136.)

Leikissä on läsnä aina vuorovaikutus ja suhdetietoisuus. Leikkivän kirkon tarkoituksena on olla suhdetietoinen kirkko. Kirkko, jossa sinä ja minä -asetelmassa on mukana kolmas ulottuvuus: Jumalan läsnäolo. Leikkivässä kirkossa etsitään ja luodaan uutta. Leikin välityksellä on mahdollista elää asiat todeksi. Leikkivä kirkko pyrkii tuomaan Pyhän elämisen todeksi omassa elämässä. Leikkivän kirkon on tarkoitus tuoda iloa ja naurua kristityille sekä antaa ihmisten olla aidosti mukana kirkossa. (Virtanen 2005 b, 59–60.) Lapsi ryhtyy leikkiin spontaanisti, läsnä olevana ja tietoisena tilanteesta. Samalla tavalla lapsi lähestyy jumalanpalveluselämää. Hän näkee ja saa tukea siitä elämänsä sen hetkiseen tilanteeseen. (Jokela 2005, 57.) Aikuiset voivat oppia kristinuskosta lapsilta ja heidän leikeistään.

6 LEIKKIVIHKON SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

6.1 Leikkivihkon suunnittelu

Olen toiminut kerhonohjaajana eri lapsiryhmille useamman vuoden ajan. Olen ohjannut muun muassa koripallokerhoa 3–6-vuotiaille, teatterikerhoa 7–15-vuotiaille ja seurakunnankerhoa ala-asteikäisille. Aloittaessani yläasteikäisenä ohjaamaan koripallo- ja teatterikerhoa aloitin keräämään itselleni muistiin leikkejä. Keräsin leikkejä osallistumistani koulutuksista, ystäviltäni, tapahtumista, internetistä ja toisilta kerhonohjaajilta. Näistä ylöskirjatuista leikeistä oli minulle suuri ilo, kun aloin koota opinnäytetyötäni.

Idea leikkivihkon kokoamiseen lähti osallistuessani Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöryhmään syksyllä 2010. Seuraavan kevään aikana minulla vahvistui ajatus, että haluan tehdä leikkimiseen liittyvän opinnäytetyön. Halusin opinnäytetyöhöni myös selkeästi mukaan kristillisen näkökulman, joten aloin pohtimaan, miten saisin yhdistettyä leikin ja kristillisyyden. Tein kevään aikana aineistohakuja ja kävin lävitse aikaisemmin tehtyjä opinnäytetöitä. Hakuja tehdessäni huomasin löytäväni paljon aineisto koskien draamaa, lauluja ja vapaata leikkiä, mutta sääntöleikkeistä löytyi vähemmän tietoa. Keväällä 2011 kirjoitin opinnäytetyösuunnitelman, jossa esittelin ideani koota leikkivihkon, joka sisältää perinteisiä sääntöleikkejä, joihin on upotettu kristillinen ajatus.

Opinnäytetyö jäi tauolle syksyllä 2011, kun lähdin työharjoitteluun ulkomaille. Palattuani osallistuin keväällä 2012 opinnäytetyökurssille ja aloitin opinnäytetyön tekemisen. Haastavinta oli löytää seurakunta, jonne sain mennä ohjaamaan leikkihetkiäni. Olin yhteyksissä moniin paikkoihin, joista osasta en saanut ollenkaan vastauksia ja osasta luvattiin ottaa yhteyttä myöhemmin. Viimein otin yhteyttä lapsuuteni ja nuoruuteni kotiseurakuntaan Nurmijärvellä, jonka johtava lapsi- ja perhetyöntekijä lupasi auttaa minua. Keväällä 2012 aloitin käymään lävitse muistiin kirjoittamiani leikkejä ja vanhoja ohjaajavihkojani, joiden pohjalta aloitin leikkivihkon rakentamisen.

6.2 Leikkivihkon toteutus

Aloitin leikkivihkon toteutuksen jakamalla leikkivihkon neljään kategoriaan: sisäleikit Vanhasta testamentista, ulkoleikit Vanhasta testamentista, sisäleikit Uudesta testamentista ja ulkoleikit Uudesta testamentista. Halusin jakaa leikit eri kategorioihin, jotta leikkivihkoa olisi helpompi käyttää osana kristillistä kasvatus- ja opetusta. Mikäli seurakunnan kerhoissa puhuttaisiin esimerkiksi Vanhan testamentin vedenpaisumuksesta, löytyisi leikkivihkosta helposti leikki, jota voitaisiin käyttää osana teemaa. Halusin jakaa leikit sisä- ja ulkoleikkeihin muuttaman syyn takia. Ensinnäkin kaikilla seurakunnilla ei ole käytössään lastenkerhoja varten isoa salia tai turvallista pihaa, vaan leikkimiseen täytyy riittää pienempi tila, joten suunnittelin osan leikeistä sopiviksi sisätiloihin. Toiseksi halusin rohkaista seurakunnan työntekijöitä ohjaamaan mahdollisuuksien mukaan leikkihetkiä myös pihalla.

Jaettuani leikit kategorioihin aloin käymään lävitse ohjaajavihkojani ja keräämään suosikkileikkejäni eri kategorioiden alle. Leikkejä löytyi helposti, mutta kristillisen sanoman miettiminen jokaiseen leikkiin vei enemmän aikaa. Kesäkuussa 2012 aloinkin rajoittaa leikkien määrää ja päädyin tekemään jokaisen kategorian alle kuusi leikkiä. Yhteensä leikkivihkosta löytyy 24 leikkiä. Kristillistä sanomaa pohtiessani luin Raamattua ja erityisesti tuttuja kertomuksia, joita muistan lapsena kuulleen. Kertomus paratiisista, Nooan arkki, tuhlaajapoika, joulunajan tarinat ja pakeneminen Egyptistä olivat jääneet vahvasti mieleeni. Lisäksi halusin leikkivihkooni Jeesuksen opetuksista sisältöä, joten muutaman leikin teemaksi tuli lähimmäisen rakkaus.

Leikkivihkoa kootessani minua mietitytti, kuinka monessa leikissä on voittaja-häviäjä-asetelma. Pohdin, onko asetelma ongelmallinen kristillisen sanoman kanssa ja tuoko se kilpailuhenkeä liiaksi esiin. Päätin kuitenkin, että pieni kilpailuminen tuo leikkiin sen tarvitseman jännittävyyden ja kiinnostavuuden. Yritin valita leikkejä, joissa ei ole yksittäisiä voittajia tai häviäjiä, vaan yhdessä tekemistä ja oppimista. Heinäkuussa 2012 olin saanut valittua kaikki leikit ja löydettyä niihin kristillisen ajatuksen.

Syksyllä 2012 pääsin käytännössä kokeilemaan leikkivihkon leikkejä, ohjatesani kaksi leikkihetkeä Nurmijärven seurakunnan päiväkerhoissa. Syksyn aikana löysin myös leikkivihkolle kuvittajan. Lukiota käyvä Iiris Kopranen lupautui auttamaan minua kuvituksen kanssa. Hän piirsi leikkivihkoa varten viisi kuvaa. Kuvia saa kopioida leikkivihkon kanssa, mutta niiden käyttäminen muuhun kuin leikkivihkoon tai tämän opinnäytetyön kuvitukseen on kiellettyä ilman kuvittajan lupaa. Kuvituksen valmistuttua kirjoitin leikkivihkoon saatetekstit ja muotoilin sen lopulliseen ulkoasuun.

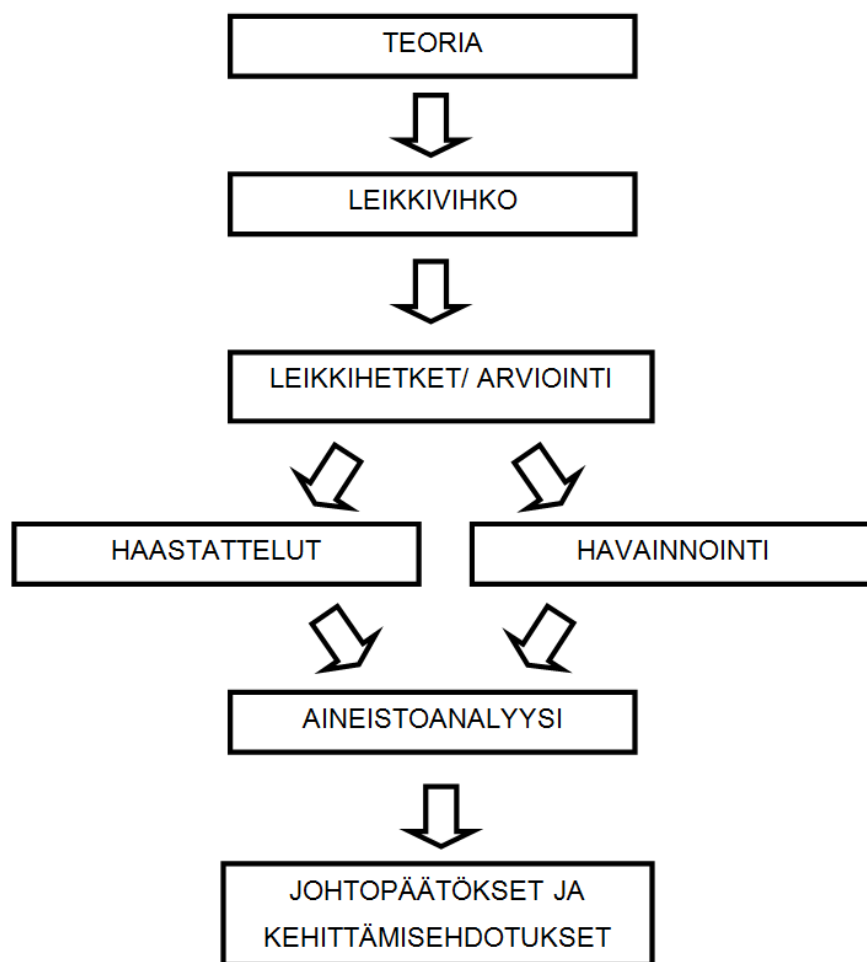
7 LEIKKIVIHKON KÄYTTÄMINEN

7.1 Leikkivihkon käyttö- ja arviointiprosessi

Opinnäytetyöni muotoutui toiminnalliseksi opinnäytetyöksi, jossa teoriaosuus antoi pohjan leikkivihkon suunnitteluun ja toteuttamiseen seurakuntien käyttöön. Teoriaosuuden ja leikkivihkon toteutuksen jälkeen siirryin toiminnalliseen osaan, jonka tarkoituksena on tieteellisiä metodeja käyttäen arvioida leikkivihkon käytettävyyttä ja etsiä teorialiedosta nousseisiin väitteisiin vastauksia opinnäytetyön arviointiosaa varten (KUVA 1.). Leikkivihkon arviointia ja teoriaosan tarkastelua varten käytin kahta tieteellistä menetelmää: aktivoivaa osallistuvaa havainnointia ja haastattelua. Havainnointia varten osallistuin kahteen seurakunnan päiväkerhokertaan ja ohjasin niissä tekemääni leikkivihkoon perustuvat leikkihetket. Leikkihetkien havainnoinnin lisäksi haastattelin kolmea Nurmijärven seurakunnan lastenohjaajaa. Leikkivihkoni arvioimiseen sopi hyvin havainnoinnin käyttäminen, koska leikkihetkiä havainnoidessani sain suoralta kädeltä tietoa leikkivihkon käytettävyydestä.

Vaikka toiminnallista opinnäytetyötä ja toimintatutkimusta ei tule sekoittaa keskenään, on niissä paljon samoja piirteitä. Toimintatutkimuksen, kuten toiminnallisen opinnäytetyön, lähtökohtana on reflektiivinen ajattelu, jolla pyritään ymmärtämään ja kehittämään toimintaa. (Heikkinen 2001, 175.) Opinnäytetyössäni pyrin ymmärtämään seurakuntien lastentoimintaa ja leikin merkitystä lapselle tuomalla uuden välineen, leikkivihkon, seurakuntien käyttöön. Perinteisessä tutkimuksessa tutkija pyrkii pitämään etäisyyttä tutkimuskohteeseensa saadakseen mahdollisimman objektiivista tietoa kohteesta. Toiminnallisissa tutkimuksissa otetaan käyttöön taas osallistuva havainnointi, koska havainnoinnin ideana on tietojen keräämisen lisäksi vaikuttaa kohteeseen. (Heikkinen 2001, 179.) Havainnointi ainoana menetelmänä on usein haasteellinen, ja siksi valitsin havaintojani tukemaan haastattelun. Havainnoinnin ja haastattelun yhdistäminen on monissa tutkimuksissa hedelmällistä, sillä ne täydentävät ja tarkentavat toisiaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81). Teorian, havaintojen ja haastattelujen poh-

jalta sain aineiston, jonka avulla pystyin arvioimaan leikkivihkon käytettävyyttä ja merkitystä osana kristillistä kasvatusta. Lisää tietoa käyttämästäni metodeista ja aineistoanalyysin toteutuksesta tulee myöhemmin, opinnäytetyön arviointiosassa.

KUVA 1. Opinnäytetyön kulku

7.2 Yhteistyötaho, Nurmijärven seurakunta

Opinnäytetyöhöni liittyvät leikkihetket kävin ohjaamassa Nurmijärven seurakunnan päiväkerhoissa. Päiväkerhot ovat tarkoitettu 3–6-vuotiaille lapsille ja niitä ohjaa kaksi lastenohjaajaa. Päiväkerhot toimivat kristillisen ihmiskäsityksen pohjalta, jolloin hiljaisuus ja pyhyys hoitavat lasta. Päiväkerhoissa halutaan ottaa lapset huomioon yksilöinä ja luoda edellytyksiä lapsen taitojen kehittymisel-

le. Leikki on tärkeä osa kerhoja, koska se muodostaa perustan oppimiselle ja antaa lapselle iloa ja mielihyvää. Seurakunnan päiväkerhoja toimii Nurmijärvellä kahdessatoista eri toimipisteessä. (Nurmijärven seurakunta i.a.)

Ensimmäisen leikkihetken ohjasin Nurmijärven seurakunnan Kuusirinteen vuonna 2007 syntyneiden lasten päiväkerhoryhmässä. Kuusirinteen kerhotilat sijaitsevat Lepsämässä, Klaukkalan kirkkopiirissä. Kuusirinteessä toimii kolme kertaa viikossa kokoontuvan vuonna 2007 syntyneiden lasten päiväkerhon lisäksi alle viisivuotiaille suunnattu päiväkerhoryhmä ja perhekerho. Lastentointa on suosittua, ja päiväkerhoissa sekä perhekerhoissa on paljon kävijöitä. Käpytonttu-nimisessä vuonna 2007 syntyneiden päiväkerhossa on yhteensä kuusitoista lasta, neljä tyttöä ja kaksitoista poikaa. (Jousi & Marila 2012.)

Toisen leikkihetken ohjasin Nurmijärven seurakunnan Klaukkalan vuonna 2007 syntyneiden lasten päiväkerhossa. Klaukkalan kerhotilat sijaitsevat Klaukkalan kirkon yhteydessä seurakuntakeskuksessa. Klaukkalassa kaksi lastenohjaajaa ohjaa aamupäivisin kolme kertaa viikossa kokoontuvaa viisivuotiaiden kerhoa ja kaksi kertaa viikossa alle viisivuotiaiden kerhoja. Hippahiiri-nimisessä viisivuotiaiden ryhmässä käy yhteensä viisitoista lasta, mutta kaikki lapset eivät osallistu kerhoon kaikkina kolmena päivänä. (Kuronen 2012.)

7.3 Leikkihetkien ohjaaminen ja ohjaajan tehtävät

Leikkihetken onnistumista ei voi tietää etukäteen. Siihen liittyy monta asiaa, kuten lasten vireystila ja päivän aikaisemmat tapahtumat. Ohjaajan toiminnalla ja valmistautumisella voidaan kuitenkin edes auttaa onnistuneen leikkihetken syntymistä. Ohjaajalla täytyy olla valmis suunnitelma, mutta hänen täytyy myös joustavasti pystyä vaihtamaan suunnitelmaansa huomatessaan lapsiryhmässä ennalta odottamattomia piirteitä.

Leikki-ikäinen lapsi ei ole vielä valmis kuuntelemaan pitkiä sääntöjen selityksiä. 3–5-vuotias lapsi haluaa toimia, joten leikkihetket kannattaa organisoida siten,

ettei odottaminen tai kuunteleminen vie suurinta osaa ajasta. Lapsille leikkiä ohjattaessa on tärkeää huomioida lasten kehitystaso ja käyttää selkeitä lauserakenteita ja sanoja. Ohjeet tulisi pystyä antamaan muutamassa minuutissa ja toiminta aloittaa heti ohjeidenannon jälkeen. Toiminnan voi aina keskeyttää hetken kuluttua ja antaa lapsille lisäohjeita leikkiin. (Nuori Suomi ry i.a.) Ohjaajan tulee olla itse motivoitunut toimintaan. Ohjaajan tehtävänä on herättää lapsessa halu toimia ja antaa toiminnalle tarkoitus. (Brotheus, Hytönen & Krokfors 2002, 189.)

Leikki-ikäisen lapsen huomio karkaa helposti muihin asioihin. Ohjaajan tehtävänä onkin poistaa ympäristöstä häiritsevät tekijät esimerkiksi lattialla lojuvat lelut. Ohjaajan tulee huomioida myös hetkeen käytetty aika. 3–5-vuotiaille sopiva ryhmässä järjestettävä ohjattu hetki on noin 20–40 minuuttia. (Nuori Suomi ry i.a.) Ohjaajan tulee kiinnittää lisäksi huomiota lapsiryhmän kokoon ja koostumukseen (Brotheus, Hytönen & Krokfors 2002, 200). Pienten lasten kanssa leikkiminen onnistuu parhaiten pienessä, maksimissaan kymmenen hengen ryhmässä.

7.3.1 Leikkihetkien suunnittelu

Opinnäytetyön arviointia varten halusin suunnitella ja toteuttaa kaksi lyhyttä noin kaksikymmentä minuuttia kestäväää leikkihetkeä. Klaukkalan päiväkerhon ryhmää varten valitsin aiheekseni kertomuksen vedenpaisumuksesta ja Nooasta (LIITE 2). Leikkihetken aikana oli tarkoitus havainnoida, kuinka leikkiä voi käyttää osana raamattuopetusta pienille lapsille. Tarkoituksena oli leikkien avulla opettaa lapsille Nooasta ja vedenpaisumuksesta. Halusin havainnoida, kuinka lapset innostuisivat oppimisesta leikin avulla, ja ovatko leikit sopivia tämän ikäisille lapsille. Leikkihetki koostui kolmesta leikistä ja sitä edeltävästä kertomusosasta, jossa lapsille kerrottiin Nooasta ja vedenpaisumuksesta kuvan ja tarinan avulla. Leikkihetken lopussa lapsien kanssa keskusteltiin eläimistä ja siitä, miten ihmisten tulisi kohdella eläimiä.

Kuusirinteen kerhoa varten valitsin kolme leikkiä Uuden testamentin osiosta LIITE 2). Leikkien yhdistävänä tekijänä oli yhdessä toimiminen. Kuusirinteen kerhon leikkihetkessä halusin erityisesti painottaa kristillistä lähimmäisen rakkautta ja yhdessä toimimista. Leikeissä lapsien täytyi uskaltaa koskettaa ja luottaa toisiinsa, mutta olla myös itse luottamuksen arvoisia. Leikkiä havainnoidessa halusin kiinnittää huomiota siihen, toimivatko lapset toiset huomioon ottaen ja onnistuuko yhteistyö.

Raamatun tuntemuksen lisäksi suunnittelemani leikkihetkillä oli muitakin kasvatuksellisia ulottuvuuksia. Lapset oppivat toimimaan pareittain, kuuntelemaan sääntöjä, keskittymään ja he saivat onnistumisen kokemuksia. Leikkihetket suunnittelin siten, että niitä havainnoidessa pystyi kiinnittämään huomiota siihen, kuinka lapset innostuivat leikeistä, toimivat leikeissä yhdessä parin kanssa ja kannustivat toisiaan. Leikkihetkien oli tarkoitus tukea kristillisessä kasvatuksessa kristillisen ihmiskäsityksen syntymistä. Leikkiessä lapset oppivat arvostamaan toista ihmistä ja huomaamaan, kuinka tärkeää leikin onnistumisen kannalta on tukea toinen toistaan.

7.3.2 Leikkihetket Kuusirinteen ja Klaukkalan päiväkerhoissa

Kuusirinteen päiväkerhoon osallistuin maanantaina 10.9.2012 kello 13–16.00. Vuonna 2007 syntyneiden päiväkerhoryhmä Käpytontut kokoontuu kolmesti viikossa Lepsämässä. Kerhoryhmä aloitti toimintansa 20.8.2012 eli oli toiminut noin kuukauden ennen kerhoon osallistumistani. Yksi kerhokerta kestää kolme tuntia, jonka aikana lapset ulkoilevat, leikkivät, syövät eväitään, osallistuvat ohjattuun toimintaan ja hiljaiseen hetkeen. (Jousi & Marila 2012.) Leikkihetken aikana paikalla oli kymmenen lasta, kahdeksan poikaa ja kaksi tyttöä.

Leikkihetki sijoittui ulkoilun ja hiljaisen hetken jälkeiseen aikaan. Aloitin leikkihetken istumalla lasten kanssa piirissä ja keskustelemalla enkeleistä. Lapset kertoivat omia ajatuksiaan siitä, mitä enkelit heidän mielestään ovat. Keskustelun johdattamana selitin lapsille suojelusenkelileikin säännöt (LIITE 6, 96) ja

pyysin heitä jakautumaan pareihin. Huoneesta sammutettiin valot ja lapset alkoivat ohjata pariaan, jolta oli silmät sidottuna, taustalla soivan musiikin siivittämistä. Osa lapsista ei halunnut tai uskaltanut laittaa sidettä silmilleen, mutta he katselivat sivusta. Leikin jälkeen kysyin lapsilta, miltä enkelinä oleminen ja silmät sidottuna oleminen tuntuivat. Lapsiryhmä oli hieman rauhaton, joten siirryimme seuraavaan leikkiin. Valitsin toiseksi leikiksi R-I-S-T-I -leikin (LIITE 6, 93) ja selitin lapsille säännöt. Suurin osa lapsista ymmärsi leikin idean ja alkoi leikkiä innoissaan pallon kanssa. Lapset toivoivat vielä yhtä leikkiä ennen syömistä ja valitsin leikkivihkosta lyhyen merenylitysleikin (LIITE 6, 90). Päiväkerhon toisen ohjaajan kanssa heiluttelimme lakanaa, jonka alitse lapset saivat yrittää juosta mahdollisimman nopeasti. Lapsille oli vielä mielessään suoje-lusenkelileikki, koska he halusivat enkeleiden suojelevan heitä meren aalloilta.

Klaukkalan päiväkerhoon osallistuin keskiviikkona 12.9.2012 klo 9–12.00. Vuonna 2007 syntyneiden ryhmän nimi on Hippahiiret ja se kokoontuu kolmesti viikossa Klaukkalassa. Keskiviikkoisin ryhmään osallistuu kymmenen lasta, joista paikalla oli kahdeksan. Kerhoryhmä aloitti toimintansa elokuun viimeisellä viikolla ja osa lapsista oli ollut toiminnassa mukana jo aikaisempaan vuonna. Kerhopäivä koostuu vapaasta leikistä, ohjatusta toiminnasta, eväshetkestä, luku-hetkestä ja ulkoilusta. Maanantaisin kerhossa on liikuntapäivä ja torstaisin on kristillistä opetusta sisältävä hartaushetki. (Kuronen 2012.)

Leikkihetki sijoittui lasten vapaaleikkituokion jälkeen kello kymmeneksi. Aloitin leikkihetken kysymällä lapsilta, tuntevatko he kertomuksen Nooan arkista. Muutamasta lapsista muisti kuulleen kertomuksen kotonaan tai nähneensä sen jossakin kirjassa. Näytin lapsille kuvaa Nooan arkista ja kerroin heille kertomuksen Nooasta ja tämän pojista (LIITE 5). Keskustelimme lasten kanssa eläimistä ja he pääsivät kertomaan, mitä eläimiä he tiesivät ja matkimaan eläinten ääniä. Pyysin lapsia valitsemaan itselleen mieluisan eläimen ja selitin heille Nooan arkki-leikin (LIITE 6, 89) säännöt. Lapset innostuivat leikkimään leikkiä, ja vaikka osa lapsista oli vielä hieman epävarma osallistumisestaan, he osallistuivat leikkiin toisten lasten innoittamina. Toisena leikkinä leikittiin merenylitysleikki (LIITE 6, 90), jonka aikana lapset pääsivät purkamaan energiaansa juoksente-

lemalla eläinhahmoina meren alitse. Vaikka alkuperäisessä leikissä ei ollut mukana eläinhahmoja, vaan leikki oli osana toista aihepiiriä, sai leikistä sopivan ottamalla siihen lasten eläinhahmot mukaan. Purettuaan hieman energiaa lapset jaksoivat kuunnella keskittyneinä Nooan eläimet -leikin säännöt (LIITE 6, 8). Lapset noudattivat annettuja ohjeita, ja vaikka joltakin leikkijältä unohtui oma eläinhahmo leikin aikana, pysyivät he mukana leikissä ja yrittävät parhaansa. Nooan eläimet -leikin jälkeen oli tarkoitus lopettaa, mutta lapset halusivat vielä leikkiä. Valitsin viimeiseksi leikiksi R-I-S-T-I -leikin (LIITE 6, 12), jota leikimme myös Kuusirinteen lasten kanssa. Vaihdoin kuitenkin sääntöjä siten, että pallon mennessä lasten jalkojen välistä he matkivatkin jonkin eläimen ääntä. Lapset ymmärsivät leikin idean melko nopeasti. Viimeisen leikin jälkeen kyselin lapsilta, miten heidän mielestään eläimiä pitäisi kohdella. Lapset innostuivat kertomaan omista kokemuksistaan eläinten kanssa niin paljon, että leikkihetki saatiin päätökseen vasta, kun kerhonohjaaja pyysi lapset käsien pesulle eväshetkeä varten.

8 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI

8.1 Aktivoiva osallistuva havainnointi

Havaintojen tekeminen on osa jokaisen ihmisen arkipäivää. Havaintojemme avulla hahmotamme ympäristöämme ja säätelemme omia reagoititapojamme. (Grönfors 2001, 124.) Havainnointi on myös tieteellisen tutkimuksen perusmetodi, jolla voidaan kerätä havaintoja tutkimuksesta. Tieteellinen havainnointi voi tapahtua luonnollisessa ympäristössä ihmisten keskellä. Luonnollisessa ympäristössä tehty havainnointi tehdään asiayhteydessä ja se tuo esille kontekstin. Havainnointi soveltuu erityisen hyvin käytettäväksi, kun tutkitaan lapsia ja nuoria. (Vilkka 2006, 37.)

Opinnäytetyössä käyttämäni havainnointimenetelmää kutsutaan aktivoivaksi osallistuvaksi havainnoinniksi, sillä arvioidessani leikkivihkoa ja sen käytettävyyttä, havainnoin lapsia ohjaamalla heille leikkihetkiä. Aktivoivassa osallistuvassa havainnoinnissa havaintojen teon lisäksi havainnoija pyrkii vaikuttamaan havainnoinnin kohteeseen (Vilkka 2006, 46). Opinnäytetyössäni halusin lapsia havainnoimalla saada tietoa leikkivihkon käytettävyydestä. Lisäksi halusin tuoda uusia leikkejä lapsien ja kerhonohjaajien käyttöön. Aktivoiva osallistuva havainnointi perustuu vuorovaikutukseen havainnoinninkohteen kanssa. Havainnoija pyrkii aktiivisesti yhdessä havainnoinnin kohteen kanssa kehittämään toimintaa. Päämääränä on, että ajan myötä havainnoija kävisi tarpeettomaksi, kun havainnoinnin kohteet alkavat aktiivisesti tutkia ja kehittää toimintaansa. (Vilkka 2006, 47.) Osallistuvan havainnoinnin etuna pidetään, että se tuo mukaan muutkin aistit kuin kuulon ja näön ja sen avulla päästään hyödyntämään tunteita havaintojen tekemisessä (Grönfors 2001, 131).

Havainnoijan osallistuminen havainnoinninkohteen toimintaan rikkoo aina luonnollista toimintaympäristöä. Havainnoija tulee ryhmän ulkopuolelta ja on ulkopuolinen tekijä ryhmän toiminnassa. Havainnoidessa on hyvä ottaa huomioon, kuinka aktivoiva osallistuva havainnointi vaikuttaa havainnoinnin kohteeseen.

(Vilkka 2006, 56–57.) Havainnoitsijalle kehittyä usein kaksoisrooli ryhmän ulkopuolisena tutkijana ja ihmisenä. Havainnoinnin tulokseen voi vaikuttaa tutkijan persoona sekä esimerkiksi ikä tai sukupuoli. (Grönfors 2001, 125.) Havainnointi ainoana arviointimenetelmänä on usein ongelmallinen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81). Havainnoidessani seurakunnan lastenkerhoja minun tuli ottaa huomioon, että lasten käyttäytyminen saattoi muuttua, kun tutun kerhonohjaajan sijaan kerhoa ohjasi tuntematon henkilö. Lapset saattoivat ujostella vierasta henkilöä tai kokeilla voimakkaammin rajoja. Tämän vuoksi pidin tärkeänä, että kerhonohjaajien mielipiteet tulivat kuulluksi haastattelujen yhteydessä. Kerhonohjaaja pystyi haastattelussa kertomaan, käyttäisikö hän leikkivihkoa välineenä lasten kanssa toimiessaan ja miten hänen mielestään sitä voisi edelleen kehittää.

Havainnoijan toimiminen aktiivisesti tilanteessa on haastavaa. Helpottaakseni omaa työtäni loin itselleni yksinkertaisen havainnointi taulukon (LIITE 3), jonka täydentäminen onnistui havainnoinnin yhteydessä tai aivan välittömästi sen jälkeen. Havainnointitaulukossa kiinnitettiin huomiota lapsiryhmän toimintaan ennen pitämääni leikkihetkeä. Oliko lapsiryhmä ryhmääntynyt vai varautunut? Leikkihetken aikana havainnointini kiinnittyi leikkien käytettävyyteen. Olivatko lapset keskittyneitä, olivatko he aktiivisesti mukana ja pysyikö heidän mielenkiintonsa leikkihetkessä. Leikkihetken jälkeen havainnoin lapsien käytöstä. Oliko siinä muutosta verrattuna käytökseen ennen leikkihetkeä? Oliko lyhyt leikkihetki kenties tiivistänyt tai hajauttanut lapsiryhmää. Pyrin myös havainnoimaan omaa toimintaani ohjaajana. Annoinko ohjeet selkeästi, pysyinkö suunnitelmissa ja kuinka oma toimintani vaikutti ryhmätilanteeseen. Kerhojen jälkeen olin varannut itselleni aikaa kirjoittaa ylös pidemmät muistiinpanot havainnoistani ja liittämään ne osaksi opinnäytetyötä. Mahdollisimman pian havainnointitilanteen jälkeen tehtävät muistiinpanot parantavat havainnoinnin luotettavuutta.

Havaintoihin perustuvissa tuloksissa täytyy muistaa, että aktivoivan osallistuvan havainnoinnin tulokset eivät kuvaa täydellistä totuutta. Havainnoitsija on inhimillinen olento, jonka omat tulkinnat tilanteesta ja omat etukäteisasenteet vaikuttavat tutkimustulokseen. (Eskola & Suoranta 1998, 102.) Lisäksi oman toiminnan havainnoiminen ja havainnointi muistiinpanojen kirjoittaminen ovat haastava

prosessi, jossa tutkijan on mahdollista kehittyä ajan myötä. Itselläni ei ole aikaisempaa tieteellistä havainnointi kokemusta. Aktivoivan osallistuvan havainnoinnin käyttämisellä pyrin ensisijaisesti saamaan tietoa leikkivihkon leikkien käytettävyydestä arvioimalla leikkien sopivuutta lapsiryhmälle. Ohjaajien teema-haastattelut järjestettiin, jotta aineistoanalyysin tulokset eivät pohjautuisi ainoastaan havainnoijan subjektiivisten kokemusten pohjalle.

8.2 Teemahaastattelu

Toinen menetelmä leikkivihkon arviointiin oli seurakunnan lastenohjaajien haastattelu. Haastattelun tarkoitus on yksinkertainen: kun halutaan tietää, mitä jokin ihminen ajattelee jostakin, on yksinkertaisinta kysyä sitä häneltä itseltään (Eskola & Vastamäki 2001, 24). Haastattelun etuna on sen joustavuus. Kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa haastattelijan on mahdollista tarkentaa kysymyksiä ja oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä. Haastattelulla on tarkoitus kerätä mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Teemahaastattelussa haastattelukysymykset keskittyvät tietyn teeman ympärille. (Tuomi & Sarajärvi 2001, 73–75.) Haastattelu voi olla muodoltaan vapaampi ja keskustelua muistuttava, mutta haastattelijalla on etukäteen valmistettuja tarkentavia kysymyksiä teemasta (Eskola & Vastamäki 2001, 24–25). Metodologisesti teemahaastattelussa pyritään selvittämään ihmisen tulkintoja ja mielipiteitä teemasta (Tuomi & Sarajärvi 2001, 75).

Haastattelulla on tarkoitus saada mahdollisimman paljon ja monipuolista tietoa tutkimuksen kohteesta. Osa tutkijoista suosittelee haastattelukysymysten antamista haastateltaville etukäteen, jotta he voivat perehtyä aiheeseen. Kysymysten lähettäminen etukäteen ei ole kuitenkaan välttämätöntä, sillä joidenkin mielestä etukäteistieto haastattelun kulusta saattaa rajata haastateltavien ajatuksia. Haastattelijalla ei voi kuitenkaan mennä haastatteluun valmistautumatta, koska haastattelijan oma olemus ja kysymysten asettelu vaikuttavat ratkaisevasti haastattelun tuloksiin. (Puusa 2011 a, 76–77.) Haastattelujen luotettavuuden kannalta on tärkeää ottaa huomioon vuorovaikutustilanne. Haastattelua ennen

haastateltavalle kannattaa pitää eräänlainen esipuhe, jossa kerrotaan haastattelun teemoista ja luodaan vapautunutta ilmapiiriä haastattelijan ja haastateltavan välille. Esipuheen aikana haastateltava voi kertoa roolistaan tai omista kokemuksistaan, tässä tapauksessa esimerkiksi kokemuksista kerhonohjaajana. (Eskola & Vastamäki 2001, 32.)

Opinnäytetyöni arviointia varten keskityin kysymyksissäni leikkivihkoon ja yleisesti leikkien käyttämiseen seurakunnan lastentoiminnassa ja osana kristillistä kasvatusta. Halusin selvittää, kuinka paljon seurakunnan kerhonohjaajat käyttävät ohjattua leikkiä kerhoissaan ja tarvitsevatko he sitä varten uutta materiaalia. Lisäksi minua kiinnosti kuulla heidän mielipiteensä leikkivihkon käytettävyydestä. Haastattelut tapahtuivat ennen leikkihetkiä. Haastattelukysymykset (LIITE 1) jaottelin kolmeen kategoriaan: leikkihetkeä, leikkivihkoa ja kristillistä kasvatusta leikin avulla koskeviin kysymyksiin. Haastattelut kestivät alle puoli tuntia, jotta seurakunnan lastenohjaajilla oli aikaa osallistua haastatteluun samana päivänä. Haastattelukysymykset lähetettiin seurakunnan lapsityöntekijöille etukäteen, jotta heidän oli helpompi valmistautua haastatteluun ja ehdimme käydä kaikki kysymykset lävitse lyhyehkössä haastatteluajassa. Ohjaajien haastattelut nauhoitettiin.

8.3 Tuloksien analysointi

Leikkihetkien havainnoinnin ja työntekijöiden haastatteluiden jälkeen analysoin aineistoa. Teoriatiedon lisäksi etsin kysymyksiin vastauksia havainnoimalla lasten leikkihetkiä ja haastatteleamalla seurakunnan kerhonohjaajia. Havainnoinnin tulosten luotettavuuden kannalta on tärkeää miettiä etukäteen muistiinpanojen tekemistä. Pelkät muistinvaraiset muistiinpanot eivät riitä, joten ennen havainnointi tilanteita on tärkeää pohtia, miten ja milloin muistiinpanoja kirjoitetaan. (Grönfors 2001, 134.) Minun ei ollut mahdollista kirjoittaa muistiinpanoja leikkihetkien aikana, koska ohjasin leikkihetkiä itse. Muistiinpanojen tekeminen samaan aikaan havainnoinnin kanssa häiritsee usein havainnoitavien luonnollista toimintaa ja vie huomiota varsinaisesta tekemisestä (Grönfors 2001, 135). Valit-

sinkin varaavani aikaa muistiinpanojen kirjoittamiseen leikkihetkien jälkeen, jolloin tapahtumat olivat tuoreessa muistissa. Lisäksi käytin aikaisemmin esittelemääni havainnointitaulukkoa osana havaintojen tekoa. Kirjoittaessa muistiinpanoja on tärkeää huomioida, että niiden tekeminen on jo eräänlaista aineistanalyysia. Kaikkea tapahtunutta ei voi kirjoittaa muistiin, joten havainnoitsijana rajaan jo muistiinpanoja tehdessäni mitä pidän omien tutkimuskysymysteni kannalta tärkeänä informaationa. (Grönfors 2001, 136).

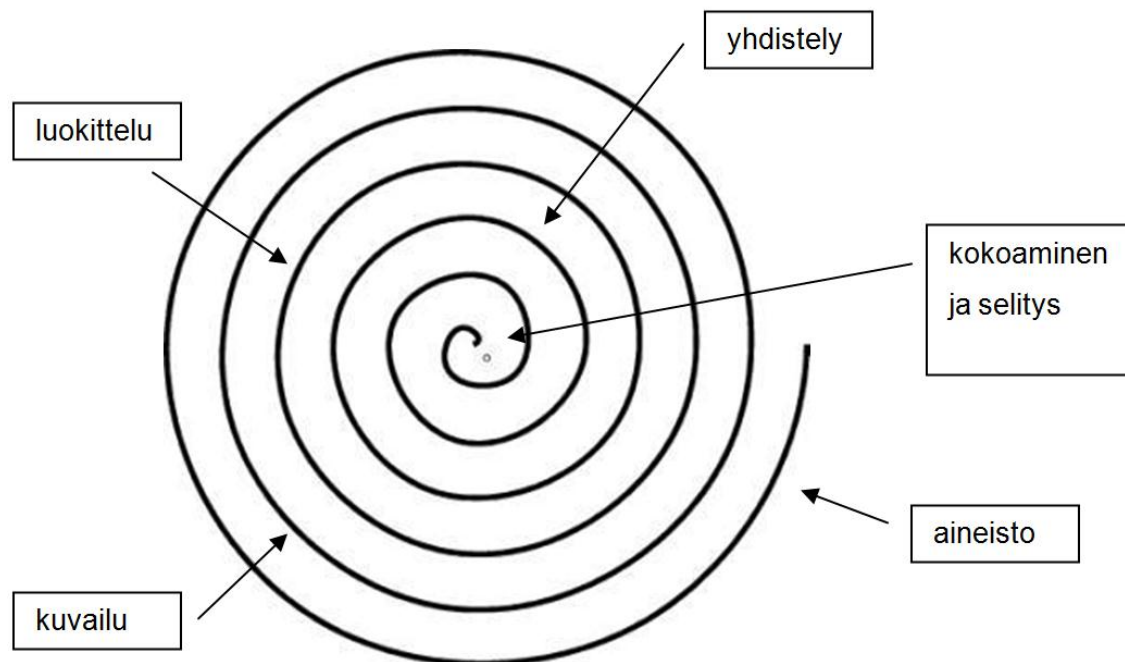
Aineistanalyysissa aineistosta luodaan mielekäs kokonaisuus, jonka pohjalta on mahdollista tehdä johtopäätöksiä kerätystä aineistosta. Analyysia tehdessä aineistoa voidaan tiivistää, eritellä ja luokitella. Pelkistämisen tavoitteena on saada kerätty aineisto informatiivisempaan muotoon. Aineiston analysointi perustuu tutkintaan ja päättelyyn, jonka avulla analysoija vetää johtopäätökset. Aineiston analysointiin kuuluu erivaiheita. Aluksi valitaan materiaali ja tutustutaan aineistoon. Aineistoon tutustumisen jälkeen analysoija pelkistää aineistonsa, luokittelee sitä ja esittää oman tulkintansa havainnoistaan. Hyvin toteutettu aineistanalyysi auttaa välttämään mielivaltaista tulkintaa aineistosta. (Puusa 2011 b, 116–117.)

Tutkimusprosessi ei ole valmis, kun aineiston analysointi on ohitse. Järjestetty aineisto ei voi olla tutkimuksen lopputuloksena vaan analysoijan tulee esittää tulkinta. (Puusa 2011 b, 123.) Opinnäytetyöni arvioinnissa en voinut ainoastaan esitellä havaintojani, vaan minun tuli tehdä johtopäätöksiä, esimerkiksi, miksi lapsien keskittyminen ei riittänyt kolmanteen leikkiin tai miksi lapsityönohjaaja sanoi haastattelussa leikkikirjan olevan tervetullut väline päiväkerhoon. Opinnäytetyöni analyysissa tulkitsin, millaisen vastaanoton leikkivihkoni seurakunnassa sai lapsilta ja ohjaajilta ja käytin tulkintaani leikkivihkon onnistumisen arvioinnissa. Puusa (2011 b, 124) muistuttaa, että tulkintaan vaikuttaa aina tulkitsijan persoona ja ihmisten tekemät havainnot ja tulkinnot samoista tilanteista vaihtuvat. Laadullisissa menetelmissä on tärkeää muistaa, etteivät tulokset ole täydellisiä totuuksia, mutta laadukkaalla ja systemaattisella analyysillä voidaan välttää nopeat ja yleistävät tulkinnot (Aaltio & Puusa 2011, 154–157).

8.3.1 Tulosten analysointimenetelmät

Laadukas tutkimusanalyysi voidaan kuvata hermeneuttisena spiraalina (KUVA 2.). Analyysi alkaa aineiston keruusta, etenee kuvaamiseen ja luokitteluun, jonka jälkeen tuloksia yhdistellään ja lopuksi ne kootaan ja selitetään auki. Analysoija palaa edestakaisin kerättyjen aineistojen ja teorian tiedon välillä saadakseen aikaan luotettavan lopputuloksen. Hermeneuttinen kehä ei ole umpinainen ja sitä kiertäessään analysoija pääsee koko ajan lähemmäksi tutkimuskohdetta ja syventää itseymmärrystään. Tavoitteena on, että analysoija ymmärtää, miten hänen omat lähtökohtansa ja ennakkoasenteensa voivat vaikuttaa tuloksiin ja hän pystyy tietyssä määrin erkanemaan niistä. (Laadullisen aineiston käsittely i.a.)

Analysointi alkaa aineiston reflektiivisellä lukemisella, jonka aikana kaikki aineistot käydään lävitse monta kertaa ja ajatuksella. Tavoitteena on ymmärtää aineistojen todellinen sisältö ja löytää konteksti. Analyysin tarkoituksena on saada tietoa kohteesta kuvaamisen, jäsentämisen, tulkinnan, ymmärtämisen ja merkityksellistämisen avulla. Laadullisessa tutkimuksessa kohteet ovat yksilöitä, joten pienet analysointikohteet eivät oikeuta tulosten yleistämiseen. (Laadullisen aineiston käsittely i.a.) Erityisesti lapsia havainnoidessa täytyy ottaa huomioon lapsien kasvukonteksti, eli teoriaosuudessa esitelty kehityspsykologinen tausta (Aarnos 2001, 154). Osallistumiseen, vuorovaikutukseen ja havainnointiin perustuva analyysi perustuu analysoijan henkilökohtaiseen tutkimuskokemukseen ja vuorovaikutukseen havainnointikohteen ja tutkijan välillä. Analyysissä voidaan säilyttää henkilökohtainen ote, jotta analyysin autenttisuus säilyisi. (Grönfors 2001, 139.) Aineistoa analysoidessa en voinut kuitenkaan jättää havaintoja, jotka olivat ristiriidassa teoriaosuuteni kanssa pois, vaan ne tuli esitellä ja niiden eroja pohtia.

KUVA 2. Hermeneuttinen kehä

8.3.2 Aineistoanalyysiluokat

Omassa aineistoanalyysissäni yhdistin teoria viitekehystäni, työntekijöiden haastatteluja ja aktivoivan osallistuvan havainnointini tuloksia. Analysoidessani tuloksia pyrin saamaan tietoa leikkivihkon käytettävyyden lisäksi leikin käytettävyydestä osana kristillistä kasvatusta ja leikin avulla oppimisesta. Analysointia varten jaoin teorialiedon ja keräämäni aineiston eri luokkiin. Teoriaosuuteni avulla nostin esille neljä luokkaa, joihin etsin havaintojeni ja haastattelujeni avulla näkökulmia ja väitteitä kumoavia tai tukevia havaintoja (LIITE 4).

Ensimmäisen luokan tarkoitus oli analysoida ja arvioida leikkivihkon käytettävyyttä. Esimerkiksi analysoin, ovatko leikkivihkon leikit sopivia tämän ikäisen lapsen kehitysvaiheelle ja onko leikkien säännöt selitetty vihkossa tarpeeksi yksinkertaisesti. Analysointia varten tutkin havainnoissani lasten käytöstä seurakunnankerhon aikana. Olivat lapset selvästi rauhattomampia leikkihetken aikana kuin ennen leikkihetkeä tapahtuvassa toiminnassa? Pystyivätkö lapset toimimaan sääntöjen mukaan ja ymmärsivätkö he säännöt? Haastattelumateriaalin pohjalta sain lisätietoa siitä, tarvitsevatko seurakunnanohjaajat leikkivihkoa

tai muuta lisämateriaalia lastentoimintaa varten ja haluavatko he käyttää leikkiä osana kristillistä kasvatusta.

Toisessa luokassa pyrin analysoimaan leikin vaikutusta oppimiseen. Teoriaosuudessa puhutaan leikin tukevan lapsien oppimista. Havainnoidessani lapsien leikkihetkiä kiinnitin huomiota oppimisen näkökulmaan. Uskalsivatko lapset kokeilla leikkeissä erilaisia asioita, esimerkiksi Nooan arkki-leikissä heittäytyä matkimaan eläinten ääniä. Pystyivätkö lapset kielellisesti opastamaan toinen toisiaan sääntöjen kanssa ja yrittivätkö he toimia ryhmässä esimerkiksi R-I-S-T-I-leikissä? Analysointivaiheessa yhdistin havaintojeni, haastatteluiden ja teoria-tiedon näkökulmia.

Kolmannessa luokassa tutkin leikin vaikutusta erityisesti moraaliin ja eettiseen ajatteluun. Havainnoin leikkihetkien aikana lasten käymiä keskusteluja ja pyrin herättämään lapsissa kysymyksiä ja ajatuksia. Havainnoin lapsien välillä mahdollisesti syntyviä konflikteja ja heidän toimimistaan osana ryhmää.

Neljännessä luokassa halusin kiinnittää huomiota sääntöleikkeihin, koska opin näytetyöni pääosassa ovat aikuisen ohjaamat kristilliset leikit ja niiden merkitys lapselle. Etsin näkökulmia kristillisen kasvatuksen eri ulottuvuuksiin seurakunnan ohjaajien haastatteluista ja tietoa siitä, miten seurakunnat voivat pitää yllä leikkiperinteitä ja miten leikki tukee kristillistä kasvatusta. Leikkihetkiä havainnoidessani kiinnitin huomiota siihen, tunsivatko lapset sääntöleikkien idean ja tuliko leikkien kristillinen sisältö luontevasti osaksi leikkiä ja lasten puheita.

8.3.3 Aktivoivan osallistuvan havainnoinnin tulokset

Molemmissa kerhoissa lapset olivat avoimia ja suurin osa oli valmiita leikkimään. Lisäksi molempien kerhojen lapsimäärä oli minulle sopiva. Yksin ohjattaessa noin kymmenen hengen lapsiryhmä oli helposti ohjattavissa, mutta paljon suurempi tai pienempi ryhmä olisi vaikeuttanut huomattavasti leikittämistä. Muutamaa Kuusirinteen kerhon lasta taisi hieman ujostuttaa uuden aikuisen läsnä-

olo ja he eivät halunneet osallistua kaikkiin leikkeihin. Lisäksi Kuusirinteen kerhon lapsilla oli pientä rauhattomuutta, ja he halusivat kenties testata uuden aikuisen sääntöjä. Klaukkalan päiväkerhon ohjaajat sanoivat keskiviikon lapsiryhmän olevan kokoonpanoltaan sinä keskiviikkona rauhallinen, ja lapset olivatkin helposti ohjattavissa leikkihetken aikana.

Lapsiryhmiä havainnoidessani sain ensinnäkin tietoa leikkivihkosta ja sen soveltuvuudesta ikäryhmälle. Kuusirinteenkerhossa kaikki lapset eivät halunneet olla silmät sidottuna suojelusenkelin leikissä. Silmät sidoksissa oleminen ja uuden ohjaajan läsnäolo saattoi jännittää heitä. Kuusirinteen kerhonohjaajat 1 ja 2 uskoivat, että myös aremmat lapset uskaltaisivat sulkea silmänsä, kun leikkiä leikkittäisiin muutaman kerran tuttujen ohjaajien kanssa (Jousi & Marila 2012). Leikkihetkien aikana lapset olivat pienestä levottomuudesta huolimatta valmiita leikkimään yhdessä ja suurin osa innostui kokeilemaan erilaisia asioita.

Leikkimistä helpotti havaintojeni perusteella se, että molempien ryhmien lapset tunsivat toisensa jo entuudestaan ja leikkivät vapaasti ryhmänä ennen leikkihetken alkamista. Lapset olivat avoimia ja suurin osa innostuneita kokeilemaan uusia asioita. Leikit naurattivat lapsia ja he yrittivät parhaansa, vaikka eivät aina muistaneet leikin ideaa. Testaamieni leikkien säännöt olivat tarpeeksi yksinkertaisia neljä- ja viisivuotiaille lapsille. Lapset jaksoivat kuunnella säännöt loppuun saakka ja ymmärsivät melko nopeasti leikkien idean.

Toiseksi etsin havainnoillani tietoa siitä, voiko lapsen oppimista edes auttaa leikkien avulla. Klaukkalan kerhossa keskityin leikeissäni välittämään lapsille tietoa Nooan arkista. Lukemalla lapsille aluksi kertomuksen Nooasta ja keskustelemalla eläimistä, halusin tehdä lapsille tutuksi Raamatun kertomuksen Nooasta ja lisätä heidän tietouttaan erilaisista eläimistä ja eläinten äänistä. Leikkimällä eläimiä lapset saivat kokea, miltä eläiminä oleminen tuntuu ja kokeilla miten erilaiset eläimet voisivat liikkua. Lapset innostuivat matkimaan eläimiä ja miettivät sekä kokeilivat, miten erilaiset eläimet voisivat äänellä. He kuuntelivat kertomuksen Nooasta keskittyneesti, mutta ilahtuivat selvästi, kun pääsivät itse

tekemään ja toimimaan. Tekemällä lapset jaksoivat keskittyä leikkeihin 35 minuuttia ja silti keskustella aiheeseen liittyvistä asioista.

Kuusirinteen kerhossa leikkihetkistä lapsille jäi parhaiten mieleen enkelit ja lasten suojeleminen. Havaintojeni perusteella lapset nauttivat kokeilemisesta ja eläytymisestä rooleihin. Leikkien avulla epäkonkreettiset käsitteet muuttuivat lapsille helpommiksi ja ne jäivät heidän mieliinsä. Kuusirinteen kerhossa huomasin, että leikkejä kannattaa käyttää teemoittain, koska lapset muistivat ensimmäisen leikin jälkeen vain enkelit. Lisäksi heidän keskittymisensä ei enää riittänyt siihen, että he olisivat jaksaneet keskustella viimeisen leikin rististä erikseen. Lapsien omasta aktiivisuudesta enkelit tulivat mukaan jokaiseen leikkiin.

Kolmatta aineistoanalyysiluokkaa varten sain havainnoissani pieniä viitteitä lapsen moraalisen ja eettisen ajattelun kehittymisestä leikkien avulla. Havaintoni tukivat teoriasta esiin noussutta väitettä, jonka mukaan lapset vastaavat leikkien yhteydessä helpommin aikuisten esittämiin kysymyksiin ja pohdintoihin. Leikkien yhteydessä käydyissä keskusteluissa suurin osa lapsista osallistui aktiivisesti ja toi esiin omia mielipiteitään. Osa lapsista ei osallistunut keskusteluihin. Kenties uuden ohjaajan läsnäolo jännitti osaa lapsista, ja kaikki lapset eivät välttämättä nauti ison ryhmän edessä puhumisesta. Leikkien aikaisissa keskusteluissa en pakottanut lapsia puhumaan, vaan annoin halukkaiden vastata kysymyksiin. Kuusirinteen kerhon lapset innostuivat miettimään enkeleitä, ja kuinka ne ovat olemassa suojellakseen lapsia. Lapset käsittivät enkelit hyviksi olennoiksi, jotka eivät tee pahaa. Klaukkalan kerhon lasten kanssa keskustelimme eläinten kohtelusta. Lapset pohtivat, miten eläimiä pitää kohdella ja olivat sitä mieltä, että eläinten satuttaminen ja tappaminen on väärin. Lasten mielestä eläimiä tuli hoitaa ja silittää, ei vetää hännästä tai tukistaa. Lapsien moraalinen pohdinta oli heidän kehitysvaiheelleen tyypillistä oikean ja väärän erottamista ja he olivat kiinnostuneita käymään aiheesta lyhyttä keskustelua.

Havainnoidessani kristillisen perinteen siirtymistä lapsille huomasin, kuinka leikkiminen ja kokeileminen jätti lapsiin ilon lisäksi muistijälkiä leikin kristillisestä puolesta. Kuusirinteen kerhon loputtua, yksi pojista kertoi häntä hakemaan tul-

leelle äidille, kuinka hän oli tänään saanut olla enkelin talutettavana ja saanut myös itse olla enkeli, joka suojelee lapsia. Klaukkalan kerhossa ohjaamani Nooan arkki leikkihetken jälkeen olin tosin epävarma, kuinka paljon lapset muistivat leikeistä tarinaa Nooasta, koska eläinten leikkiminen ja äänien kokeileminen oli jäänyt heidän mieleensä niin vahvasti. Leikkihetken jälkeen he eivät puhuneet Nooan arkista vaan eläimistä.

Kristilliseen kasvatukseen kuuluvat toisen arvostaminen ja yhdessä tekeminen näkyivät mielestäni leikeissä. Leikkiessään lapset toimivat havaintojeni mukaan hyvin ryhmässä ja ottivat toiset huomioon. He eivät jättäneet kummassakaan kerhossa ketään ulkopuolelle ja he uskalsivat ottaa kontaktia toisiinsa. Klaukkalan kerhonohjaajat kertoivat etukäteen minulle, että heidän kerhossaan on syksyn aikana ollut havaittavissa lasten jakautumista omiin pieniin ryhmiin. Heidän mukaansa tänä syksynä osalle lapsista omien tiettyjen ystävien kanssa oleminen on ollut todella tärkeää. Leikkihetken aikana en kuitenkaan havainnoissani huomannut viitteitä tähän. Lapset leikkivät yhdessä ja vaikka Nooan eläimet -leikissä he joutuivat tekemisiin eri parien kanssa, ei heille ollut vaikeaa muodostaa paria muiden kuin parhaan ystävänsä kanssa. Kuusirinteen kerhon lapset olivat myös valmiita toimimaan joukkueena ja viimeisessä R-I-S-T-I -leikissä he kannustivat toisiaan ja taputtivat yhdessä toisilleen leikin lopussa.

8.3.4 Työntekijöiden haastatteluiden tulokset

Saadakseni tietoa leikkivihkosta ja leikin käyttämisestä osana kristillistä kasvatusta haastattelin vierailemissani kerhoissa lastenohjaajia. Kuusirinteen kerhossa tein yhteishaastattelun kahdelle lastenohjaajalle (ohjaaja 1 ja ohjaaja 2) ja Klaukkalan kerhossa haastattelin yhtä lastenohjaajaa (ohjaaja 3). Haastattelukysymykset (LIITE 1) oli lähetetty ohjaajille etukäteen sähköpostilla. Haastattelut olivat kestoltaan lyhyitä noin kahdenkymmenen minuutin mittaisia, jotta ne saatiin mahtumaan kerho-ohjelman sisälle.

Kaikki haastattelemani lastenohjaajat olivat sitä mieltä, että he saavat hyvin käyttöönsä erilaisia materiaaleja ja virikkeitä kerhojaan varten. Ohjaaja 3 kertoi haastattelussa, että seurakunta tarjoaa hänen mielestään hyvät mahdollisuudet lisäksi itsensä kouluttamiseen vuosittain. Koulutuksien avulla lastenohjaajat saavat lisää ideoita ja uusia välineitä kerhojen ohjelmistoon. (Kuronen 2012.) Kaikkien ohjaajien mielestä leikkivihko on kuitenkin tervetullut väline seurakunnan lastentoimintaan. Ohjaaja 3 kertoi, että silloin tällöin tulee tarvetta löytää aiheeseen sopiva toiminta lapselle ja silloin toisen valmiiksi keksimät leikit ovat helppo tapa täyttää kerho-ohjelmaa (Kuronen 2012). Ohjaaja 1:n mielestä leikkivihkon tekeminen oli todella hyvä idea, koska leikkien avulla Raamatun tarinoita voidaan elävöittää lapsille. Hänen mukaansa leikkivihkon leikeissä oli näkyvissä kristillisen sanoman lisäksi ryhmäyttämistä ja yhdessä toimimista. (Jousi & Marila 2012.)

Kuusirinteen kerho seuraa ohjelmassaan kirkkovuotta, joten leikkivihkon leikkejä pystytään hyödyntämään eri kirkkovuoden ajankohtina. Ohjaaja 2 sanoi, että hän näkee leikkivihkon henkilökohtaisesti hyvänä uusien ideoiden tuojana, koska häneltä puuttuu vielä kristillisen alan pohjakoulutus. Ohjaaja 1 kertoi, että Kuusirinteen kerhossa käytetään ohjattua leikkiä kerho-ohjelmassa jonkin verran, mutta vähemmän suhteessa kädentaitoihin ja liikkumiseen. (Jousi & Marila 2012.) Ohjaaja 3 kertoi, että Klaukkalan kerhossa ohjattu leikkiminen sijoittuu pääasiassa maanantain liikuntahetkien yhteyteen, jossa lapset pääsevät kokeilemaan esimerkiksi hippaleikkejä (Kuronen 2012). Ohjaaja 1 kertoi, että Kuusirinteen kerhossa on halua ja valmiutta käyttää leikkivihkon leikkejä osana kerhon toimintaa ja kirkkovuosiopetusta. Ohjaaja 1 uskoi lasten innostuvan leikkien leikkimisestä ja sanoi, että kenties ohjattujen leikkien vähäisempään määrään verrattuna esimerkiksi askarteluun selittää osaltaan se, että aikuisella on korkeampi kynnys uskaltaa lähteä leikkimään lasten kanssa. (Jousi & Marila 2012.)

Ohjaaja 3 toi haastattelussa esille leikin tärkeyden lapsen oppimisessa. Hänen mielestään leikkien avulla lapset jaksavat keskittyä paremmin. Paikallaan istuminen ja hiljaa kuunteleminen eivät onnistu pitkiä aikoja päivässä, joten leikkien avulla lapsille voidaan opettaa asioita siten, että he pääsevät itse mukaan toi-

mintaan. (Kuronen 2012.) Kuusirinteen kerhonohjaajat 1 ja 2 puhuivat haastattelussa leikin mahdollisuuksista lasten yhdessä toimimiseen ja ryhmässä olemiseen. Kuusirinteen kerhonohjaajat näkivät leikin mahdollistavan lapselle Raamatun kertomusten sisäistämisen uudella tavalla. Kokeilemalla leikissä, millaista on olla esimerkiksi Jeesus myrskyn keskellä, antaa lapselle mahdollisuuden elää Raamatun kertomuksia todeksi. (Jousi & Marila 2012.)

Ohjaaja 3 näki kristillisen kasvatuksen osana suomalaista kulttuuria ja päiväkerhoissa lapset oppivat kirkkovuoden aikana esimerkiksi juhlapyyhiä ja vuodenaikoja. Päiväkerhoissa lapsilla on mahdollisuus oppia toisten ja itsensä kuuntelemista sekä nykypäivänä harvinaisempaa hiljentymistä. Raamatun kertomukset tukevat näiden asioiden oppimista. Leikit ovat lapsille mielekäs tapa oppia ja harjoitella tällaisia asioita käytännössä. Ohjaaja 3 toivoi, että seurakunnan päiväkerho antaisi lapsille hyvät valmiudet toimia ryhmässä. Hän vertasi kerhon antia valmiiksi pakattuun retkikassiin suurta maailmaa varten. Päiväkerhon jälkeen lasten elämä usein muuttuu, kun he aloittavat esikoulun ja äidit palaavat töihin. Ohjaaja 3 toivoi, että päiväkerhosta lapsille jäisi varmuus siitä, että he pystyvät toiminaan ryhmässä ja heillä on siinä turvallinen ja hyvä olla. (Kuronen 2012.)

Ohjaaja 1 painotti haastattelussa, että kristillinen kasvatusta näkyy seurakunnan päiväkerhoissa kerhon alusta kerhon loppuun. Leikeissä ja kaikessa muussa toiminnassa tehdään näkyviksi kristilliset arvot. Kristillisessä kasvatuksessa kasvatetaan lapsia rukouksiin, toisten huomioon ottamiseen, Raamatun kertomuksiin ja siihen ajatukseen, että jokainen meistä on arvokas ja erilainen. Ohjaaja 1 toivoi, että päiväkerhossa lapsi saa olla lapsi: leikkivä, tunteva, taitava tai taidoton, arvokkaana omana itsenään. Ohjaajat 1 ja 2 toivoivat, että päiväkerhossa lapsi saisi kokemuksen siitä, että Jumala rakastaa meitä kaikkia ja Hän on olemassa meitä varten jokaisessa elämäntilanteessa. (Jousi & Marila 2012.)

8.3.5 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Tulosten luotettavuutta ja yleistettävyyttä ajatellen täytyy ottaa huomioon, että havaintoni ja haastatteluni ovat rajallisia. Havainnointiaineistoni perustuu kahteen lapsiryhmään, joita molempia havainnoin yhden kerran heidän päiväkerhonsa aikana ja haastateltavana minulla oli kolme seurakunnan lastenohjaajaa. Haastateltavien ja havainnoinnin vähäinen määrä vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen. Haastattelu- ja havainnointiaineistot antoivat minulle kuitenkin tuloksia leikkivihkon käytettävyydestä, ohjatusta leikistä ja kristillisestä kasvatuksesta Nurmijärven seurakunnan lastenohjaajien ja lapsiryhmien näkökulmasta.

Ohjaajien haastatteluiden perusteella sain positiivista palautetta leikkivihkosta. Kaikki seurakunnan lastenohjaajat sanoivat leikkivihkon olevan tervetullut lisä kerhomateriaaleihin. Ohjaajien haastatteluista kävi ilmi, että he käyttävät leikkivihkon leikkejä mielellään osana kerhotoimintaa esimerkiksi elävöittämään kirkkovuoden tapahtumia. Lasten innostaminen mukaan leikkeihin ei ollut ohjaajien mielestä eikä havaintojeni pohjalta vaikeaa. Lapset olivat innostuneita toimimaan ja kokeilemaan uusia asioita. Leikit saivat lapset nauramaan ja he halusivat leikkiä molemmissa kerhoissa enemmän leikkejä kuin olin suunnitellut. Kuusirinteen kerhossa muutamaa lasta ujustutti leikkitilanne ja uusi ohjaaja, mutta he rohkaistuivat tulemaan mukaan viimeiseen leikkiin tuttujen ohjaajien ollessa vierellä.

Leikkivihkon soveltuvuutta koko ikäryhmälle en päässyt kokeilemaan. Alun perin olin ajatellut leikkien soveltuvan 3–6-vuotiaille. Molemmat kerhot, joihin osallistuin, olivat tarkoitettu lapsille, jotka täyttävät viisi vuotta vuoden 2012 aikana. Havaintojeni perusteella viisivuotiaat lapset oppivat melko nopeasti leikkien säännöt. Välillä heiltä kuitenkin unohtui leikin aikana jokin muistettava asia ja esimerkiksi Kuusirinteen kerhon lapsista osa halusi R-I-S-T-I -leikissä saada pallon menemään jalkojen välistä, vaikka ideana oli alunperin yrittää pitää palloa piirin keskellä. Aloin pohtimaan, että kolmevuotiaille lapsille leikkivihkon leikkien sääntöjen ymmärtäminen saattaisi olla liian haasteellista. Kaikki kerhonohjaajat toivatkin esille, että nuorempien lasten kohdalla leikkien ohjaaminen olisi

ollut haastavaa ja leikit olisivat olleet liian vaikeita suurimmalle osalle lapsista. Ohjaajien mielestä leikit sopivatkin parhaiten viisi- ja kuusivuotiaille kerholaisille, joiden kehitysvaihe mahdollistaa sääntöjen kuuntelemisen ja ymmärtämisen.

Teoriaosuudessa nousee esille väittämä, jonka mukaan leikin avulla lapsi oppii ja sisäistää asioita. Ohjaajille tekemät haastattelut vahvistivat tätä väittämää. Seurakunnan kerhonohjaajat toivat haastatteluissa esiin, että leikin avulla lapset jaksavat keskittyä paremmin ja pääsevät itse kokeilemalla sisäistämään uusia asioita. Kuusirinteen kerhonohjaajat 1 ja 2 toivat esille, kuinka lapset oppivat niin kristillisistä sääntöleikeistä kuin perinteisistä sääntöleikeistä tärkeitä asioita, kuten toisen kunnioittamista ja yhdessä olemista. Havaintojeni perusteella molempien kerhojen lapset osasivat toimia ryhmänä ja leikkiessä toisten kanssa olemisen sujui helposti. Vaikka Klaukkalan päiväkerhon ohjaajat kertoivat etukäteen, että lapsilla on menossa voimakas "vain minun ystävä -vaihe", en sitä leikkihetken aikana huomannut. Ohjatussa leikissä lapset olivat yhtä ryhmää. Tosin havaintojeni perusteella en voi sanoa, vaikuttiko juuri ohjattu leikki ryhmäytymiseen. Molemmissa kerhoissa lapset olivat toisilleen aikaisemmin tuttuja ja olivat tottuneet toimimaan yhdessä. Havaintojeni mukaan lapset pystyivät noudattamaan sääntöjä ja olivat parhaansa mukaan osana leikkiä, vaikka osa säännöistä unohtuikin leikin aikana. Lapset siis pystyivät leikin aikana toimimaan siten, ettei pieni sääntöjen unohtaminen haitannut heidän leikkimistään.

Havainnoistani ja haastatteluistani halusin löytää tietoa siitä, voiko ohjattujen leikkien avulla vaikuttaa lapsen moraaliseen ja eettiseen ajatteluun. Moraali ja etiikka ovat tärkeä osa kristillistä kasvatusta ja toivoin, että leikkivihkoni antaisi myös mahdollisuuksia käydä eettistä pohdintaa yhdessä lasten kanssa. Havaintojeni mukaan lapset olivat valmiita keskustelemaan leikeistä ja vastaamaan esittämiini kysymyksiin. Kuusirinteen kerhon lapset juttelivat enkeleistä ja auttamisesta ja Klaukkalan kerhon lapset pohtivat, miten eläimiä tulee kohdella. Lasten ajattelu oli ikätasolle tyypillisesti hyvin konkreettista ja pohdinta jakautui hyvään ja pahaan. James Fowlerin (Exploring Spiritual Development 2009) teorian mukaan alle kouluikäiset lapset ovat uskonkehityksen ensimmäisellä portaalla, jolle tämän tyyppinen konkreettinen ajattelu on tyypillistä. Mielestäni las-

ten kanssa onkin hyvä käydä ikätasolle sopivaa keskustelua, joka auttaa lasta hahmottamaan ajatuksiaan ja opettaa pohtimaan erilaisia tilanteita. Leikkien jälkeen on lasten kanssa helppo pohtia leikeissä esiintyneitä asioita, sillä ne ovat lapsilla vielä tuoreina mielessä. Leikkihetkien aikana en päässyt ratkaisuun lasten välisiä konfliktitilanteita.

Viimeiseksi halusin etsiä tietoa siitä, voiko leikkivihkon leikkien ja yleisesti sääntöleikkien avulla välittää eteenpäin leikkikulttuuria ja onko leikki luonteva osa kristillistä kasvatusta. Seurakunnan lastenohjaajien haastattelussa nousi esille, että he näkevät leikin toimivana osana kristillistä kasvatusta. Leikin avulla lapset oppivat yhdessä oloa, jakamista ja toisten huomioonottamista, mutta leikin avulla he voivat myös kokea Raamatun kertomukset henkilökohtaisesti. Ohjattuja leikkihetkiä enemmän seurakuntien kerhoissa tunnutaan käyttävän vapaata leikkiä, kädentaitoja, lauluja ja runoja, mutta kaikki ohjaajat olivat valmiita sisällyttämään kristillisiä leikkejä osaksi kerhotoimintaa. Ohjaaja 3 toi haastattelussa esille, että kristillinen kasvatus on osa suomalaista kulttuuria. Leikkiessään lapset eivät ainoastaan opi perinteisten tai uusien leikkien sääntöjä, vaan he voivat oppia suomalaisista juhlapyhistä, tarinoista ja vuodenajoista. (Kuronen 2012.)

Leikkihetkien havainnoinnin ja haastatteluiden jälkeen mielestäni leikkivihkoa on luontevin käyttää opetustarkoituksessa osana päiväkerhon toimintaa. Pienet lapset jaksavat parhaiten keskittyä muutamaa leikkiä kerrallaan ja leikin liittäminen osaksi toimintaa, esimerkiksi Raamatun kertomuksen lukemiseen, elävöittää opetusta. Mikäli lasten kanssa yrittää leikkiä useita leikkejä peräkkäin ja samalla opettaa lapsille esimerkiksi paratiisista, saattaa leikkien sääntöjen opettelu viedä lapsilta kaiken ajan ja he eivät osaa enää yhdistää leikkiin kristillistä sanomaa. Kun leikeistä ja niiden sisällöstä on tullut lapsille harjoittelun ja tarinoiden myötä tutumpia, voi niitä leikkiä enemmän kerrallaan. Mielestäni toimiva malli voisi olla, että lapsille kerrotaan paratiisista, leikitään yksi leikkivihkon leikki ja tehdään aiheesta vielä askartelutyö. Näin lapsille jää muistikuva käsiteltävästä asiasta ja leikki on ollut luonteva osa elävöittämään kertomusta. Kuusirinteen leikkihetken jälkeen esimerkiksi huomasin, että eri aihepiirejä koskeneet leikit eivät jättäneet lapsille muistikuvaa kaikkien leikkien kristillisestä sanomasta.

Lasten mieliin jäivät vain ensimmäisen leikin enkelit. Lisäksi Klaukkalan kerhon lapsille jäi leikkihetkestä päällimmäiseksi mieleen eläimet, ei Nooan arkki-kertomus. Leikkien käyttämisessä opetustarkoitukseen pitää ottaa jatkossa huomioon, että lasten kehitystaso ei vielä mahdollista kahden asian samanaikaista opettamista.

Havaintojeni ja haastattelujen perusteella näen leikillä olevan luontevan paikan seurakunnan päiväkerhoissa. Mielestäni ohjattua leikkiä tulisi käyttää nykyistä enemmän osana kerho-ohjelmaa. Ohjattuun leikkiin riittävät pienetkin hetket ja erityisesti ne sopivat mielestäni virkistykseksi esimerkiksi hiljentymishetkien tai lasten opetushetkien jälkeen. Havaintojeni mukaan leikki auttaa lasta syventämään oppimaansa ja jättää heidän muistiinsa asioita, jotka pelkästään kuuntelemalla saattaisivat mennä ohitse tai unohtua. Tietenkään kaiken leikin ei pidä olla aikuisen ohjaamaa. Havainnoidessani kerhojen toimintaa huomasin, kuinka hyvin Kuusirinteen ja Klaukkalan lastenohjaajat osasivat arvostaa lasten vapautta leikkimistä ja antoivat sille tilaa ja aikaa kerho-ohjelmassaan.

9 POHDINTA

9.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi oli pitkä ja ajoittain ylitsepääsemättömän tuntuinen, mutta ehdottomasti opettava ja mielenkiintoinen. Päätin heti alussa, että haluan tehdä opinnäytetyöni yksin. Yksin tehdessä saisin itse olla vastuussa aikatauluistani ja muokata opinnäytetyön sisältöä haluamaani suuntaan. Teoriaosuudesta selvisinkin hyvin työskentelemällä itsenäisesti. Teoriaosuuden rajaaminen tuntui aluksi haastavalta, mutta saatuaani rajauksen tehtyä olin innostunut ja kiinnostunut lukemaan lähdeaineistoa ja kirjoittamaan osuutta. Kaksi osaa teoriaosuudessa olivat erityisen mielenkiintoisia: leikin merkitys lapselle ja kristinuskon suhde lapsiin. Lukiessani eri teoksia ja artikkeleita leikistä huomasin, kuinka suuri vaikutus on sillä, että lapsen ympäristö mahdollistaa hänelle tilan ja ajan leikkiä. Turvallinen aikuinen antaa lapselle aikaa ja tilaa opetella leikkimään ja mahdollisuuden kehittyä leikin avulla. Leikillä on suuri merkitys lapsen kehityksen kaikilla osa-alueille, joten olen tyytyväinen, että opinnäytetyöprosessi antoi minulle aikaa syventyä leikin olemukseen ja merkitykseen.

Leikkivihkon työstäminen alkoi teoriaosuuden ollessa noin puolivälissä. Erilaisia leikkejä minulla oli koottuna runsaasti vihkoihin ja tulosteisiin. Leikkejä valitsani ja niihin kristillistä sanomaa upottaessani, pyrin löytämään leikkejä, joissa olisi valmiina jo kristillisen ajatusmaailman kulmakiviä: lähimmäisen kunnioittamista, yhdessä tekemistä ja yhteisen tavoitteen saavuttamista. Leikkien etsiminen ei aina ollut helppoa. Monet leikit perustuvat yksilökilpailuun ja voittaja-häviöjä-asetelma tulee niissä voimakkaasti esille. Leikkivihkossa on myös tämän tyyppisiä leikkejä, joissa kilpailutilanne tuo leikkiin sen viehätyksen. Mielestäni leikkejä ohjaavalla aikuisella on vastuu siitä, miten kilpailu tulee näkyväksi lasten leikeissä. Onko pieni kilpaileminen leikin koukuttava juoni vai tuleeko kilpailemisesta leikin hauskuuden ja viattomuuden syövä voima? Aikuinen voi leikkiviä lapsia tasapuolisesti huomioimalla näyttää lapsille, ettei sijoittuminen

ole leikissä tärkeintä. Leikkivihkon tekeminen oli mielenkiintoista ja se antoi minulle uutta voimaa jaksaa siirtyä opinnäytetyössäni eteenpäin.

Leikkivihkon arviointiosuus laittoi minut pohtimaan parin kanssa tehtävän opinnäytetyön etuja. Leikkihetkien ohjaaminen, havainnointi ja lastenohjaajien haastatteleminen olisi ollut helpompaa parin kanssa. Nyt vastuuta kasautui paljon minulle. Mietin havaintojeni paikkaansa pitävyyttä ja sainko lyhyistä haastattelutilanteista kaiken tarpeellisen irti. Metodien analysointi ja itse aineistoanalyysi olivat myös haasteellisia. Opintojeni aikana olen lukenut ja kuullut vain vähän luentoja metodeista ja aineiston analysointimenetelmistä. Opinnäytetyötä varten lukemani kirjallisuus oli hyödyllistä, mutta paikoittain vaikeaselkoista. Opinnäytetyö opetti minulle tutkimusten tekemisestä ja sain huomata, kuinka paljon aikaa verrattain pienenkin aineiston analysointiin kului.

Opinnäytetyöprosessin aikana pääsin käytännössä näkemään ja pohtimaan omia vahvuuksiani ja heikkouksiani oppijana ja kirjoittajana. Huomasin nauttivani tiedon etsinnästä, teoriaosuuden aihealueiden valinnasta ja uuden tiedon oppimisesta. Opinnäytetyöprosessi vei minut mukanaan ja olin kiinnostunut aiheesta. Toisaalta huomasin, että uuden tekstin tuottaminen oli minusta paljon mielenkiintoisempaa, kuin jo kirjoittamani tekstin arviointi, tarkistaminen ja korjaaminen. Suuria kirjallisia töitä varten tarvitsen jatkossa lisää kärsivällisyyttä oman tekstin läpikäymiseen. Opinnäytetyöprosessi opetti minulle teorian tiedon lisäksi aikatauluttamista, laajan tietomäärän hallintaa ja vastuunottamista. Tärkeintä kaikista oli huomata, että pystyn itse rajaamaan itselleni aiheen ja tuottamaan tieteellistä tekstiä. Opinnäytetyön tekeminen antoi minulle lisää varmuutta omaa oppimistani ja työskentelyäni kohtaan.

9.2 Opinnäytetyö ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyössäni yhdistyy tavoitteilemani kolmoispätevyyden sosionomi-diakoni-lastentarhanopettajan osaamisalueet. Tutkinto antaa minulle sosionomin virkakelpoisuuden lisäksi kelpoisuuden toimia lastentarhanopettajana sekä

kelpoisuuden Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonin virkaan. Opinnäytetyössäni halusin tuoda esille jokaisen pätevyyden alueita ja hyötyä siitä ammatillisesti kaikilla osa-alueilla. Arvioidessani ammatillista kasvua sosionomiksi käytän apunani sosiaalialan ammattikouluverkoston asettamia sosionomin osaamiskompetensseja. Ammatillista kasvua diakonina arvioidessani käytän pohjana Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julkaisemaa diakonian viranhaltijan ydinosaamisen kuvausta. Lastentarhanopettajan ammatillisuuden kehittymistä tarkastelen Lastentarhanopettajaliiton vuonna 2005 julkaiseman Lastentarhanopettaja – varhaiskasvatuksen asiantuntija ja ammattilainen -esitteen osaamisalueiden avulla.

9.2.1 Ammatillinen kasvu sosionomiksi

Sosionomitutkinnon laajuus on 210 opintopistettä, jonka sisällön painotukset voivat vaihdella erikoistumisen ja suuntautumisvaihtoehtojen myötä. Sosionomeille yhteiset osaamiskompetenssit on määritetty ammattikorkeakoulujen yhteistyönä vuonna 2006 ja ne on uudistettu vuonna 2010. (Sosiaaliportti 2012.) Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto (2010) on jakanut sosionomin osaamiskompetenssit kuuteen osa-alueeseen: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistuva yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen.

Opinnäytetyöprosessi tuki sosiaalialan eettisellä osaamisalueella erityisesti jokaisen ihmisen ainutkertaisuuden huomioonottamista ja suvaitsevaisuuden edistämistä (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010). Opinnäytetyötä tehdessäni luin paljon teoksia, joissa puhuttiin lapsen arvostamisesta ja lapsen huomioonottamisesta yksilönä. Monet kirjalliset lähteeni katsoivat asiaa kristillisen ihmiskäsityksen näkökulmasta, mutta itse en näe ongelmana kristillisen ihmiskäsityksen liittämistä osaksi sosiaalialan työtä. Ihmisen kunnioittaminen ja hänen hyväksymisensä sellaisena kuin hän on, iästä, sukupuolesta, elämäntilanteestaan tai kansalaisuudestaan huolimatta, kuuluu niin maalliseen kuin

hengelliseen työhön. Kirjallisuuden lisäksi eettisen osaamisen kehittymistä tuki tekemäni leikkivihko. Leikkivihkoa kootessani halusin erityisesti kiinnittää huomiota siihen, että leikeissä kaikilla lapsilla olisi mahdollisuus olla tasavertaisia ja tuntea osallisuutta leikkiryhmän kanssa. Pohdin leikkien kilpailuasetelmaa ja sitä, kuinka lapsien kanssa toimivilla aikuisilla on vastuu ohjata ja opettaa lapsia pois jatkuvasta kilpailemisesta.

Asiakastyön osaamisen näkökulmasta opin opinnäytetyöprosessin aikana leikkikäisistä lapsista. Oppimalla lapsen kehitysvaiheista, turvallisen aikuisen merkityksestä lapsen kehitykselle ja leikin merkityksestä lapselle tunsin saavani lisää ammatillista varmuutta kohdata lapsia ja lapsiperheitä erilaisissa elämäntilanteissa. Lapsiryhmien ohjaaminen antoi lisää kokemusta ja varmuutta pienten lasten kanssa toimimisessa ja opin, millaisia erilaisia tapoja on tukea lapsen oppimista. Leikin tutkiminen auttoi minua arvostamaan leikkimistä entistä enemmän. Lasten kanssa työskenteleminen vaatii erilaisten työmenetelmien käyttämistä ja opinnäytetyöni aikana sain innostusta kokeilla uutta ja tutustua erilaisiin toiminnallisiin työmenetelmiin.

Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen sekä kriittinen ja kehittävä yhteiskuntaosaaminen ovat laajoja osa-alueita. Opinnäytetyöprosessin aikana tutustuin erityisesti kirkon lapsityöhön. Sosionomin onkin mielestäni tärkeää osata palvelunohjausta ja tuntea yhteistyöverkostoja, joista hän voi tarvittaessa pyytää neuvoja. Teoriaosuutta kirjoittaessani opin, kuinka yhteiskunnallisilla ilmiöillä, esimerkiksi kaupungistumisella, on vaikutus lasten leikkimiseen. Opinnäytetyö opetti minua etsimään syitä eri ilmiöihin ja miettimään niiden vaikutusta asiakasryhmien tulevaisuuteen.

Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen vahvistuivat opinnäytetyöprosessin aikana. Opinnäytetyön tekeminen antoi varmuutta kaikille tutkimuksellisen kehittämisosaamisen osa-alueille. Sisäistin, millainen on reflektiivinen ja kehittävä tutkimusote. Koen pystyväni tuottamaan uutta tietoa ja toteuttamaan käytännössä pienimuotoisia tutkimuksia. Pystyn arvioimaan käyttämäni tutkimusmateriaalia ja tuottamaan kirjallisen raportin. Mielestäni aikai-

semmissä opinnoissa tutkimuksellinen ote on jäänyt taka-alalle, mutta opinnäytetyössä tunsin sisäistäväni asian käytännön kautta. Oppimani tiedot ja taidot tukevat ammatillista kasvuani ja antoivat paljon lisävarmuutta siirtyä työelämään. Koen oppineeni paljon itseni johtamisesta. Opinnäytetyön tekeminen on projekti, jossa opinnäytetyön kirjoittaja toimii projektinvetäjänä. Hän on itse vastuussa aikatauluista, suunnittelusta, tiedonhankinnasta ja lopputuotoksesta.

9.2.2 Ammatillinen kasvu diakoniksi

Diakonia on kristilliseen ihmiskäsityksen ja uskon motivoimaa ja niihin perustuvaa toimintaa. Diakoniassa ihminen nähdään Jumalan kuvana, jolloin jokainen ihminen on arvokas. Ihmisarvoa ei voi ansaita eikä menettää. Kristillisen ihmiskäsityksen lisäksi diakonian peruspilareita ovat luottamus, yhteisöllisyys, välittäminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Diakonin ydinosaaminen on jaettu neljään osa-alueeseen: hengellisen työn osaaminen, diakonisen asiakastyön osaaminen, organisaatio- ja kehittämisosaaminen ja yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen. Ydinosaamisen keskiössä ovat ihmiset ja yhteisöt, sillä ihmiset ovat diakoniatyön voimavara ja asiakasryhmä. (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010.)

Opinnäytetyöni on mahdollistanut ammatillista kasvua jokaisella diakonian ydinosaamisen alueella. Hengellisen työn osaamiseen kuuluu kirkon perusteoksien, kuten Raamatun tunteminen ja käyttäminen (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010). Leikkivihkoa työstäessäni tutustuin Raamattuun ajatuksella ja uudelle tavalla etsiessäni sieltä lapsia puhuttelevia ja leikkeihin ajatuksellisesti sopivia kohtia. Jälkikäteen ajateltuna Lasten Raamatun käyttäminen olisi voinut helpottaa työtäni. Toisaalta diakoniksi kasvun kannalta pidän hyödyllisenä sitä, että opinnäytetyö antoi minulle aikaa paneutua Raamatun teksteihin ja miettiä, miten tekstit voidaan tehdä lapsille näkyviksi. Hengellisen työn osaamiseen kuuluu kasvatuksellinen osaaminen (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010). Koen opinnäytetyön antaneen minulle paljon tietoa leikki-ikäisen lapsen kasvatusta ja kehityksestä. Tekemäni leikkivihko on lisäksi väline kristilliseen kasvatuk-

seen. Tämän välineen työstäminen antoi minulle aikaa pohtia ja paneutua siihen, mitä kristillinen kasvatus on ja mitä kaikkea se sisältää.

Toinen diakonin ydinosaamisalue on diakonisen asiakastyön osaaminen (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010). Diakoni kohtaa seurakuntalaisia erilaisissa elämäntilanteissa ja yksi ryhmistä ovat lapsiperheet. Opinnäytetyötä tehdessäni sain eväitä lapsiperheiden kohtaamiseen. Lapsen kehitysvaiheiden tunteminen auttaa ymmärtämään lapsiperheiden elämäntilanteita ja haasteita. Opinnäytetyötä tehdessäni opin lapsen uskon kehittymisestä ja sen tukemisesta. Testatessani leikkivihkon leikkejä seurakuntien päiväkerhoissa pääsin myös kokeilemaan ryhmänohjaustaitojani. Vaikka lapset eivät usein ole diakonian ensisijainen asiakasryhmä, tulevat he näkyviksi diakoniatyössä perheidensä kautta. Mielestäni diakonin on hyödyllistä tuntea lapsuuden vaiheet ja omata perusvalmiuksia lapsiryhmän kanssa toimimiseen.

Kolmas osa-alue on organisaatio ja kehittämisosaaminen. Tähän alueeseen kuuluu kirkon perustehtävän, tavoitteiden sekä toiminnan tunteminen. (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010.) Opinnäytetyötä varten tutustuin kirkon lapsityöhön, kristilliseen kasvatukseen ja kirkon varhaiskasvatukseen. Koen hyödyllisenä, että kirkon työntekijöillä on tieto kaikesta toiminnasta kirkon sisällä, ei ainoastaan omasta osa-alueestaan. Kirkon lapsityön opin näkemään erittäin merkittävänä osa-alueena. Lapsityön avulla kirkko tavoittaa erilaisia perheitä ja luo lapsille mielikuvia ja muistoja kirkon toiminnasta sekä kristillisestä sanomasta.

Neljäs osa-alue on yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen. Yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen osaamiseen kuuluu moniammatillinen yhteistyö, kestävä kehityksen tukeminen, diakoniatyön arvojen puolustaminen eri foorumeilla, viestintä- ja mediaosaaminen sekä rakenteellinen vaikuttaminen. (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010.) Yhteiskunnallinen osaaminen ei tullut kovin näkyväksi opinnäytetyöprosessissani. Mielestäni diakoni tutkinnon yhdistäminen sosiaalialan koulutukseen, kuitenkin tukee yhteisöllistä ja yhteiskunnallista osaamista. Opintojeni aikana olen päässyt tutustumaan moniin eri kolmannen ja

julkisensektorin vaikuttajiin ja palveluntarjoajiin. Yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen varmasti lisääntyvät työelämäään siirtyessä, kun työntekijällä on mahdollisuus etsiä ja tutustua uusiin ja vanhoihin yhteistyökumppaneihin.

9.2.3 Ammatillinen kasvu lastentarhanopettajaksi

Lastentarhanopettajien asiantuntijuus on jaettu neljään osaamisalueeseen: varhaiskasvatuksen sisällön ja menetelmien hallintaan, vuorovaikutusosaamiseen, suunnittelu-, kehittämis- ja arviointitaitoihin sekä varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisten kytkentöjen ja lasta ja perhettä koskevien auttamisverkostojen tuntemukseen (Onnismaa & Valli 2005, 14–15). Opinnäytetyöni ei suoranaisesti koskenut päiväkodissa tehtävää työtä, mutta pääsin sen kautta oppimaan ja tutustumaan moneen asiaan, jotka tukevat ammatillista kasvua lastentarhanopettajana. Varhaiskasvatuksen sisällön ja menetelmien hallintaan kuuluu lapsen kehityksen tuntemukseen perustuva taito suunnitella ja toteuttaa toimintaa lapsille, varhaiskasvatuksen sisällöllinen ja menetelmällinen osaaminen, hoivan ja kasvatuksen merkityksen ymmärtäminen, havainnointitaidot ja lastenkulttuurin monipuolinen tuntemus (Onnismaa & Valli 2005, 14).

Opinnäytetyöprosessi opetti minulle uutta jokaisesta osa-alueesta. Tutustuin lapsen kehitykseen ja loin leikki-ikäisten lasten kanssa toimimiseen soveltuvan välineen, leikkivihkon. Leikki on yksi varhaiskasvatuksen tärkeä sisältö ja menetelmä. Opinnäytetyötä kirjoittaessani opin leikin merkityksestä ja aikuisen roolista leikin turvaajana. Tutustuin lastenkasvatukseen kristillisestä näkökulmasta ja opin, että kristillinen varhaiskasvatus on osa varhaiskasvatustyötä. Opinnäytetyön arviointiosuudessa opin havainnoinnista menetelmänä ja toteutin aktiivista osallistuvaa havainnointia, jota moni lastentarhanopettaja käyttää pienimuotoisesti huomaamattaan työnsä ohessa. Opin yhteiskunnan vaikutuksista lasten leikkikulttuuriin ja lapsen merkityksestä perheenjäsenenä. Koen opinnäytetyöni antaneen minulle paljon valmiuksia toimia lasten kanssa. Erityisesti opin arvostamaan leikkiä. Vuorovaikutusosaaminen vahvistui ohjatessani leikkihetkiä seurakunnan päiväkerhoissa. Teoriaosuutta kirjoittaessani sain tietoa leikki-

ikäisten lasten ohjaamisen erityispiirteistä, joista oli hyötyä kun siirryin kokeilemaan leikkivihkon leikkejä käytännössä. Sain kokemusta lasten ohjeistamisesta, viisivuotiaiden ryhmätaidoista ja lisää varmuutta lasten ohjaamiseen.

Suunnittelu- kehittämis- ja arviointitaidot vahvistuivat prosessin aikana. Leikkivihkon työstäminen ja teoriaosuuden kirjoittaminen opettivat tiedonhakua ja teoriatiedon hyödyntämistä käytännöntyöhön. Opinnäytetyötä tehdessäni opin lisää oman työn reflektoinnista ja arvioinnista sekä löytämään omasta työstä muutostarpeita. Neljäs lastentarhanopettajan osaamisalue varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisten kytkentöjen sekä lasta ja perhettä koskevien auttamisverkostojen tuntemus tulivat hieman näkyviin opinnäytetyössä. Auttamisverkostoista tutustuin seurakunnan lapsityöhön, joka on saamani tiedon mukaan laajaa ja monipuolista. Lisäksi opinnäytetyöni aikana opin arvostamaan lasta entistä enemmän. Opinnäytetyöni auttaa minua muistamaan lapsen arvon ja oikeudet sekä hänen merkittävän roolinsa perheen- ja yhteiskunnan jäsenenä.

9.3 Opinnäytetyön kehittämisen ja kestävyysarvointi

Leikkivihkoni tähtää työyhteisöjen kehittämiseen antamalla seurakunnan lastenohjaajille välineen toteuttaa ohjattua leikkiä päiväkerhoissa. Kehittämisen onnistuminen vaatii leviämistä. Leviäminen riippuu pitkälti siitä, miten käytettävä ja muunneltava työni on seurakunnissa. Leviämisen onnistumiseksi hyvän kehittämishankkeen tulee olla myös kestävä. Sen täytyy olla käytettävissä pitkällä aikavälillä. (Lambert 2010, 20–21.) Leikkivihkon kestävyysarvointiin opinnäytetyössäni ei ollut aikataulullisesti aikaa. Samoin leviämisen pohtiminen jää opinnäytetyössäni aikataulutuksen vuoksi pieneksi. Opinnäytetyöni tulosten, kehittämisen ja kestävyysarvointi keskittyy pääsääntöisesti havaintoihini seurakuntien kerhoissa ja miettimieni levittämiskanavien esittelyyn.

Havaintojeni ja haastattelujeni pohjalta uskon leikkivihkon tukevan seurakuntien lastentoiminnan kehittämistä. Seurakunnan lastenohjaajat toivat haastatteluisaan esille, että tämänkaltaisen leikkivihko on heille uusi työväline. Seurakun-

nan lastenohjaajat toivat myös esille, että heidän kerhoissaan ohjatun leikin osuus on pienempi kuin esimerkiksi ohjattujen kädentaitojen ja liikunnan osuus. Mikäli leikkivihko otetaan osaksi seurakunnan päiväkerhojen toiminta, uskon sen tuovan seurakunnan työntekijöille uusia ideoita ja antavan lapsille mahdollisuuden oppia uudella tavalla.

Opinnäytetyöni levittämiseksi lähetän leikkivihkon ja opinnäytetyöni kokonaisuudessaan Kuusirinteen päiväkerhon ja Klaukkalan päiväkerhonohjaajille. Lisäksi lähetän leikkivihkon Nurmijärven seurakunnan johtavalle lapsityöntekijälle. Haluaisin leikkivihkoni leviävän mahdollisimman laajaan käyttöön, joten leikkivihkoa saa käyttää ja kopioida seurakuntien ja yksityisten ihmisten käyttöön. Leikkivihkon leviämistä auttaakseni tulen opinnäytetyöni valmistuttua olemaan yhteydessä Seurakuntien Lapsityön Keskus ry:hyn ja tarjoamaan leikkivihkoa heidän levitykseensä. Olen myös pohtinut mahdollisuutta olla yhteydessä kristillisiin päiväkoteihin ja lähettää leikkivihkoa heidän käyttöönsä. Leviämisen kannalta olisi parasta, jos pystyisin käymään mahdollisimman monessa paikassa ohjaamassa esimerkki leikkihetken. Aikataulullisesti tämä tuskin on realistinen vaihtoehto. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen minäkin valmistun ja siirryn työelämään.

Opinnäytetyön kestävyyttä on vaikeaa arvioida. Kestävyyden arviointi vaatii tutkijaa havainnoimaan kehittämänsä menetelmän käyttöä pidemmällä aikavälillä (Lambert 2010, 21). Kestävyys riippuu siitä, miten opinnäytetyön leviäminen on onnistunut ja kuinka leikkivihko soveltuu osaksi seurakuntien lastentoimintaa. Pyrin mahdollisimman avoimella levittämisellä turvaamaan opinnäytetyön kestävyuden, mutta mikäli seurakunnan lastenohjaajat eivät omaksu leikkivihkoa työvälineekseen, ei sen levittäminen auta takaamaan kestävyyttä.

Leikkivihkon ideana on olla mahdollisimman muunneltavissa seurakuntien käyttöön. Leikkiohjeita voi tarvittaessa helpottaa ja eri Raamatun kertomuksien leikit ovat myös käytettävissä pienellä muuntelulla toisiin tarkoituksiin. Havaintojeni ja haastatteluiden perusteella tämän hetkiset leikkivihkon leikit eivät sovellu päiväkerhojen kolmevuotiaille lapsille. Leikkivihko voi kuitenkin olla antamassa ideoi-

ta seurakunnan lastenohjaajille tai toisille opiskelijoille, mikäli he innostuvat koamaan leikkivihkoa alle neljävuotiaille lapsille. Toivon leikkivihkon innostavan seurakunnan lastenohjaajia heittäytymään leikin maailmaan ja ottamaan ohjatun leikkimisen osaksi seurakuntien lasten toimintaa. Leikkiessä lapsen mahdollisuudet oppia, kehittyä ja tuntea yhteenkuuluvuutta muiden lasten ja leikittävän aikuisen kanssa lisääntyvät.

LÄHTEET

- Aaltio, Iiris & Puusa, Anu 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 153–166.
- Aarnos, Eila 2001. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I - metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 144–157.
- Airas, Christel & Brummer, Kaarina 2002. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon – kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 162–183.
- Alopaeus-Karhunen, Pirkko & Wennermark Pirjo-Liisa 2004. Evankelis-luterilaisen kirkon lapsityön historiaa. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 13–23.
- Berryman, Jerome W 2005. Suuri leikki. Ohjaajan opas. Vanhan testamentin kertomuksia. Helsinki: Lasten Keskus.
- Brotheus, Annu; Hytönen, Juhani & Krokfors, Leena 2002. Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. Helsinki: WSOY.
- Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuvaus diakonian viranhaltijan osaamisalueista 14.6.2010. Löytyy Internet-julkaisuna. Viitattu 18.9.2012.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/diakonia_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/diakonia_yo.pdf)
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineistonkeruu. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.
- Evankelis-luterilainen kirkko i.a. a. Luther, Martti. Aamenesta öylättiin. Suomen

- evankelis-luterilaisen kirkon Internet-sivut. Viitattu 26.5.2012.
http://www.evl2.fi/sanasto/index.php/Luther,_Martti
- Evankelis-luterilainen kirkko i.a. b. Luterilaisena olet osa laajaa ja aktiivista työyhteisöä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Internet-sivut. Viitattu 28.5.2012.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/A0026188864F6636C225748100294F88?OpenDocument&lang=FI>
- Exploring Spiritual Development 2009. James Fowler`s Stages of Faith Development. Viitattu 15.5.2012. <http://www.exploring-spiritual-development.com/JamesFowlersStages.html>
- Grönfors, Martti 2001. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineistonkeruu. Jyväskylä: PS-kustannus, 124–141.
- Hakkarainen, Pentti 2004. Leikki lasten toimintana. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 160–167.
- Halme, Lasse 2010 a. Uskonto ja yksilö. Teoksessa Martin Ubani, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi (toim.) Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto. Helsinki: Lasten Keskus, 54–68.
- Halme, Lasse 2010 b. Lapsen parhaaksi. Uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Helsinki: Lasten Keskus.
- Heikinheimo, Raili 2006. Hengellinen ohjaus seurakunnan perustoiminnassa. Teoksessa Heikki Kotila (toim.) Hengellisen ohjauksen kirja. Helsinki: Kirjapaja, 220–242.
- Heikkinen, Hannu L. T. 2001. Toimintatutkimus – enemmän kuin tutkimusta? Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineistonkeruu. Jyväskylä: PS-kustannus, 170–185.
- Heinonen, Leena 2005. Leikkivä kirkko - kotikirkko. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus. 67–70.
- Helenius, Aili 2004. Leikin syntymäsijoilla. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 14–21.
- Helkama, Klaus 2002. Lapsen moraalien kehitys. Teoksessa Jari Sinkkonen

- (toim.) Pesästä lentoon – kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 121–135.
- Holm, Nils G 2004. Teologiaa lasta varten – Uskonnonpsykologisia näkökohtia. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 25–44.
- Hännikäinen, Maritta 2004 a. Leikki ja leikkisyys yhteenkuuluvuuden tunteen rakentajina. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 150–157.
- Hännikäinen, Maritta 2004 b. Leikki lasten oppimisympäristönä. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 360–367.
- Jokela, Eero 2005. Pyhä leikki. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 52–57.
- Jousi, Salme & Marila, Kirsi 2012. Karoliina Erästeen tekemä haastattelu seurakunnan lastenohjaajille Salme Jouselle ja Kirsi Marilalle. Lepsä-mässä Kuusirinteen kerhotalolla 10.9.2012.
- Kalliala, Marjatta 2002. Korvaamaton leikki. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon – kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 184–209.
- Kallioniemi, Arto 2004. Uskontopedagogiikka lapsityön taustalla. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 49–60.
- Karling, Marjo; Ojanen, Tuija; Siven, Tuula; Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2009. Lapsen aika. Helsinki: WSOY Oppimismateriaalit.
- Kauhanen, Erkki A 2005. Ikä kuin ikä on leikki-ikä. Valtiotieteiden tohtori Erkki A Kauhasen artikkeli Tiede lehdessä 5/2004.
- Kinnunen, Saara 2003. Anna mun olla lapsi. Helsinki: Kirjapaja.
- Kinnunen, Saara 2011. Lapsen usko – Miten tukea lapsen hengellistä kasvua? Helsinki: Uusi tie.
- Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma 2008. Lapsi on osallinen. Orivesi: Kirkon kasvatus ja nuorisotyö/Kirkkohallitus.
- Kuronen, Katariina 2012. Karoliina Erästeen tekemä haastattelu seurakunnan lastenohjaaja Katariina Kuroselle. Klaukkalassa Klaukkalan päivä-

kerhontiloissa 12.9.2012.

Laadullisen aineiston käsittely i.a. Laadullisen aineiston käsittely. Tulkinnalliset menetelmät. Hämeen ammattikorkeakoulun Internet-sivut. Viitattu 27.8.2012.

http://portal.hamk.fi/portal/pls/portal/!PORTAL.wwpob_page.show?_docname=9501673.PDF

Lambert, Pirjo 2010. Hankekirjoittamisen malli muotoutuu – metodologista tarkastelua. Teoksessa Pirjo Lambert & Liisa Vanhanen-Nuutinen (toim.) Hankekirjoittaminen – Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, 17–21.

Launonen, Pekka 2008. Kasvattava ja palveleva kirkko – Kristillinen lapsi ja nuorisotyö historian murrosvaiheissa. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 287–304.

Luumi, Pertti 2005. Kirkko kertomuksen ja kertojien yhteisönä. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 16–24.

Lyytinen, Paula & Lyytinen, Heikki 2002. Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon – kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 87–120.

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. a. Kasvu ja kehitys. 4-5-vuotiaat. Mannerheimin lastensuojeluliiton Internet-sivut. Viitattu 15.5.2012.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/4_5-vuotias/

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. b. Kasvu ja kehitys. 5-6-vuotiaat. Mannerheimin lastensuojeluliiton Internet-sivut. Viitattu 15.5.2012.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/

Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.

Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi 2008. Mitä on kristillinen kasvatusta? Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 63–82.

- Nuori Suomi ry i.a. Lapsi ohjattavana. Nuori Suomi ry:n Internet-sivustot. Viitattu 30.7.2012.
http://www.suunnittelenliikuntaa.fi/NuoriSuomi/Evaita_ohjaamiseen/nuorisuomi/Lapsi/
- Nurmijärven seurakunta i.a. Päiväkerhot. Nurmijärven seurakunnan Internet-sivut. Viitattu 18.6.2012.
<http://www.nurmijarvenseurakunta.fi/00010379-paivakerhot>
- Onnismaa, Eeva-Leena & Valli, Siiri 2005. Lastentarhanopettaja – varhaiskasvatuksen asiantuntija ja ammattilainen. Lastentarhanopettajien osaaesite. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto.
- Orme, Nicholas 2003. Medieval children. New Haven and London: Yale University Press.
- Pajanen, Hannele 2006. Lapsi 1–3 v. Netti-neuvo Internet-sivut. Viitattu 23.5.2012. <http://www.nettineuvo.fi/index.asp>
- Pikkarainen Aila, 2010. Keskustelua, kehittämistä, käsitteellistämistä ja kirjoittamista – 4K-periaatteet työelämäläheisessä hankekirjoittamisessa. Teoksessa Pirjo Lambert & Liisa Vanhanen-Nuutinen (toim.) Hankekirjoittaminen – Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, 170–188.
- Porkka Jouko 2008. Kirkon kasvatustoiminta yhtenäiskulttuurista postmoderniin. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 153–234.
- Privett, Peter 2009. Play. Teoksessa Anne Richards & Peter Privett (toim.) Through the eyes of a child. New insights in theology from child's perspective. Lontoo: Church house publishing, 101–124.
- Pulkkinen, Lea 2004. Sosiaalinen pääoma ja lapsuus. Jyväskylän yliopistossa pidetty esitelmä 16.6.2004. Viitattu 2.5.2012.
[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/160604152138PN/\\$File/pulkkinen.pdf?openElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/160604152138PN/$File/pulkkinen.pdf?openElement)
- Puusa, Anu 2011 a. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat – perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 73–87.

- Puusa, Anu 2011 b. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Anu Puusa ja Pauli Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 114–125.
- Puustjärvi Anita 2010. Uskonto ja lapsen mielenterveys. Teoksessa Martin Ubani, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi (toim.) Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto. Helsinki: Lasten Keskus, 157–168.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Rantala, Janna 2009. Näin tuet lapsen leikkiä. Yleisradion olotila Internet-sivusto. Viitattu 10.8.2012. <http://olotila.yle.fi/perhe/lasten-kasvatus/lastenpsykiatri-vastaa/nain-tuet-lapsen-leikkia>
- Riekkinen, Wille 2008. Kristillisen kasvatuksen lähtökohdista. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 83–93.
- Riihelä, Monika 2004. Elämä on ehkä sittenkin vain leikkiä! Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 25–37.
- Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura.
- Räsänen, Antti 2006. Uskon kehitys ja hengellinen ohjaus. Teoksessa Heikki Kotila (toim.) Hengellisen ohjauksen kirja. Helsinki: Kirjapaja, 132–150.
- Räsänen, Antti 2008. Kristillinen kasvatus teoriassa ja käytännössä. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 287–304.
- Sakasti.evl.fi i.a. Varhaiskasvatus. Sakasti.evl.fi - kirkon palvelijoille Internet-sivut. Viitattu 24.8.2012.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content28953E>
- Salo, Saara 2002. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon – kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 44–77.
- Seurakunnan Lapsityön Keskus ry 2005. Kohti leikkivää kirkkoa. Seurakuntien Lapsityön Keskus ry:n missio, visio ja strategia 2010. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten

Keskus, 135–141.

Seurakuntien lapsityön keskus ry i.a. Lapsi syntyy Jumalan tuoksu hiuksissaan - kirkon varhaiskasvatus. Seurakuntien lapsityön keskus ry:n Internet-sivut. Viitattu 24.8.2012.

http://www.evl.slk.fi/kirkon_varhaiskasvatus

Sinivuori, Päivi & Sinivuori, Timo 2007. Esiripuista arvoihin. Toiminnallinen draamakasvatus. Jyväskylä: Atena.

Sinkkonen, Jari 2004. Leikki on luovuuden äiti. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 68–77.

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010. Esitys sosionomi (AMK) tutkinnon kompetensseista 15.4.2010. Sosiaaliportti Internet-sivut. Viitattu 30.8.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/File/c16110a5-e16c-4834-9532-48847ff5dd52/Sosionomi_AMK_Kompetenssit_15042010.pdf

Sosiaaliportti 2012. Sosionomi (AMK) -tutkinto. Sosiaalialan ammattikorkeakoulu verkosto. Sosiaaliportti.fi Internet-sivusto. Viitattu 29.8.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uusikylä, Kari 2004. Luovat leikit ja lahjakkuus. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 180–185.

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Tammi: Helsinki.

Virtanen, Kalevi 2005 a. Hän asetti lapsen heidän keskelleen. Leikkivän kirkon raamatullista taustaa. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 39–50.

Virtanen, Kalevi 2005 b. Leikkivä kirkko – mitä ja miksi? Missio, visio ja niiden taustoja. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 58–66.

Virtanen, Kalevi 2008. Matkalla lasten kaltaiseen vahvaan kirkkoon. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 433–450.

Haastattelukysymykset seurakunnan lastenohjaajille Klaukkalan ja Kuusirinteen päiväkerhoissa

Haastattelukysymyksissä käsitellään leikkihetkeä, leikkivihkoa työvälineenä ja leikkiä osana kristillistä kasvatusta. Haastattelun kesto on noin puolituntia ja haastattelu tapahtuu samana päivänä kuin leikkihetkien ohjaaminen seurakunnan kerhossa. Haastattelu on lyhyt kestoinen, jotta se mahtuu osaksi kerho-ohjelmaa. Haastattelukysymykset on lähetetty seurakunnan työntekijälle etukäteen sähköpostitse.

1. Leikkihetki

- Miten leikkihetki mielestäsi onnistui?
- Soveltuvatko leikit ikäryhmän lapsille?
- Kuinka usein ohjattuja leikkihetkiä järjestetään seurakunnan kerhoissa?

2. Leikkivihko välineenä

- Mitä mieltä olet ideasta toteuttaa kristillisiä leikkejä sisältävää leikkivihkoa seurakunnan lapsityöntekijöiden käyttöön?
- Onko seurakunnan lastenohjaajilla mielestäsi riittävästi välineitä käytössään toiminnan suunnitteluun? Millaisia välineitä haluaisit lisää?
- Käyttäisitkö itse kristillisiä leikkejä osana kerhotoimintaa? Miten hyödyntäisit niitä?

3. Kristillinen kasvatusta

- Mitä on mielestäsi kristillinen kasvatustyö?
- Miten leikkiä voi mielestäsi käyttää osana kristillistä kasvatusta?
- Minkä toivoisit olevan tärkein oppi/anti minkä seurakunnan kerhot antavat niissä käyville lapsille? Miten tekisit tämän opin/annin näkyväksi kerhossasi?

KLAUKKAN PÄIVÄKERHON LEIKKIHETKI "NOOAN ARKKI"

Leikkihetki on suunnattu Klaukkalan päiväkerhon viisivuotiaille lapsille. Leikkihetken leikeiksi valitsin Nooan arkki kertomusta koskevia leikkejä ja meren ylityleikin, jonka meriaihe sopii myös vedenpaisumuskertomukseen. Leikkihetken aluksi lapsille kerrotaan lyhyesti Nooan arkista ja annetaan heille aikaa kysymyksiin. Leikin kaksi taustalla soitetaan musiikkia.

1. Nooan arkki (1.Moos. 7:1-24)

Tarvikkeet/valmistelu: Ympäri tilaa laitetaan yksi vähemmän istuintyynyjä/tuoleja kuin leikkijöitä on.

Leikin ohjaaja keksii kaikille leikkijöille eläimen. Eläimet liikkuvat ympäri tilaa äännellen ja matkien eläimen liikettä. Leikin ohjaaja toimii Nooana. Sopivan tilaisuuden tullen hän huutaa "Vedenpaisumus", jolloin kaikkien eläinten pitää etsiä itselleen istumapaikka. Ilman istuin paikkaa jäänyt eläin tulee avuksi Nooalle. Nooa ottaa yhden istumapaikan pois ja leikki jatkuu.

Haluttaessa voidaan arkista pois tipahtanutta eläintä pyytää esittämään omaa eläintään, jolloin muut leikkijät saavat arvata mikä eläin tipahti leikistä pois.

2. Meren ylitys (2.Moos. 14:1-31)

Tarvikkeet/valmistelu: iso sininen tai vihreä kangas mereksi

Kaksi tai neljä leikkijää valitaan mereksi. He ottavat kankaan kulmista kiinni ja alkavat heilutella sitä ylös ja alas. Muut leikkijät ovat valittua kansaa, joka yrittää ylittää meren. Aina välillä meri vetäytyy (kangas nostetaan) ylös ja leikkijät yrittävät juosta meren alitse turvaan toiselle puolelle. Jos meri kuitenkin nappaa heidät, (he jäävät laskeutuvan kankaan alle) vaihtavat he paikkaa yhden merenä olevan leikkijän kanssa.

3. Nooan eläimet (1.Moos. 7:1-24)

Tarvikkeet/valmistelu: Varmista, että leikkijöitä on parillinen määrä (tarvittaessa ohjaaja voi mennä mukaan). Keksi valmiiksi yksi eläin kahta leikkijää kohti (esimerkiksi kissa, koira, hevonen, lehmä, possu, leijona, lintu)

Leikin ohjaaja kuiskaa jokaiselle leikkijälle eläimen, jota ei saa paljastaa muille. Jokainen eläin annetaan kahdelle leikkijälle. Ohjaaja huutaa leikin aluksi: "Eläimet pareittain arkkiin". Tällöin leikkijät alkavat liikkua ja äänellä, kuten heille kuiskattu eläin etsien samalla itselleen paria. Kun pari löytyy, juostaan ohjaajan eteen seisomaan pareittain. Lopuksi tarkistetaan löysivätkö kaikki oikean parin.

- Lopuksi lapset ja ohjaaja istuvat piiriin ja keskustellaan eläimistä ja eläinten kohtelusta ja siitä mitä mieltä he olivat leikkimisestä.

KUUSIRINTEEN PÄIVÄKERHON LEIKKIHETKI "YHDESSÄ UUDESTA TESTAMENTISTA"

Leikkihetki on suunniteltu Kuusirinteen kerhon viisivuotiaiden ryhmälle. Leikkihetken ideana on kertoa jokaisen leikin aluksi lyhyesti leikistä ja kysellä lapsilta heidän ajatuksiaan. Leikkien 1 ja 2 taustalla soitetaan musiikkia.

1. Ihmisten kalastaja (Mark. 1:16-20.)

Tarvikkeet/valmistelu: -

Osa leikkijöistä valitaan kaloiksi ja loput muodostavat verkon menemällä piiriin. Kalat menevät piirin keskelle. Verkon muodostaneet leikkijät nostavat ja laskevat käsiään. Kun kädet ovat ylhäällä, on verkossa reikä ja kalat yrittävät pujahdtaa ulos ympyrästä. Kun kaikki kalat ovat päässeet ulos, vaihdetaan kaloja.

2. Suojelusenkeli (Matt. 18:10-11)

Aluksi: Kysytään lapsilta mitä on toisen auttaminen? Miten toista voi auttaa ja ohjata? Ovatko lapset kuulleet suojelusenkeleistä. Mitä suojelusenkelit tekevät maanpäällä?

Tarvikkeet/valmistelu: huoneeseen rakennetaan esteitä, esimerkiksi tuoleista, tyynyistä, pöydistä tms. Radan rakentaminen ei ole välttämätöntä, leikkiä voi hyvin toteuttaa tyhjässä/normaalisti kalustetussa huoneessa. Huiveja silmien sitomista varten.

Leikin ohjaaja jakaa lapset pareihin. Toinen parista on suojelusenkeli ja toinen lapsi. Lapsen silmät sidotaan huivilla ja hän lähtee hitaasti kävelemään huoneessa. Suojelusenkelin tehtävänä on varjella lapsen matkaa, niin ettei tämä törmää esteisiin. Suojelusenkeli ei saa puhua, mutta hän saa mennä lapsen ja esteiden väliin ja hellästi kääntää lasta kulkemaan toiseen suuntaan. Vähän ajan kuluttua vaihdetaan rooleja.

3. R-I-S-T-I (Luuk. 23:26-31)

Aluksi: Keskustellaan lasten kanssa yhdessä tekemisestä ja ryhmässä toimimisesta. Miten toisten kanssa toimimalla saadaan aikaan enemmän kuin yksin.

Tarvikkeet/valmistelu: pallo

Leikkijät asettuvat seisomaan piiriin haara-asennossa. Palloa vieritellään piirissä ja jokainen yrittää estää palloa pääsemästä livahtamaan omien jalkojen välistä pois piiristä. Kun pallo menee jonkun leikkijän jalkojen välistä, tulee ryhmälle yksi kirjain. Ensimmäinen kirjain on R, toinen I, sitten S, T ja viimeiseksi I. Tarkoituksena olisi tehdä ristin tie mahdollisimman pitkäksi, eli olla päästämättä palloa jalkojen välistä. Peliä voidaan pelata myös joukkueissa.

Havainnointitaulukko seurakunnan leikkihetkiä varten

Havainnointi tapahtuu ennen leikkihetkeä, leikkihetken aikana ja leikkihetken jälkeen. Havainnoinnin aikana kirjoitetaan lyhyet muistiinpanot, joihin palataan mahdollisimman pian leikkihetkien päätyttyä.

<u>Lapsiryhmä ennen leikkihetkeä</u> • rauhallinen - villi • leikkisä - varautunut • ryhmääntynyt - hajanainen Muistiinpanoja:	<u>Lapsiryhmä leikkihetken aikana</u> • keskittynyt - rauhaton • kilpailuhenkinen - ryhmähenkinen • keskusteleva - varautunut Muistiinpanoja:
<u>Lapsiryhmä leikkihetken jälkeen</u> • rauhallinen - villi • ryhmääntynyt - hajanainen • avoin - sulkeutunut Muistiinpanoja:	<u>Oma toiminta</u> • säilyivätkö suunnitelmat • ohjeistusten antaminen • lopettaminen Muistiinpanoja:

Aineistoanalyysiluokat

Aineistoanalyysia varten keräsin teoriaosuudesta esiin nousseita kohtia, joihin etsin puoltavia tai vastaan olevia havaintoja ja näkökulmia haastatteluiden ja aktivoivan osallistuvan havainnoinnin avulla. Ensimmäinen luokka pohtii leikkivihkon käytettävyyttä, toinen leikin mahdollisuuksia lapsen opettamiseen, kolmas keskittyy eettisiin ja moraaliseen pohdintaa kristinuskon moraalikäsitystä tarkastellen ja neljännessä kohdassa pohditaan kulttuurin ja kristillisten arvojen välittymistä lapselle.

1. LEIKKIVIHKO

- Leikkien soveltuvuus ikäryhmälle (ovatko leikit liian monimutkaisia, onko leikkien sanoma pienille lapsille avautuva, onko leikkivihkonleikkien ohjeistus tarpeeksi helppo)
- Leikkivihkon tarpeellisuus seurakunnan ohjaajille (käyttäisivätkö seurakunnankerhon ohjaajat leikkejä osana toimintaansa, onko seurakunnankerhon ohjaajilla jo tarpeeksi välineitä lasten kanssa toimimiseen, haluavatko seurakunnankerhon ohjaajat lisätä leikkihetkiin kristillistä sanomaa)
- Leikkivihkon arviointi (välittyykö kristillinen sanoma leikeistä, ovatko lapset kiinnostuneita leikkimään leikkivihkon sisältämiä leikkejä, mitä vahvuuksia ja ongelmakohtia leikkivihkosta löytyy)

2. OHJATUSSA LEIKISSÄ LAPSI OPPII JA SISÄISTÄÄ ASIOITA

- Leikissä lapsi hankkii ja vakiinnuttaa tietoa päästessään kokeilemaan erilaisia asioita.
- Leikissä lapsen vuorovaikutustaidot parantuvat ja lapsi oppii käyttämään kieltä ongelmanratkaisuun.
- Leikissä lapsi oppii ryhmätoiminnan perusteita, kuten sääntöjen noudattamista, keskittymistä ja yhdessä toimimista.

3. OHJATTU LEIKKI KEHITTÄÄ LAPSEN MORAALISTA JA EETTISTÄ AJATTELUA

- Leikin yhteydessä aikuinen voi nostaa esille eettisiä kysymyksiä, joihin lapsen on leikin aikana luontevampi vastata.
- Leikissä mahdollisesti syntyvät konfliktit auttavat lasta pohtimaan oikeanlaista ryhmätoimintaa.
- Aikuinen voi ennen leikkiä tai leikin jälkeen käydä lävitse lapsien kanssa leikkien ajatuksellista sisältöä, esimerkiksi yhdessä toimimisen etuja ja toisen auttamista. Keskustelut tukevat lapsen moraalista kehittymistä.

4. OHJATTU LEIKKI VÄLITTÄÄ KULTTUURIA JA ON TÄRKEÄ OSA KRISTILLISTÄ KASVATUSTA

- Leikkien avulla voidaan lapsille välittää kristillistä sanomaa esimerkiksi Raamatun tapahtumia ja kristillistä ihmiskäsitystä.
- Leikki tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä, joka on pohjana uskon kehitykselle ja kristilliselle kasvatukselle.

Nooan arkki

Elipä kerran kauan kauan aikaa sitten, aikana jolloin kukaan meistä ei vielä ollut syntynyt, mies nimeltä Nooa ja hänen kolme poikaansa. Nooa oli kiltti ja hyvä mies. Hän oli ystävällinen kaikille ihmisille ja eläimille. Siihen aikaan ei maailmassa ollut montaa Nooan laista. Monet ihmiset riitelivät, sotivat, kiusasivat toisiaan ja eläimiään.

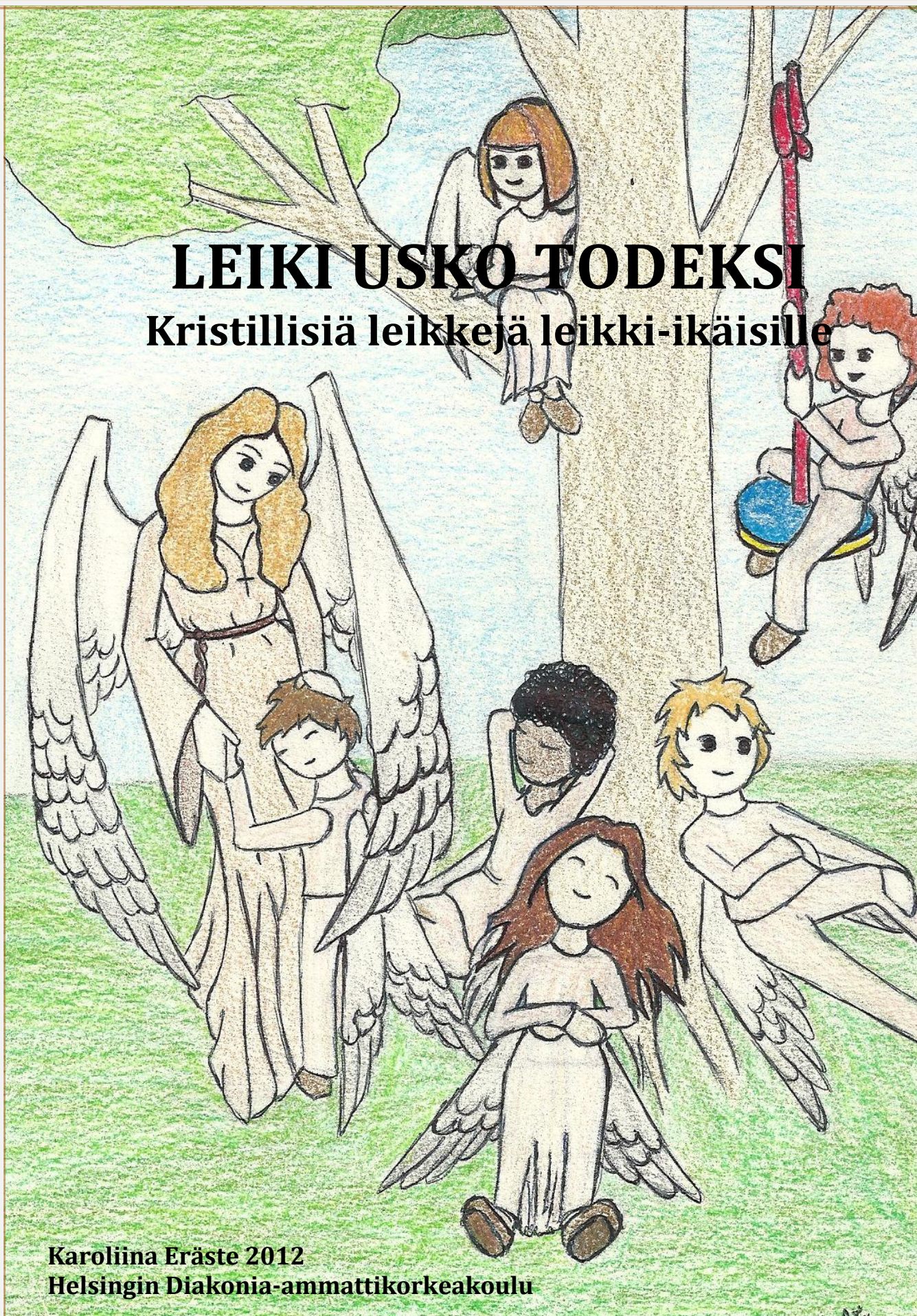
Jumala oli katsellut jo pitkään ihmisten huonoa käytöstä ja hän oli saanut tarpeekseen. Mutta Nooasta Jumala piti. Nooa ei koskaan tehnyt kenellekään pahaa. Niinpä Jumala puhui Nooalle: "Nooa, minä aion hävittää kaiken lian ja roskan pois maanpäältä ja tehdä suuren tulvan. Sinun tehtäväsi on ottaa poikasi ja heidän perheensä sekä jokaista maan päällä elävää eläintä kaksi kappaletta sekä riittävästi ruokaa kaikille. Rakenna sitten teille suuri laiva, arkki, ja menkää sinne pakoon tulvaa.

Nooa oli hyvä mies ja totteli Jumalaa. Kaikki hänen naapurinsa kiusasivat Nooa. Miksi sinä rakennat noin isoa laivaa kuivalle maalle, odotatko tulvaa? Mutta Nooa oli kärsivällinen eikä välittänyt kiusaajista. Kun arkki viimein valmistui, Nooa kutsui perheensä ja keräsi kaikkia eläimiä kaksi kappaletta arkkiin ja sulki oven. Yöllä alkoi sataa ja sade jatkui monta päivää, kunnes koko maailma oli vedenpeitossa. Mutta Nooalla, hänen perheellään ja eläimillä ei ollut hätää. Heillä oli arkissa paljon ruokaa ja seuraa.

Ja siinä arkissa he asuivat sovussa, kunnes vedenpaisumus lopulta laski ja he pääsivät palaamaan takaisin omille kotiseuduilleen. Nooan hyvyys teki Jumalaan vaikutuksen ja hän lupasi, ettei enää koskaan hävitä maapalloa vedenpaisumuksella.

LEIKI USKO TODEKSI

Kristillisiä leikkejä leikki-ikäisille

Karoliina Eräste 2012
Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu

Leikki on lapselle ja aikuiselle tapa tuoda esille omia ajatuksia, oppia uutta ja toimia ryhmässä. Leikkiessä on helppo unohtaa arjen huolet ja tempautua mielikuvituksen maailmaan. Omat kokemukseni lapsuuden leikeistä ja myöhemmin lapsien leikittämisestä innostivat minut tuottamaan leikkivihkon osana opinnäytetyötä. Leikkivihkoa on tarkoitus käyttää osana kristillistä kasvatusta, esimerkiksi Raamatus-ta luettujen tarinoiden konkretisoimiseen ja lasten viihdyttämiseen kerhoissa sekä vapaa-ajalla.

Lapsen elinympäristö alkaa varhaisessa vaiheessa määrittää, mihin suuntaan lapsen hengellinen kasvu kehittyy. Lapsen hengellisen kasvun kannalta on tärkeää, että hänelle annetaan elinympäristössään mahdollisimman paljon mielekkäitä virikkeitä. Lapsen kanssa leikkiminen ja leikin kautta oppiminen antavat lapsen terveelle uskonnolliselle kehitykselle hyvän ponnistuslaudan. Tämä pieni leikkivihko antaa vinkkejä ja virikkeitä lasten kanssa leikkimiseen ja tuo mukaan kristillistä sanomaa ja arvoja. Olen ohjannut teini-ikäisestä asti erilaisia lastenkerhoja ja sieltä muistiin jääneet leikit ovat saaneet nyt kristillisen sanoman. Leikkivihkossa on varmasti monelle tuttuja leikkejä, joiden opetus ja sanoma on saanut uuden muodon.

"Jeesus sanoi: Antakaa lasten olla, älkää estäkö heitä tulemastakin minun luokseni. Heidän kaltaistensa on taivasten valtakunta."

(Matt. 19:14)

Helsingissä 15.11.2012,
Karoliina Eräste

SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO	84
ULKOLEIKKEJÄ VANHASTA TESTAMENTISTA.....	85
SISÄLEIKKEJÄ VANHASTA TESTAMENTISTA	88
ULKOLEIKKEJÄ UUDESTA TESTAMENTISTA.....	91
SISÄLEIKKEJÄ UUDESTA TESTAMENTISTA	94

Tehnyt: Karoliina Eräste

Kuvittanut: Iiris Kopranen

Opinnäytetyö 2012. Usko ja leikki. Kristilliset leikit ja leikki-ikäiset.

Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu

ULKOLEIKKEJÄ VANHASTA TESTAMENTISTA

Paratiisin käärme (1.Moos. 3:1-24)

Valmistelu/tarvikkeet: Maahan piirretään ympyrä käärmeen pesäksi (hyvän ja pahan tiedon puuksi).

Yksi leikkijä valitaan käärmeeksi, joka asettuu ympyrään. Muut leikkijät ovat pikku Aatameja ja Eevoja, jotka yrittävät hännätä käärmettä juoksemalla hänen ympyränsä lävitse. Jos käärme saa napattua leikkijän tulee leikkijästä käärme ja entinen käärme muuttuu pikku Aatamiksi tai Eevaksi.

Nooan palapeli (1.Moos. 7:1-24)

Valmistelu/tarvikkeet: -

Kaksi tai kolme leikkijää valitaan palapelin ratkaisijoiksi, jotka menevät kuu-
loetäisyyden päähän odottamaan. Leikin ohjaaja jakaa loput leikkijät pareiksi ja antaa jokaiselle parille yhden eläimen, jonka ääntä he osaavat matkia. Kaikki parit asettuvat sekaisin pelialueelle. Palapelin ratkaisijat kutsutaan takaisin ja vuorotellen he yrittävät löytää parit koskettamalla kahta leikkijää, jotka alkavat matkia heille annettua eläintä. Kun pari löytyy, ottaa ratkaisija parin omaan kulmaansa ja saa jatkaa parien etsimistä. Lopuksi lasketaan kenellä ratkaisijoista on eniten eläinpareja arkissaan.

Ruuan ryöstö (1.Moos. 41:1-32)

Tarvikkeet/valmistelu: Sopivan mittaisia naruja/pieniä huiveja leikkijöille ruokapusseiksi. Rajataan sopivan kokoinen leikkialue.

Leikkijät pistävät naru/huivin housunvyötärön sisään ruokapussiksi. Yksi leikkijöistä valitaan faaraon mieheksi, joka yrittää napata ruokapussit ihmisiltä. Jos faaraon mies onnistuu nappaamaan ruokapussin ihmiseltä, muuttuu tämäkin faaraon mieheksi ja yrittää napata ruokapusseja muilta. Lopulta katsotaan kenellä faaraon miehistä on eniten ruokapusseja itsellään. (Leikkiä Faaraon aarteet voidaan halutessa leikkiä tämän leikin jatkoleikkinä.)

Faaraon aarteet (1.Moos. 44 1-34)

Tarvikkeet/valmistelu: Huoneen yhdelle seinälle kerätään paljon esineitä (esimerkiksi tyynyjä, palloja, hernepusseja)

Yksi leikkijöistä valitaan faaraoksi (jos leikkijöitä on paljon voi faaraolla olla yksi tai kaksi apulaista), jolla on paljon viljaa ja ruokaa varastossaan (seinän vieressä olevia esineitä). Muut leikkijät ovat nälkäisiä ihmisiä, jotka yrittävät napata faaraon varastosta itselleen ruokaa.

Leikkijät yrittävät juosten napata yhden esineen kerralla ja kuljettaa sen huoneen toiselle seinälle. Jos faarao (tai hänen apulaisensa) kuitenkin saa leikkijän napattua kiinni, täytyy leikkijän palata huoneen toiselle laidalle tyhjin käsin ja lähteä uudestaan kokeilemaan ruuan nappaamista. Leikki loppuu, kun faaraon kaikki ruuat on saatu kuljetettua toiselle seinälle.

Kuka pelkää Goljatia? (1.Sam. 17:1-58.)

Tarvikkeet/valmistelu: Maahan piirretään kaksi viivaa sopivan matkan etäisyydelle toisistaan.

Yksi leikkijöistä valitaan pelätyksi Goljatiksi. Goljat asettuu maahan piirrettyjen viivojen puoliväliin ja loput leikkijät asettuvat toiselle viivalle. Goljat asettuu selin leikkijöihin ja huutaa: "Kuka pelkää suurta Goljatia?" Johon leikkijät vastaavat: "Ei ainakaan Daavid" ja yrittävät juosta omalta viivaltaan toiselle viivalle ilman, että Goljat saa koskettua heitä. Jos Goljat saa kosketettua leikkijää, muuttuu tämä Goljatin apulaiseksi nappaamaan muita leikkijöitä.

Goljat haastaa taisteluun (1.Sam. 17:1-58.)

Tarvikkeet/valmistelu: piirretään maahan iso ympyrä

Yksi leikkijöistä valitaan Goljatiksi, joka haastaa Daavidia taisteluun. Loput leikkijät istuvat ympyrään. Goljat kulkee ympyrän reunalla ja taputtaa leikkijöitä päähän. Taputtaessaan hän voi sanoa, joko "ei" tai Daavid". Kun Goljat sanoo taputtaessaan "ei", ei tapahdu mitään, mutta kun hän sanoo "Daavid" tulee päähän taputetun nousta ja alkaa jahdata Goljatia. Kun hän nappaa Goljatin kiinni, vaihtuvat leikkijöiden osat.

SISÄLEIKKEJÄ VANHASTA TESTAMENTISTA

Käärme (1.Moos. 3:1-24)

Tarvikkeet/valmistelu: -

Leikkijät muodostavat hyvän ja pahan tiedon puussa asuvan käärmeen menemällä jonoon ja ottavat toisiaan vyötäisiltä kiinni. Leikin ohjaaja huutaa alussa "Eeva on syönyt omenan", jolloin käärme suuttuu ja etupää alkaa jahdata takapäätä. Kun etupää nappaa takapään, siirtyy jonon viimeinen etummaiseksi ja leikki voi alkaa alusta.

Nooan arkki (1.Moos. 7:1-24)

Tarvikkeet/valmistelu: Ympäri tilaa laitetaan yksi vähemmän istuintyynyjä/tuoleja kuin leikkijöitä on.

Leikin ohjaaja keksii kaikille leikkijöille eläimen. Eläimet liikkuvat ympäri tilaa äännellen ja matkien eläimen liikettä. Leikin ohjaaja toimii Nooana. Sopivan tilaisuuden tullen hän huutaa "Vedenpaisumus", jolloin kaikkien eläinten pitää etsiä itselleen istumapaikka. Ilman istuin paikkaa jäänyt eläin, tulee avuksi Nooalle. Nooa ottaa yhden istumapaikan pois ja leikki jatkuu.

Haluttaessa voidaan arkista pois tipahtanutta eläintä pyytää esittämään omaa eläintään, jolloin muut leikkijät saavat arvata mikä eläin tipahti leikistä pois.

Nooan eläimet (1.Moos. 7:1-24)

Tarvikkeet/valmistelu: Varmista, että leikkijöitä on parillinen määrä (tarvittaessa ohjaaja voi mennä mukaan). Keksi valmiiksi yksi eläin kahta leikkijää kohtaan (esimerkiksi kissa, koira, hevonen, lehmä, possu, leijona, lintu)

Leikin ohjaaja kuiskaa jokaiselle leikkijälle eläimen, jota ei saa paljastaa muille. Jokainen eläin annetaan kahdelle leikkijälle. Ohjaaja huutaa leikin aluksi: "Eläimet pareittain arkkiin". Tällöin leikkijät alkavat liikkua ja äänellä kuten heille kuiskattu eläin, etsien samalla itselleen paria. Kun pari löytyy, juostaan ohjaajan eteen seisomaan pareittain. Lopuksi tarkistetaan löysivätkö kaikki oikean parin.

Egyptiläisten lyhty ja valittu kansa (2.Moos. 14:1-31)

Tarvikkeet/valmistelu: Keltainen tai valkoinen huivi/viitta merkiksi lyhdyn esittäjälle.

Yksi leikkijöistä on lyhty ja muut valittua kansaa. Kun lyhtyä esittävä leikkijä menee kyykkyy, lyhty on sammuksissa ja valittu kansa voi vapaasti juoksennella pimeään turvin. Kun lyhty nousee seisomaan, se valaisee ja kansan täytyy kansan painautua mahdollisimman pieniksi, etteivät egyptiläiset nappaa heitä valon turvin.

Meren ylitys (2.Moos. 14:1-31)

Tarvikkeet/valmistelu: iso sininen tai vihreä kangas mereksi.

Kaksi tai neljä leikkijää valitaan mereksi. He ottavat kankaan kulmista kiinni ja alkavat heilutella sitä ylös ja alas. Muut leikkijät ovat valittua kansaa, joka yrittää ylittää meren. Aina välillä meri vetäytyy (kangas nostetaan) ylös ja leikkijät yrittävät juosta meren alitse turvaan toiselle puolelle. Jos meri kuitenkin nappaa heidät, (he jäävät laskeutuvan kankaan alle) vaihtavat he paikkaa yhden merenä olevan leikkijän kanssa.

Paratiisi, autioma, Luvattu maa (1.Moos. 12:1-9)

Valmistelu/tarvikkeet: Maahan vedetään kolme viivaa sopivan välimatkan päähän toisistaan.

Leikin ohjaaja kertoo yhden viivan olevan paratiisi, toisen autioma ja kolmannen Luvattu maa. Leikkijät aloittavat asettumalla paratiisiin. Leikin ohjaaja vuorotellen paikkoja esimerkiksi "Luvattu maa", jolloin leikkijöiden pitää juosta mahdollisimman nopeasti luvattuun maahan. Viimeiseksi jäänyt tai väärälle viivalle juossut leikkijä tulee vuorostaan huutamaan paikkoja.

ULKOLEIKKEJÄ UUDESTA TESTAMENTISTA

Ihmisten kalastaja (Mark. 1:16-20.)**Tarvikkeet/valmistelu: -**

Osa leikkijöistä valitaan kaloiksi ja loput muodostavat verkon menemällä piiriin. Kalat menevät piirin keskelle. Verkon muodostaneet leikkijät nostavat ja laskevat käsiään. Kun kädet ovat ylhäällä, on verkossa reikä ja kalat yrittävät pujahdtaa ulos ympyrästä. Kun kaikki kalat ovat päässeet ulos, vaihdetaan kaloja.

Pysykää valveilla (Luuk. 21:34-38.)

Tarvikkeet/valmistelu: Leikkiin tarvitaan pehmeä pallo. Leikkijöille piirretään pieni ympyrä, jonka sisälle mahtuu seisomaan. Ympyrät ovat rivissä ja vähän matkan päähän niistä piirretään pitkä viiva.

Yksi leikkijöistä valitaan jääneeksi. Hän menee viivan taakse pallon kanssa. Loput leikkijät asettuvat seisomaan ympyröihinsä ja laittavat silmät kiinni. Jäänyt henkilö huutaa: Pysykää valveilla ja yrittää heittää pallolla yhtä leikkijöistä. Huudon kuullessaan leikkijät saavat avata silmänsä ja yrittää väistää palloa, kuitenkin siten, että he eivät astu ulos pienestä ympyrästään. Jos pallo osuu yhteen leikkijöistä, vaihtaa tämä paikkaa jääneen kanssa.

Lähimmäisen rakkaus (Matt 22:34-40)

Tarvikkeet/valmistelu: Leikkiin tarvitaan pehmeä pallo. Ennen leikin alkamista maahan täytyy piirtää iso ympyrä pelialueeksi.

Yksi leikkijöistä valitaan suojelijaksi ja yksi jääneeksi. Loput leikkijät ovat lähimmäisiä, jotka asettuvat ympyrän sisälle suojelijan taakse jonoon pitäen toisiaan vyötäröltä kiinni. Jäänyt yrittää ympyrän ulkopuolelta osua pallolla lähimmäisiin, joita suojelija suojelee. Suojelija saa osua palloon, mutta jos pallo osuu lähimmäiseen, siirtyy lähimmäinen piirin ulkopuolelle auttamaan jäänyttä. Jos leikkijöitä on paljon, voidaan tarvittaessa valita kaksi suojelijaa ja muodostaa kaksi jonoa ympyrän sisälle.

Laupias samarialainen (Luuk. 10:25-37)**Tarvikkeet/valmistelu: -**

Yksi tai kaksi leikkijöistä valitaan maantierosvoiksi ja yksi leikkijöistä laupiaaksi samarialaiseksi. Loput ovat tiellä vaeltavia matkalaisia. Leikin ohjaajan merkistä rosvot alkavat jahdata matkalaisia. Kun maantierosvo koskettaa matkalaista, kaatuu matkalainen maahan.

Laupias samarialainen voi pelastaa matkalaisia silittämällä heidän päätänsä, jolloin matkalaiset saavat palata vaeltamaan. Laupiaan samarialaisen pitää myös varoa rosvoa. Mikäli maantierosvo pääsee koskettamaan laupiasta samarialaista tämän ollessa pelastamassa uhria, ei uhri parane ja laupiaan samarialaisen täytyy jatkaa matkaa seuraavan uhrin luokse.

R-I-S-T-I (Luuk. 23:26-31)**Tarvikkeet/valmistelu: pallo**

Leikkijät asettuvat seisomaan piiriin haara-asennossa siten, että leikkijän varpaat koskevat viereisen leikkijän varpaita. Palloa vieritellään piirissä ja jokainen yrittää estää palloa pääsemästä livahtamaan omien jalkojen välistä pois piiristä. Kun pallo menee jonkun leikkijän jalkojen välistä, tulee ryhmälle yksi kirjain. Ensimmäinen kirjain on R, toinen I, sitten S, T ja viimeiseksi I. Tarkoituksena olisi tehdä ristin tie mahdollisimman pitkäksi, eli olla päästämättä palloa jalkojen välistä. Peliä voidaan pelata myös joukkueissa.

Paimen ja karitsat (Joh. 10:1-5)

Tarvikkeet/valmistelu: Maahan piirretään kaksi viivaa sopivan matkan etäisyydelle toisistaan.

Yksi leikkijöistä valitaan paimeneksi ja yksi sudeksi, loput leikkijät ovat karitsoja. Paimen menee toisen viivan taakse ja karitsat vastakkaisen viivan taakse. Susi asettuu keskelle. Paimen huutaa: "Tulkaa kotiin pikku karitsat" Karitsat vastaavat: "Emme me uskalla. Pelkäämme sutta" Paimen vastaa: "Tulkaa silti" Silloin karitsat lähtevät juoksemaan paimenen luokse ja susi yrittää napata karitsoja matkalla. Kiinni jääneet karitsat muuttuvat suden apureiksi. Paimen vaihtaa takaisin toiselle viivalle ja leikki jatkuu, kunnes kaikki karitsat on saatu kiinni.

SISÄLEIKKEJÄ UUDESTA TESTAMENTISTA

Kolme itämaan tietäjää (Matt. 2:1-11)

Tarvikkeet/valmistelu: kolme palloa tai muuta sopivat kokoista esinettä.

Leikkijät jaetaan kolmeksi jonoksi, joille kaikille annetaan lahja Jeesukselle toimitettavaksi. Yhdelle jonolle kultaa, toiselle suitsuketta ja kolmannelle mirhaa. Jonojen tehtävä on kuljettaa lahja mahdollisimman nopeasti Jeesus lapselle. Leikin ohjaajan annettua merkin, jonon ensimmäinen laittaa lahjan jalkojensa välistä seuraavalle ja tämä antaa seuraavalle, kunnes lahja on jonon viimeisen kädessä. Tämä juoksee jonon ensimmäiseksi ja antaa lahjan jalkojensa välistä taakse päin. Lahja on perillä kun jono on palautunut siihen järjestykseen kuin se alussa oli.

Leikkiä voi jatkaa vaihtamalla lahjan kuljetustapaa. Esimerkiksi antamalla sitä pään ylitse, sivuilta, vierittämällä se tunnelista jonon viimeiselle tms.

Tuhlaaja poika (Luuk.15:11-32)

Tarvikkeet/valmistelu: pallo tai muu sopiva esine ja huivi silmien sitomiseen

Yksi leikkijöistä valitaan tuhlaaja pojaksi, jonka silmät sidotaan. Muut leikkijät asettuvat piiriin istumaan hänen ympärilleen. Piirissä alkaa kiertää pallo tai muu sopiva esine. Kun Tuhlaaja poika haluaa, hän voi huutaa "Tuhlaaja poika", jolloin se leikkijä, jolla on esine kädessään, joutuu hänen tilalleen piiriin.

Mitä tiedät lähimmäisestäni? (Matt. 22:34-40)

Tarvikkeet/valmistelu: -

Yksi leikkijöistä valitaan kysyjäksi ja hän menee huoneen ulkopuolelle. Loput leikkijät valitsevat yhden joukostaan kysyjän kadonneeksi lähimmäiseksi. Kysyjä tulee takaisin huoneeseen ja kysyy joltakin leikkijältä: "Mitä tiedät lähimmäisestäni?" Tähän leikkijä vastaa jonkin mukavan ominaisuuden tai piirteen valitusta lähimmäisestä. Esimerkiksi "Hän on hyvä piirtämään" "Hän on nopea juoksemaan" "Hänellä on kauniit pitkät hiukset". Kysyjä saa kysyä leikkijöiltä niin kauan kysymyksiä, kunnes haluaa arvata kuka hänen kadonnut lähimmäisensä on.

Suojelusenkeli (Matt. 18:10-11)

Tarvikkeet/valmistelu: huoneeseen rakennetaan esteitä esimerkiksi tuoleista, tyynyistä, pöydistä tms. Huiveja silmien sitomista varten.

Leikin ohjaaja jakaa lapset pareihin. Toinen parista on suojelusenkeli ja toinen lapsi. Lapsen silmät sidotaan huivilla ja hän lähtee hitaasti kävelemään huoneessa. Suojelusenkelin tehtävänä on varjella lapsen matkaa niin, ettei tämä törmää esteisiin. Suojelusenkeli ei saa puhua, mutta hän saa mennä lapsen ja esteiden väliin ja hellästi kääntää lasta kulkemaan toiseen suuntaan. Vähän ajan kuluttua vaihdetaan rooleja.

Pietarin kalaparvi (Luuk. 5:1-11)

Tarvikkeet/valmistelu: -

Yksi leikkijöistä valitaan Pietariksi (ihmisten kalastajaksi). Loput leikkijät ovat ihmisiä. Leikin aluksi sovitaan miten leikkijät liikkuvat. Esimerkiksi kontaten, hiipten, hyppien, ryömien tai kyykyssä). Leikissä Pietari liikkuu ihmisten keskellä ja yrittää koskettaa heitä. Kun Pietari koskettaa ihmistä juuttuu tämä Pietariin kiinni ja he alkavat yhdessä tavoitella seuraavaa ihmistä. Leikin lopussa kaikki ovat yksi toisiinsa liimautunut kasa.

Pikku aasin kengitys (Luuk. 2:1-14)

Tarvikkeet/valmistelu: tuoleja aaseiksi ja kenkiä/sukkia yhtä monta kuin tuoleilla on jalkoja (esim. kaksi tuolia ja 8 kenkää)

Tuolit ovat pikku aaseja, jotka täytyy kengittää Betlehemin matkaa varten. Esimerkiksi jos leikkijöitä on kymmenen, voidaan heidät jakaa kahteen joukkueeseen. Joukkueet valitsevat joukostaan yhden Mariaksi ja loput ovat kengittäjiä. Maria ja sukat/kengät asetetaan toiselle seinälle ja tuolit joukkueineen toiselle seinälle.

Ohjaajan merkistä molemmista joukkueista yksi kengittäjä lähtee hakemaan kenkää ja asettaa sen tuolin jalkaan. Kun kenkä on jalassa, saa joukkueen seuraava kengittäjä lähteä matkaan. Kun viimeinen kenkä on aasin jalassa, hakee koko joukkue yhdessä Marian ja kantaa tämän istumaan aasin selkään. Se joukkue, jonka Maria on ensimmäisenä aasin selässä, on voittaja.

Tämän leikkivihkon leikit on tarkoitettu tukemaan lasten kristillistä kasvatusta seurakunnissa, kotona, koulussa, kerhoissa tai päiväkodissa. Leikkien avulla lapsi pääsee itse elämään Raamatun kertomuksia todeksi, kokeilemalla ja heittäytymällä sääntöleikkien maailmaan. Leikin avulla lapset oppivat Raamatun tapahtumien lisäksi kristillisiä perusarvoja: yhdessä toimimista, toisen kunnioittamista ja jakamista.

Leikkejä ohjaavien aikuisten toivon muistavan, kuinka suuri vaikutus heidän esimerkillään on lapsille. Heittäytykää siis innokkaasti leikin maailmaan ja unohtakaa hetkeksi suorittaminen. Hyppäämällä mukaan leikkiin voimme kaikki oppia lapsilta.

Leikkivihkon leikkejä voi käyttää opetustuokioiden elävöittämiseen tai pienenä huvina lapsille kesken päivän. Leikit soveltuvat parhaiten yli neljävuotiaille lapsille ja aikuisille. Leikkivihko on vapaasti kopioitavissa kaikkien käyttöön!

Leikitään yhdessä usko todeksi!